

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Diplomová práce

2017

Bc. Jan Matera

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bc. Jan Matera

**Velká Británie a evropská integrace: Vliv
zahraničního obchodu a měnové politiky na
britský vztah k Evropě mezi lety 1941 a 1973**

Diplomová práce

Praha 2017

Autor práce: **Jan Matera**

Vedoucí práce: **PhDr. Zuzana Kasáková, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2017

Bibliografický záznam

Matera, Jan. *Velká Británie a evropská integrace: Vliv zahraničního obchodu a měnové politiky na britský vztah k Evropě mezi lety 1941 a 1973*. Praha, 2017. 75 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra evropských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Zuzana Kasáková, Ph.D.

Abstrakt

Diplomová práce *Velká Británie a evropská integrace: Vliv zahraničního obchodu a měnové politiky na britský vztah k Evropě mezi lety 1941 a 1973* se zabývá vývojem vztahu Velké Británie k evropské integraci, v období od konce druhé světové války do vstupu Spojeného království do Evropského hospodářského společenství v roce 1973. Vztah Spojeného království s Evropou zkoumá práce prostřednictvím analýzy mezinárodní měnové a obchodní politiky Velké Británie, hospodářského postavení Velké Británie ve světě a světové postavení libry, které sehrály klíčovou roli v jeho vývoji. Cílem práce je zjistit jakou roli hrála mezinárodní měnová a obchodní politika Velké Británie v britském vztahu k evropské integraci. Výzkum je rozdělen do tří částí a je vymezen spojením teorie hegemonické stability a prvky nacionalistické větve mezinárodní politické ekonomie. V první části je analyzován vznik a vývoj brettonwoodského systému a americká ekonomická hegemonie. V následující části je zkoumán vztah Spojeného království se šterlinkovým blokem. V poslední části se práce zabývá britským ekonomickým vztahem k evropské ekonomické integraci. Práce dochází k závěru, že vývoj vztahu Velké Británie k evropské integraci byl výrazně ovlivněn hegemonickým statutem Spojených států, upadajícími ekonomickými vazbami se šterlinkovým blokem a rostoucím ekonomickým významem západní Evropy pro Velkou Británii.

Abstract

The master's thesis *The United Kingdom and the European Integration: Influence of foreign trade and monetary politics on the British attitude towards Europe between the years 1941 and 1973* explores the relationship of the United Kingdom towards European integration in a period from the end of the Second World War to the

point of becoming a member of the European Economic Community in 1973. The relationship of the United Kingdom with Europe is studied by analysing international monetary and trade politics of the United Kingdom, its economic standing in the world and comparative strength of Pound Sterling. All of these variables played a key role in the development of aforementioned relationship. The aim of the thesis is to ascertain the role played by international monetary and trade politics of the United Kingdom in relation to European integration. The research itself is divided into three chapters and overall defined and underpinned by conjoining two theories of hegemonic stability and aspects of realist school of political economy. First chapter examines the emergence and development of Bretton Woods system and American economic hegemony. Following chapter explores the relationship between the United Kingdom and the Sterling Area. Final chapter deals with British economic relationship towards European economic integration. Altogether, the thesis concludes that the development of the United Kingdom's relationship to European integration was at first significantly influenced by the hegemony of the United States, secondly by faltering economic ties with the Sterling Area and lastly by growing importance of Western Europe for the United Kingdom.

Klíčová slova

Velká Británie, evropská integrace, Bretton Woods, šterlinkový blok, mezinárodní měnová politika, libra, Evropské hospodářské společenství, hegemonie USA

Keywords

Great Britain, European Integration, Bretton Woods, Sterling Area, International monetary politics, Pound Sterling, European Economic Community, USA hegemony

Rozsah práce: 150 125 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 6. 1. 2017

Jan Matera

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí práce PhDr. Zuzaně Kasákové, Ph.D. za vedení, cenné rady a připomínky. Dále bych rád poděkoval své rodině a přátelům za to, že pro mě byli oporou.

TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jméno:

Bc. Jan Matera

E-mail:

janmatera@seznam.cz

Semestr:

LS

Akademický rok:

2014/2015

Název práce:

Velká Británie a evropská integrace: Vliv zahraničního obchodu a měnové politiky na britský vztah k Evropě mezi lety 1941 a 1973

Předpokládaný termín ukončení (semestr, školní rok):

ZS2016/2017

Vedoucí diplomového semináře:

doc. JUDr. PhDr. Ivo Šlosarčík, LL.M., Ph.D.

Vedoucí práce:

PhDr. Zuzana Kasáková, Ph.D.

V čem se oproti původními zadání změnil cíl práce?

Cíl práce zůstává prakticky nezměněn. Došlo pouze k drobným úpravám. Cílem práce zůstává analýza vlivu britské mezinárodní měnové politiky, mezinárodní obchodní politiky a světové pozice libry, včetně analýzy domácích hospodářských problémů z těchto faktorů vyplývajících, na postoj Velké Británie k evropské integraci, ať už politické či ekonomické. Nejvýraznější změnou cíle práce oproti původnímu záměru je větší důraz na domácí ekonomickou situaci Velké Británie, která úzce souvisela s mezinárodní pozicí libry a britským mezinárodním obchodem. Vzhledem k zaměření práce na mezinárodní měnovou a obchodní politiku je nezbytné porozumět i domácím problémům jimi vyvolaných, aby bylo možné plně porozumět britskému vztahu k evropské integraci.

Jaké změny nastaly v časovém, teritoriálním a věcném vymezení tématu?

Vymezení práce se vůči původnímu plánu změnilo. Časově je práce rozšířena až do vstupu Spojeného království do Evropských společenství v roce 1973 namísto časového omezení do podání první britské přihlášky do Evropského hospodářského společenství v roce 1961. Důvodem je, že v 60. letech začaly postupně probíhat změny v mezinárodním měnovém systému, které skončily pádem Brettonwoodského systému, a také se měnil vztah Velké Británie se zeměmi a teritorií Šterlinkového bloku. Tyto změny sehrály v britském vztahu k Evropě klíčovou roli, a proto je bylo nezbytné zahrnout do obsahu práce. Teritoriálně se práce více soustředí na země Šterlinkového bloku, kvůli negativní korelaci mezi vztahem Britů k Evropě a Šterlinkovému bloku. Vývoj ekonomických vazeb a vztahů mezi Spojeným královstvím a Šterlinkovým blokem je důležitý pro správné uchopení britského vztahu k evropské integraci. Věcné vymezení tématu žádnými výraznými změnami neprošlo.

Jak se proměnila struktura práce (vyjádřete stručným obsahem)?

Předpokládaná struktura práce se změnila z tematického rozdělení na rozdělení teritoriální s tematickým prolínáním. Rozdělení práce na část zabývající se mezinárodním obchodem a část zabývající se mezinárodní měnovou politikou postrádalo smysl, neboť se obě témata prolínají a úzce spolu souvisí. Došlo tak k

teritoriálnímu rozdělení práce na tři části a kapitoly věnující se výzkumnému rámci práce. Na kapitoly analyzující vývoj vztahu Velké Británie s USA, a celkově vývoj britské pozice v mezinárodním měnovém systému. Druhá kapitola práce obsahuje vývoj britských ekonomických vztahů se Šterlinkovým blokem a v poslední části se dílo soustředí na vývoj britského vztahu k Evropě. Tato struktura práce oproti předchozí koncepci umožňuje zřetelnější vyniknutí negativní korelace mezi britským vzhahem k Šterlinkovému bloku a Evropě a zároveň ukáže vliv britské pozice v mezinárodním měnovém systému a mezinárodním obchodu na vývoj britského vztahu, jak s Evropou, tak se Šterlinkovým blokem.

Jakým vývojem prošla metodologická koncepce práce?

Metodologicky je práce založena na teoretickém konceptu hegemonické stability a na prvcích nacionalistické školy mezinárodní politické ekonomie, kladoucí důraz především na národní ekonomické zájmy států. Za pomoci teoretického rámce bude provedena analýza britských ekonomických vztahů se Šterlinkovým blokem a západní Evropou a analýza britské pozice v mezinárodním měnovém systému ovládaném hegemonickými Spojenými státy a dolarem. Analýza by měla vést ke zjištění negativní korelace mezi vývojem britských vazeb se Šterlinkovým blokem a Evropou a ukázat změnu britských ekonomických priorit.

Které nové prameny a sekundární literatura byly zpracovány a jak tato skutečnost ovlivnila celek práce?

V poslední době se ukázaly jako klíčové kniha Michaela Hudsona "Super Imperialism: The Economic Strategy of American Empire, která se věnuje americké hegemonii a práce Catherine Schenk, která se zabývá především poválečným úpadkem libry a jeho dopady. Díla těchto dvou autorů měla výrazný vliv na celkovou koncepci této diplomové práce.

Charakterizujte základní proměny práce v době od zadání projektu do odevzdání tezí a pokuste se vyhodnotit, jaký pokrok na práci jste během semestru zaznamenali (v bodech):

V práci došlo proti původnímu záměru k úpravám především co se týče struktury práce a výzkumného rámce. Také byla nastudována a dohledána nová relevantní data, prostřednictvím, jak primární, tak sekundární literatury.

- Větší zaměření na negativní korelací mezi vývojem britského vztahu k šterlinkovému bloku a Evropě
- Specifikace teorie (Mezinárodní politická ekonomie, realistická škola a teorie hegemonické stability)
- Změna struktury práce z tématického rozdělení na rozdělení více teritoriálně orientované

K žádným dalším větším úpravám v průběhu semestru již nedošlo.

Podpis studenta a datum:

Jan Matera, 17. 9. 2015

Schváleno:	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí diplomového semináře		

Obsah

ÚVOD	2
VYMEZENÍ TÉMATU A STRUKTURA PRÁCE	5
ANALÝZA LITERATURY.....	7
1. VÝZKUMNÝ RÁMEC	10
1.1 TEORIE HEGEMONICKÉ STABILITY	10
1.2 MEZINÁRODNÍ POLITICKÁ EKONOMIE A PLATEBNÍ BILANCE	15
1.3 APLIKACE NA ZKOUMANÝ PŘÍKLAD	20
2. BRETTON WOODS, HEGEMONIE USA A VELKÁ BRITÁNIE	24
2.1 ATLANTICKÁ CHARTA	25
2.2 BRETTON WOODS	26
2.3 POZICE VELKÉ BRITÁNIE A KEYNESŮV PLÁN	27
2.4 POZICE USA A WHITŮV PLÁN	28
2.5 BRETTONWOODSKÝ KOMPROMIS?	29
2.6 NEDOSTATKOVÝ DOLAR A ZMĚNA PŘÍSTUPU USA.....	32
2.7 NEDOSTATKY A KONEC BRETTONWOODSKÉHO SYSTÉMU	34
2.8 VELKÁ BRITÁNIE A HEGEMONIE USA.....	36
3. ŠTERLINKOVÝ BLOK, LIBRA A IMPÉRIUM	38
3.1 DISKRIMINAČNÍ POLITIKA A DEVALVACE LIBRY	39
3.2 KOREJSKÝ BOOM A ÚSTUP ÚZKÉ SPOLUPRÁCE	42
3.3 NARŮSTAJÍCÍ PROBLÉMY 60. LET	44
3.4 ROZPAD ŠTERLINKOVÉHO BLOKU	47
3.5 VELKÁ BRITÁNIE A ŠTERLINKOVÁ OBLAST	49
4. VELKÁ BRITÁNIE A EVROPSKÁ EKONOMICKÁ INTEGRACE	50
4.1 VELKÁ BRITÁNIE, MARSHALLŮV PLÁN A OEEC	51
4.2 MĚNOVÁ POLITIKA, EVROPA A EPU	54
4.3 VELKÁ BRITÁNIE A EVROPSKÉ SDRUŽENÍ VOLNÉHO OBCHODU	57
4.4 BRITSKÉ PŘIHLÁŠKY DO EHS A LIBRA	58
4.5 VSTUP VELKÉ BRITÁNIE DO ES	61
4.6 VELKÁ BRITÁNIE A EVROPA.....	62
ZÁVĚR	64
SUMMARY	67
POUŽITÁ LITERATURA	69

Úvod

Vztah Velké Británie k evropské integraci byl vždy problematický a v mnoha ohledech specifický. Vysvětlení, proč je britský vztah k evropské integraci, tak rozdílný v porovnání se zbytkem evropských států, je mnoho. Britský specifický přístup k Evropě lze vysvětlit například geograficky, historicky, politicky nebo ekonomicky. Při prvním pohledu na historický vývoj britského vztahu k evropské integraci se nelze divit, proč je britský přístup považován za velmi problematický. Nejprve Britové odmítali účast v evropské integraci, aby se do ní posléze rozhodli zapojit a byli odmítnuti Francií. Velké Británii se nakonec do Evropských společenství podařilo vstoupit. I přesto si zachovala Velká Británie rozdílné postoje, na mnoho politik s evropskou integrací spojených, než zbytek členů Evropských společenství. Rozdílné postoje vedly k britskému rabatu a velkému množství britských výjimek z evropských politik. Nakonec se po referendu v roce 2016 rozhodlo Spojené království vystoupit z Evropské unie. Vzhledem k nestabilní nátuře a dynamice britsko-evropského vztahu je akademický výzkum tohoto pole nesmírně vědecky přitažlivý, ale zároveň extrémně komplexní a problematický. I přes již velké množství do dneška provedeného výzkumu je stále možné přispět do diskuze o britském vztahu k evropské integraci něčím novým. Tato diplomová práce se o to pokusí prostřednictvím výzkumu a analýzy ekonomických kořenů britského specifického vztahu k Evropě.

Myšlenka Evropské integrace dostala s vypuknutím druhé světové války nový impulz. Integrovaná Evropa měla zabránit vzniku dalšího světového konfliktu, který by měl stejně jako první a druhá světová válka základy v rivalitě a nacionalismu evropských států. Poválečná vize spojenců o multilaterálním mezinárodním pořádku a ekonomicky liberálním světě, vytvořila vhodné podmínky, v nichž mohla evropská spolupráce a integrace nabírat reálné obrysy. Nejrůznějšími způsoby a z nejrůznějších důvodů po válce začalo vznikat velké množství organizací a institucí, které měly Evropu sjednotit, ať už ekonomicky, politicky či kulturně. Mezi tyto organizace například patřila Rada Evropy, Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO)¹ a na něj

¹ Zkratka pro Evropské společenství uhlí a oceli.

později navazující Evropské společenství pro atomovou energii a Evropské hospodářské společenství (EHS)² či Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC)³. Problémem bylo, že k ideálu evropské integrace měly evropské státy odlišné postoje. Každý evropský stát si integraci a spolupráci představoval jinak, stejným způsobem se lišily i úvahy o její organizaci, cílech a fungování. Národní zájmy států hrály v této době hlavní úlohu. Francie chtěla najít způsob jak nadobro zpacifikovat Německo, zatímco Německo se po svém vzniku snažilo najít cestu zpátky do Evropy, kterou skoro zničilo. Velká Británie kvůli statutu vítězné velmoci měla hrát v evropské integraci významnou úlohu, přesto byl zpočátku britský vztah k regionální evropské spolupráci při nejmenším vlažný. Velká Británie se nakonec zakladatelem evropského integračního procesu, z kterého se později vyvinula Evropská unie, nestala. Proč Velká Británie nevstoupila do Evropského společenství uhlí a oceli? Proč Britové razantně odmítali vytvoření nadnárodní instituce v Organizaci pro evropskou hospodářskou spolupráci, s pravomocemi zasahovat do domácí politiky a hospodářství? Co hrálo roli v britském obratu k Evropě v 60. a 70. letech minulého století? Někteří historici se domnívají, že rozhodnutí Britů po válce se neúčastnit evropské integrace, úzce souviselo s britskou iluzí vlastní velikosti a neochotou Spojeného království se v rámci evropské integrace uzavřít světu. Stejně tak poukazují na fakt, že Velká Británie se obrátila k Evropě v důsledku vystřízlivění z iluze vlastní velikosti.⁴ Podceňovanými faktory, týkající se britského vztahu k Evropě od konce války do vstupu Velké Británie do Evropských společenství (ES)⁵, jsou mezinárodní obchod, britské postavení v mezinárodním měnovém systému a britská politika ohledně libry. Tyto faktory přitom sehrály klíčovou roli při proměně britské politiky vůči Evropě a právě na ně se tato práce zaměřuje.

Mezinárodní obchod a mezinárodní měnová politika se po válce dostaly do popředí v politických a ekonomických úvahách jednotlivých států a zvýšil se tak jejich vliv na národní politické a ekonomické zájmy a cíle. Se spojenci plánovanou celosvětovou liberalizací a jasně definovaným mezinárodním měnovým režimem je logické, že se také zvýšil důraz států na hospodářskou politiku. Mezinárodní obchod, proto s důrazem na liberalizaci měl hrát klíčovou roli v mezinárodních politických vztazích. Nejdříve bylo však potřeba vyřešit zásadní problémy s mezinárodním

² Zkratka pro Evropské hospodářské společenství.

³ Neexistuje český ekvivalent anglické zkratky, proto autor v této práci používá zkratku anglickou, OEEC – Organization for European Economic Cooperation.

⁴ Martin Kovář, Václav Horčíčka, *Dějiny evropské integrace I.* (Praha: Triton, 2006), 71-91.

⁵ Zkratka pro Evropská společenství.

obchodem spojené, jako byly například nerovnováha platebních bilancí, měnová stabilita či obchodní bariéry, tarify a cla. Většina nově zakládaných mezinárodních organizací byla položena na ekonomických základech a měla pomoci překonat překážky, které bránily mezinárodnímu obchodu v rozvoji. Jinak tomu nebylo ani u organizací, které měly zajistit spolupráci napříč Evropou. Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci měla liberalizovat obchod a vyřešit evropské měnové problémy, Evropské společenství uhlí a oceli mělo integrovat uhelný a ocelový trh a de facto je liberalizovat odstraněním obchodních překážek mezi Francií, Německou spolkovou republikou, Itálií a zeměmi Beneluxu. ESUO mělo samozřejmě důležitý bezpečnostní podtext, který byl ovšem řešen ekonomickými prostředky. Evropské hospodářské společenství si kladlo za úkol vybudovat společný trh s volným pohybem osob, zboží, kapitálu a služeb. Evropské sdružení volného obchodu chtělo liberalizovat obchodní toky v rámci členských zemí. Z funkce a cílů těchto organizací je zřejmé, že liberalizace zahraničního obchodu a odstraňování obchodních překážek mezi státy hrálo klíčovou úlohu. Britské úvahy o evropské integraci je proto nezbytné studovat mimo jiné taktéž skrze ekonomickou optiku mezinárodních ekonomických vztahů. Britské národní i mezinárodní ekonomické cíle a zájmy hrály významnou roli při vytváření brettonwoodského systému a jeho vývoji, při britském odmítnutí účasti v ESUO, při rozdělování pomoci z Marshallova plánu a vytváření OEEC, stejně jako při podání přihlášek do EHS a konečném vstupu Spojeného království do Evropských společenství. Vlastní národní a mezinárodní zájmy se snažili Britové prosadit ve třech různých směrech. Zaprvé to bylo prostřednictvím britského vztahu se Spojenými státy a spoluúčastí na vytváření mezinárodního měnového a obchodního řádu, zadruhé prostřednictvím britských ekonomických vztahů se Společenstvím národů a šterlinkovým blokem a zatřetí prostřednictvím britských ekonomických vztahů se západní Evropou. Intenzita a způsob spolupráce v rámci těchto tří směrů se v průběhu času měnila. Tyto tři směry vytvářejí dohromady komplexní obraz o britských plánech, cílech a zájmech v mezinárodním ekonomickém prostředí, od kterých se vyvíjel britský vztah k Evropě. Bez kompletního obrazu nelze plně britský postoj k evropské integraci nikdy pochopit.

V diplomové práci *Velká Británie a evropská integrace: Vliv zahraničního obchodu a měnové politiky na britský vztah k Evropě mezi lety 1941 a 1973* se autor snaží najít odpověď na otázku, jakým způsobem se vyvíjel britský vztah k evropské integraci, prostřednictvím analýzy britského zahraničního obchodu, měnové politiky a

postavení Velké Británie v mezinárodním ekonomickém prostředí. Cílem této práce je zjistit, jakou roli hrály mezinárodní měnová a obchodní politika, hegemonie USA a britský vztah se šterlinkovým Velké Británie v britském vztahu k evropské integraci. Práce je vymezena teoreticko-metodologickým rámcem, který je založen na upravené teorii hegemonické stability a nacionalistické větvi mezinárodní politické ekonomie.

Vymezení tématu a struktura práce

Práce je časově vymezena vyhlášením Atlantické charty v roce 1941 na jedné straně a na druhé straně je vymezena přijetím Velké Británie do Evropských společenství v rámci prvního rozšíření. Atlantickou chartou časově práce začíná z toho důvodu, že se jedná o jeden z prvních dokumentů, který se zabývá novým mezinárodním uspořádáním světa a který vedl k ustanovení brettonwoodského systému a poprvé jasně formuloval spojeneckou vizi o poválečném světě. Práce končí britským vstupem do Evropských společenství, protože se jedná o zlomový bod v britském přístupu k evropské integraci. Kdyby se práce soustředila na kratší období, nebylo by možné poskytnout kompletní analýzu ekonomického vývoje stojícího za proměnou britského vztahu k evropské integraci.

Teritoriálně se práce zabývá primárně Velkou Británií, Spojenými státy, západní Evropou a zeměmi Společenství národů a šterlinkového bloku. Spojené státy sehrály klíčovou roli při vytváření i fungování poválečného mezinárodního měnového a obchodního systému. Také byly důležitým faktorem v počátcích evropské integrace, například ve formě Marshallova plánu nebo iniciativy při vytváření Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci. Nelze také zanedbat postavení Spojených států jako politické a ekonomické supervelmoci a americký vliv na formování britského vztahu k Evropě. Vzhledem k historicky daným obchodním a měnovým vazbám je klíčové také zohlednit britské ekonomické a politické vztahy se zeměmi Společenství národů a především zeměmi šterlinkového bloku. Britský ekonomický vztah se zeměmi a teritorií šterlinkového bloku byl pro Británii v poválečném období velice významný a také se výrazným způsobem podílel na formování britského vztahu k Evropě.

Tematicky se práce soustředí na mezinárodní obchod, mezinárodní měnovou politiku a roli libry ve světě. Všechny tyto tři oblasti výzkumu jsou spolu navzájem úzce propojeny a vzájemně se ovlivňují, jak je později v práci ukázáno na příkladech

britských problémů s platebními bilancemi, nedostatkovým dolarem, či liberalizací obchodu a uvolňováním obchodních překážek. Přes tyto tři oblasti lze získat kompletní přehled o britských ekonomických i politických cílech a zájmech.

Práce je mimo úvodu a závěru rozdělená do čtyř kapitol mimo úvodu a závěru. První část se věnuje výzkumnému rámci práce. Tato část práce se věnuje akademické debatě okolo teorie hegemonické stability, hlavním teoriím mezinárodní politické ekonomie a problematice rovnováhy platební bilance. Zbylé tři kapitoly jsou hlavní obsahovou částí práce a věnují se hlavními oblastem výzkumu. V prvním z tří hlavních obsahových bloků se práce soustředí na brettonwoodský systém a americkou ekonomickou hegemonii na západě. V této části je postupně analyzován rozdíl mezi britskou a americkou pozicí při vyjednávání o brettonwoodském měnovém systému, následně je analyzován výsledek vyjednávání, problémy a brzké poválečné úpravy brettonwoodského systému a nakonec je nastíněn jeho vývoj a zánik. V této části se práce soustředí především na dynamiku britského a amerického vztahu a jeho vliv na ekonomiku Velké Británie. Ve třetí kapitole práce jsou hlavními tématy měnové a obchodní vztahy Velké Británie a šterlinkového bloku a jejich vývoj. Po představení vývoje šterlinkového bloku do roku 1947 následuje část zabývající se spoluprací na měnové politice a importních omezeních v rámci šterlinkového bloku. V další podkapitole je analyzován postupný ústup od intenzivní spolupráce mezi Velkou Británií a šterlinkovým blokem v oblasti omezení dolarového importu a obchodní spolupráce. Práce pokračuje úpadkem významu šterlinkového bloku v 60. letech a druhý obsahový oddíl končí rozpadem šterlinkového bloku jeho příčinami a důsledky. V poslední kapitole se práce zabývá především problematikou britského přístupu k evropské ekonomické spolupráci a integraci. Prostřednictvím obchodních vazeb a problematiky nerovnováhy platebních bilancí mezi Evropou a Spojeným královstvím je tento vztah následně analyzován. První část této kapitoly se věnuje Marshallovu plánu a Organizaci pro evropskou hospodářskou spolupráci, vyjednávání o nich a rozdílům mezi postoji Spojených států, Velké Británie a zbylých západoevropských států. Následující podkapitola se věnuje problémům při vytváření evropské spolupráce v měnové oblasti a vyjednávání vedoucím k založení Evropské platební unie v rámci OEEC. Další část této kapitoly se věnuje britskému pokusu o začlenění do evropské ekonomické integrace prostřednictvím vytvoření Evropského sdružení volného obchodu a jeho selhání. Práce pokračuje výzkumem měnových a obchodních problémů skrytých za francouzským vetováním britských přihlášek do EHS v letech 1961 až 1963 a v roce 1967. Na konci

kapitoly je pak analyzován poslední úspěšný britský pokus o vstup do Evropských společenství mezi lety 1971 a 1973. V závěru práce jsou zodpovězeny základní výzkumné otázky, jsou shrnuty celkové výsledky práce a je vedena diskuze o možných nedostatcích přístupu zvoleném v této práci.

Analýza literatury

Odbornou literaturu použitou pro výzkum v rámci této diplomové práce lze rozdělit do tří kategorií, které se však kvůli komplexnímu zaměření práce mohou překrývat. První kategorií je odborná literatura zaměřená na analýzu a výzkum brettonwoodského systému. brettonwoodský systém je akademickou literaturou velmi dobře zmapován. Zájem o výzkum brettonwoodského systému se v současnosti zvýšil. Příčinou intenzivnějšího badatelského zájmu byla světová finanční krize, která spustila akademickou debatu o současném mezinárodním měnovém systému a jeho možnostech a limitech. Jednou z důležitých součástí akademické debaty o brettonwoodském systému je diskuze o základech, na kterých byl systém vybudován, komu vyhovoval a kdo mu dominoval. K zmapování nastavení samotného systému přispěl výrazným způsobem svoji prací *The Battle of Bretton Woods* americký ekonom Benn Steil. V této knize se autor soustředí na dvě největší osobnosti, které poválečný měnový systém formovaly. Jmenovitě to jsou John M. Keynes a Harry D. White, kteří sehráli při vyjednávání o podobě brettonwoodského systému výraznou roli. Steil ve své knize ukazuje, proč se stal dominantním přístup Whitův a nikoliv Keynesův a podporuje názor dalších odborníků jako například Michaela Hudsona, kteří tvrdí, že brettonwoodský systém byl téměř zcela dominován Spojenými státy.⁶ Hudson zastává názor, že poválečná ekonomická hegemonie USA byla základním pilířem brettonwoodského systému. Hudson také tvrdí, že dominance Spojených států při vytváření poválečného měnového režimu hospodářsky poškodila Spojené království.⁷ Mírnější rétoriku volí například americký ekonom John Ikenberry, který tvrdí, že brettonwoodský systém byl především výsledkem kompromisu mezi Američany a Brity,

⁶ Benn Steil, *The Battle of Bretton Woods: John Maynard Keynes, Harry Dexter White, and the Making of a New World Order* (Princeton: Princeton University Press, 2013).

⁷ Michael Hudson, *Super Imperialism: The Economic Strategy of American Empire* (Londýn: Pluto Press, 2003).

i když uznává, že nastavení systému spíše vyhovovalo Američanům.⁸ Dalšími autory, jejichž díla výrazně přispěly do diskuze o brettonwoodském systému, jsou například Barry Eichengreen,⁹ Michael Bordo,¹⁰ či David Andrews.¹¹

Druhou kategorií je odborná literatura, která se soustředí na šterlinkový blok a světovou roli libry. Vztah Velké Británie a šterlinkového bloku od konce války až do zániku šterlinkového bloku v 70. letech je velmi dobře probádán. Mnoho autorů se zabývá vztahem jednotlivých zemí šterlinkového bloku s Velkou Británií. Ekonomickými vztahy Velké Británie a Austrálie se například zabývají John Singleton a Paul Robertson, kteří ve své práci analyzují vývoj australského přístupu ke Spojenému království. Robertson a Singleton ve své knize docházejí ke zjištění, že vztahy úzký ekonomický vztah s Velkou Británií Austrálii na začátku 50. let ještě vyhovoval, ale postupně byla ekonomická asociace se Spojeným královstvím čím dál více nevýhodná.¹² Singleton a Robertson spolu spolupracovali i na několika dalších akademických pracích týkajících se například vlivu vztahů mezi zeměmi Společenství národů a Velké Británie na pokusy Spojeného království vstoupit do Evropského hospodářského společenství.¹³ Nebo spolupracovali na analýze vlivu dovozu novozélandského másla na první přihlášku do EHS.¹⁴ Celkově ve svojí práci oba autoři poukazují na výrazný vliv ekonomických vztahů mezi šterlinkovým blokem a Společenstvím národů na jedné straně a Velkou Británií a jejími pokusy vstoupit do EHS na straně druhé. Velký přínos pro studium šterlinkového bloku, vývoje libry a ekonomických vlivů hrajících roli v britském vztahu k Evropě má britská ekonomická historička Catherine Schenk. Ve své práci Schenk obhájuje poměrně netradiční názor na

⁸ John G. Ikenberry, „A World Economy Restored: Expert Consensus and the Anglo-American Postwar Settlement“, *International Organization* 46, č. 1 (1992), 289-321. <http://www.jstor.org/> (staženo 4.9.2016).

⁹ Barry Eichengreen, *Cairoli Lectures: Global Imbalances and the Lessons of Bretton Woods* (Cambridge: The MIT Press, 2010).

¹⁰ Michael D. Bordo, „The Bretton Woods International Monetary System: A Historical Overview“, v Michael D. Bordo a Eichengreen, Barry, ed. *National Bureau of Economic Research Project Report: A Retrospective on the Bretton Woods System: Lessons for International Monetary Reform*. (Chicago: University of Chicago Press, 2007).

¹¹ David S. Andrews, *Orderly Change: International Monetary Relations since Bretton Woods* (Ithaca: Cornell University Press, 2008).

¹² John Singleton a Paul L. Robertson, *Cambridge Imperial and Post-Colonial Studies Series: Economic Relations Between Britain and Australia from the 1940s-1960s* (Gordonville: Palgrave Macmillan, 2001).

¹³ John Singleton a Paul L. Robertson, „The Old Commonwealth and Britain's First Application to Join the EEC, 1961–3“, *Australian Economic History Review* 40, č.2, (2000), 153–177.

¹⁴ John Singleton a Paul L. Robertson, „Britain, Butter, and European Integration, 1957-1964“, *The Economic History Review, New Series*, 50, č. 2 (1997), 327-347.

ústup libry na světové scéně, který podle ní byl způsoben spíše nastavením a nedostatky mezinárodního měnového systému, který značně limitoval možnosti Spojeného království, spíše než britskou neochotou vzdát se světové role libry.¹⁵ Akademický článek Schenk věnující se významu britské měnové politiky a světové role libry v neúspěšných vyjednáváních vstupu Velké Británie do EHS je důležitým příspěvkem autorky do poměrně tematicky neprobádané oblasti. Autorka tvrdí, že byt' nehrála britská měnová politika tak výraznou roli při vyjednáváních o vstupu Velké Británie do EHS, tak je přesto podstatná. Problematická situace ohledně stability libry a nerovnováhy britské platební bilance byly podle autorky výraznou britského vstupu do EHS, stejně jako fakt, že Británie vnímala nutnost řešit problém libry globálně, zatímco Francouzi tlačily na Brity, aby vyřešili problémy s librou na domácí úrovni.¹⁶

Do třetí kategorie spadá literatura věnující se ekonomickým, ale i politickým vztahům mezi Evropou a Velkou Británií. Michaela Hogan se ve své knize, která se týká Marshallova plánu, jeho vývoje a Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci, soustředí především na vztah mezi Velkou Británií a Spojenými státy. Hogan ve své práci tvrdí, že Spojené státy tolerovaly britskou neochotu zapojit se do evropské integrace i obecný evropský odpor k Americkému měkkému tlaku na evropské státy, aby rychleji postupovaly s integrací Evropy.¹⁷ Alan Milward se ve své práci na rozdíl dobírá podobných závěrů jako Hogan, i když se nesoustředí tolik na Velkou Británii, ale spíše na Spojené státy. Milward například ukazuje na jednáních o vytvoření OEEC značnou rozdílnost mezi názory Evropanů a Američanů a tvrdí, že Američané si přáli „Spojené státy evropské“, ale toho se jim kvůli evropskému odporu nepodařilo dosáhnout.¹⁸ Důležité je zmínit, že někteří ekonomičtí historikové jako například Walton Milwarda kritizují za nedostatečnou argumentaci a hloubku analýzy.¹⁹ I přes tento fakt poskytuje Milwardova práce vhodné doplnění Hoganovy práce a dohromady

¹⁵ Catherine Schenk, *The Decline of Sterling: Managing the Retreat of an International Currency, 1945-1992* (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), Catherine Schenk, „The Sterling Area and British Policy Alternatives in the 1950s“, *Contemporary British History* 6, č. 2, (1992), 266-286. a Catherine Schenk, *Britain and the Sterling Area: From Devaluation to Convertibility in the 1950s*. (Florence: Routledge, 1994).

¹⁶ Catherine Schenk, Sterling, „International Monetary Reform and Britain's Applications to Join the European Economic Community in the 1960s“, *Contemporary European History* 11, č. 3 (srpen 2002), 345-369. ProQuest Central. (staženo 10.10.2016)

¹⁷ Michael J. Hogan, *The Marshall Plan: America, Britain and the reconstruction of Western Europe, 1947-1952* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987).

¹⁸ Alan S. Milward, *The Reconstruction of Western Europe, 1945-51* (Berkeley: University of California press 1984), 212-231.

¹⁹ Gary M. Walton, Review *The Reconstruction of Western Europe, 1945-51*, od Alan S. Milward, *The Journal of Economic History* 45, č. 4 (1985), 987-88.

nabízejí alternativní přístup k americko-evropským vztahům oproti výše zmíněné Hudsonově práci.

1. Výzkumný rámec

1.1 Teorie hegemonické stability

V této práci je použit pro potřeby výzkumu upravený koncept hegemonické stability, který jasně vymezuje mezinárodní ekonomický a politický rámec, ve kterém Velká Británie od konce války až do svého vstupu do Evropského hospodářského společenství operovala. Teorie hegemonické stability byla původně především orientovaná na mezinárodní obchod a mezinárodní ekonomické vztahy jako celek. V důsledku tak zohledňovala především hospodářské faktory, které ovlivňovaly mezinárodní ekonomické uspořádání. Postupně se teorie vyvinula do plnohodnotné teorie mezinárodních vztahů, která nebyla omezena pouze v rámci mezinárodní politické ekonomie a brala v potaz mnohem širší spektrum faktorů, které ovlivňovaly mezinárodní vztahy.

Teorie hegemonické stability úzce souvisí s problémem stability mezinárodního politického a ekonomického prostředí, kterému se věnují všechny školy zabývající se teorií mezinárodních vztahů. Především se jedná o realistické a neorealisticke směry na straně jedné a směry liberální a neoliberální na straně druhé. Nejdůležitějším principem, který je potřeba pochopit pro plné porozumění teorie hegemonické stability, je princip rovnováhy moci, jehož moderní původ lze dohledat už u britského filosofa, ekonomu a historika Davida Huma, který studoval rovnováhu moci, mimo jiné, na příkladu antického Řecka a Říma, Rakouského císařství či Velké Británie.²⁰ Princip rovnováhy moci je úzce spjat s realistickými a neorealisticke teoriemi, které rovnováhu moci využívají pro popsání mezinárodních vztahů v anarchistickém prostředí.²¹ Nejznámějším neorealisticke autorem, který se zabýval rovnáhou moci a uspořádáním mezinárodních politických a mocenských vztahů je americký politolog a jeden z nejznámějších teoretiků mezinárodních vztahů Kenneth Waltz. Waltz ve svých

²⁰ David Hume, „Of the Balance of Power”, v Eugene F. Miller, ed., *Essays Moral, Political, and Literary*, (Indianapolis: Liberty Fund, 1987). 197-201.

²¹ Petr Drulák, *Teorie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál, 2003), 60-63.

pracích *Man, the State, and War*²² a *Theory of International Politics*²³ jasně definuje princip rovnováhy moci. V anarchistickém prostředí mezinárodních vztahů se státy podle Waltzova přístupu snaží získat převahu nad ostatními státy, na což však ostatní státy budou vždy nevyhnutelně reagovat vlastní snahou o získání výhody. Tneto princip uvádí autora například formou závodů ve zbrojení. Trvalé spojenectví, případně aliance mezi jednotlivými státy v tomto prostředí je z důvodu vzájemné nedůvěry a neustále snahy států zajistit si co nejsilnější mezinárodní pozici prakticky nemožné. Mělo by proto dojít k vyvažování nerovnováhy moci mezi jednotlivými státy. Waltz tvrdí, že hegemonické uspořádání mezinárodních vztahů je z tohoto důvodu neudržitelné. Pakliže by došlo k vzestupu hegemonu, ostatní státy by se spojily, což by na základě Waltzova principu rovnováhy moci mělo za následek nevyhnutelný úpadek hegemonu. Proto je nevyhnutelné vytvoření bipolárního či multipolárního mezinárodního uspořádání, které je na rozdíl od uspořádání unipolárního stabilní.²⁴ Dalším důležitým autorem věnujícím se stabilitě mezinárodního uspořádání je Abramo F. K. Organski a jeho „teorii přechodu moci“²⁵, která předpokládá, že každý stát se pokouší dosáhnout na mezinárodním poli hegemonického statutu. Vzhledem k předpokládané cyklické nátuře mezinárodních vztahů, kterou Organski ukazuje, je případný hegemon nakonec vždy vyzván jinou velkou mocností, která se snaží dosáhnout hegemonního postavení na jeho úkor. To vede ke konfliktu, jehož výsledek určí, který stát bude po jeho skončení v postavení hegemonu. Organski pozoruje tento jev v mezinárodních vztazích na vývoji mezinárodního postavení Portugalska, Nizozemska, Španělska a Velké Británie od začátku 16. století.²⁶

Model hegemonické stability byl poprvé představen Stephenem Krasnerem, který tvrdí, že ekonomická stabilita a otevřenost trhu je navázána na stát v hegemonickém postavení, který mezinárodnímu ekonomickému systému zaručuje stabilitu. Tento model je tak v rozporu s teorií přechodu moci i teorií rovnováhy moci, protože neodpovídá jejich chápání mezinárodní politické i ekonomické stability.²⁷ Model hegemonické stability, předložený Michaellem Webbem a Stephenem Krasnerem v rozpracované verzi, je založen na předpokladu, že ekonomický hegemon je schopen

²² Kenneth Waltz, *Man, the State, and War* (New York: Columbia University Press, 1959).

²³ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics* (New York: McGraw Hill, 1979).

²⁴ Waltz, *Theory of International Politics*, 102-128.

²⁵ Jedná se o autorův překlad výrazu Power transition theory.

²⁶ Aramo F. K. Organski, *World Politics* (New York: Alfred A. Knopf, Inc., 1958).

²⁷ Stephen D. Krasner, „State Power and the Structure of International Trade“, *World Politics* 28, č. 3 (1976), 317-347.

přesvědčit, s minimální potřebou donucování, další aktéry v mezinárodním ekonomickém prostředí na dodržování stanoveného mezinárodního ekonomického systému a tím zajistit systému stabilitu, na které mohou všichni relativně vydělat, bez toho, aby někdo absolutně prodělal. Stabilita vzešlá z postavení hegemonu pak umožňuje větší ekonomickou liberalitu v mezinárodním prostředí, která se vyplatí především hegemonovi, ale zároveň v menší míře i ostatním zúčastněným státům.²⁸ V původním vymezení Stephenem Krasnerem teorie hegemonické stability počítala pouze s ekonomickými faktory a aplikací této teorie pouze v rámci výzkumu mezinárodních hospodářských vztahů, které teorii hegemonické stability řadily do oblasti politické ekonomie a ekonomického bádání. Krasnerův systém stojí a padá s hegemonem, zatímco například u dalších neoliberalních teoretiků jako Keohana či Snidala se může systém nastolený hegemonem udržet i po mocenském úpadku hegemonu.²⁹ To platí například právě v práci Roberta Keohana, která staví na Krasnerově tezi a přidává vlastní myšlenky. Keohan poukazuje na důležitost mezinárodních institucí, jako pilířů systému. Podle tohoto autora jsou mezinárodní instituce v hegemonickém systému založeny na ekonomických a politických zájmech hegemonu, ale to nesnižuje jejich význam pro ostatní zúčastněné státy. Mezinárodní instituce podle Keohana jsou výhodné pro všechny zúčastněné státy, protože zajišťují stabilitu potřebnou pro ekonomický růst a zajišťují, že stát v ekonomicky nevýhodné pozici nemůže přijít o vše. Dle autora by měly mezinárodní instituce být majákem stability i v případě upadajícího vlivu hegemonu.³⁰ V tomto ohledu se Keohanův a Krasnerův pohled na stabilitu mezinárodního ekonomického systému liší. Jak Keohanovy tak Krasnerovy úvahy jsou založeny především na mezinárodním ekonomickém pořádku a tudíž jsou poměrně úzce vymezeny. Původní myšlenku hegemonické stability tak lze označit především za úvahu spadající do liberální větve politické ekonomie.

Do obecnější podoby, která by se věnovala mezinárodním vztahům jako celku a byla de facto vymezena širším způsobem, rozvinula teorii hegemonické stability Susan Strange, která mimo jiné vymezila čtyři základní kritéria, kterými musel stát oplývat,

²⁸ Michael C. Webb a Stephen D. Krasner, „Hegemonic stability theory: an empirical assessment“, *Review of International Studies* 15, č. 2 (Duben 1989), 183-198.

²⁹ Stephen D. Krasner, „State Power and the Structure of International Trade“, *World Politics* 28, č. 3 (1976), 317-347.

³⁰ Robert O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, (Princeton; Princeton University Press, 1984), 29-34 a Robert O. Keohane, „Problematic Lucidity: Stephen Krasner's "State Power and the Structure of International Trade“, *World Politics* 50, č. 1 (1997), 150-70.

aby mohl být považován za světového hegemonu.³¹ První je bezpečnostní kritérium, které určuje, že hegemon musí být schopen zaručit bezpečnost případně ohrožovat jednostranně ostatní státy. Zadruhé musí být hegemon schopen kontrolovat mezinárodní produkci zboží a služeb, na základě produkčního kritéria. Dále musí být stát v hegemonickém postavení schopen ustanovit a řídit mezinárodní finanční a měnové prostředí v rámci finančního kritéria. Závěrečné znalostní kritérium předpokládá, že hegemon musí být schopen řídit vývoj, akumulaci a přesun znalostí ostatním aktérům.³² Susan Strange ve své práci argumentuje, že splnění těchto kritérií a jejich udržování je zcela nezbytné pro vzestup a udržení se státu v pozici hegemonu.

Diskuze o teorii hegemonické stability nabrala především v průběhu 80. let na obrátkách. Problematickým aspektem teorie hegemonické stability, jak jí předložili Krasner nebo Kindleberger, je samotný vznik hegemonu. Aby hegemon odpovídal liberálním předpokladům teorie hegemonické stability, musel by stát splňovat velké množství kritérií, což je v praxi téměř nedosažitelné.³³ V očích neorealisticých autorů, jako například Roberta Gilpina, i neoliberalistických autorů, jako například Duncana Snidala, je problematická dlouhodobá udržitelnost systému, založeném na principu hegemonické stability. Kindleberger prohlašuje, že úpadek hegemonu může vést k úpadku liberálního obchodního řádu, a proto je potřeba udržovat hegemonickou stabilitu.³⁴ Kindlebergerovu výroku odporuje ve své práci Snidal, který tvrdí, že se systém hegemonické stability při úpadku hegemonu přetransformuje na systém stojící na multilaterální spolupráci. Mezinárodní pořádek tak nemusí být nutně udržován hegemonem, ale i kooperací ostatních států. Nedochozí tudíž ke zkolabování systému, jak si představuje Kindleberger. Snidal ve své práci vychází z předpokladu, že hegemon nese větší náklady na udržování mezinárodního pořádku, ať už ekonomického, bezpečnostního nebo politického. Autor argumentuje, že nerovnováha v nákladech vede k předurčenému zániku hegemonického systému. Jakmile dojde situace do bodu, kdy už pro hegemonu nebude systém výhodný, protože náklady budou větší, než výhody plynoucí ze systému, hegemon nebude mít déle zájem ani sílu systém dále udržovat. Avšak také říká, že to nutně nepovede k zániku stability zaručené hegemonem, ale spíše

³¹ Susan Strange, „The Persistent Myth of Lost Hegemony”, *International Organization* 41, č. 4 (1987), 551-574.

³² Ibid., 551-574.

³³ Duncan Snidal, „The Limits of Hegemonic Stability Theory“, *International Organization* 39, č. 4 (1985), 579-614.

³⁴ Charles Kindleberger, „Systems of International Economic Organization“, v David Calleo, ed., *Money and the Coming World Order* (New York: New York University Press, 1976).

k přetvoření systému, do kterého začnou s úpadkem hegemonu přispívat dobrovolně i ostatní státy a dorovnájí tak nerovnováhu v nákladech, což povede k transformaci systému z hegemonického na multilaterální.³⁵

Neorealistická kritika teorie hegemonické stability vychází z Waltzem popsaného principu mocenské stability, který považuje unilaterální světový pořádek za neudržitelný a pouze přechodný. V tomto ohledu je důležitá práce amerického ekonoma a neorealistického teoretika Roberta Gilpina, jako například kniha *War and Change in World politics*³⁶ nebo dílo *Global Political Economy - Understanding the International Economic Order*.³⁷ Gilpin vidí vývoj mezinárodního prostředí jako permanentní střídání dvou fází, kdy je jednou dosaženo hegemonické stability a je nastolena rovnováha, zatímco druhá fáze je boj o hegemonické postavení mezi jednotlivými národními státy, které rovnováhu postrádá. Režim nastolený hegemonem je ze své podstaty porušující rovnováhu moci nestabilní. Navíc, jak dokazuje v historických odkazech Gilpin, náklady na udržování mezinárodního ekonomického systému rostou rychleji než zisky z něj, což vede k oslabení hegemonu a návratu k nestabilní mezinárodní situaci a válce.³⁸

Existují i neorealisté, kteří se pokusili teorii mezinárodní hegemonické stability inkorporovat do neorealistického uvažování, jako například William Wohlforth nebo John Mearsheimer. Wohlforth se ve svém výzkumu dlouhodobě věnuje nutnosti proměny neorealistického smýšlení.³⁹ V tomto duchu napsal článek „The Stability of a Unipolar World“ reagující na rozpad Sovětského svazu a konec bipolarity.⁴⁰ Kenneth Waltz brzy po konci studené války prohlašoval, že multipolární systém se stane záhy skutečností a hegemonie USA nemůže přežít kvůli již zmíněnému principu rovnováhy moci.⁴¹ Oproti tomu se Wohlforth domnívá, že unipolarita je udržitelná. Wohlforth ukazuje na příkladu USA, že hegemonické světové uspořádání může přežít, pakliže je

³⁵ Snidal, *The Limits of Hegemonic Stability Theory*, 579-614.

³⁶ Robert Gilpin, *War and Change in World Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1981).

³⁷ Robert Gilpin, *Global Political Economy - Understanding the International Economic Order* (Princeton: Princeton University Press, 2001).

³⁸ Gilpin, *War and Change in World Politics*, 156-185.

³⁹ Například William C. Wohlforth, „Realism and the End of the Cold War,“ *International Security* 19, č. 3 (1994): 91-128.

⁴⁰ William C. Wohlforth, „The Stability of a Unipolar World,“ *International Security* 24, č. 1 (1999): 5-43.

⁴¹ Kenneth N. Waltz, „Evaluating Theories“, *American Political Science Review* 91, č. 4 (Prosinec 1997): 915-916.

nedostatečný strukturální tlak ostatních zemí proti hegemonickému postavení.⁴² Dále Wohlforth tvrdí, že největší hrozbou pro unipolární režim po konci studené války by mohla být americká domácí institucionální nestabilita a slabost, spíše než rovnováha moci a vnější tlak. V tomto ohledu autor sám přiznává ve své práci, že se jeho pohled značně odlišuje od běžného neorealistického pohledu, prosazovaného Waltzem.⁴³ Byť se nakonec teorie Wohlforthova na příkladu USA nepotvrdila, i přesto zůstává jeho práce ohledně hegemonické stability velmi cennou. Mearsheimer se na rozdíl od Wohlforthova nesoustředí tolik na globální hegemonie, ale zavádí do neorealismu pojem regionální hegemonie, který ukazuje na historických příkladech. Za regionální hegemony považuje Mearsheimer například Japonsko před druhou světovou válkou, nacistické Německo či případně budoucí Čínu. Autor tvrdí, že touha po dosažení hegemonického statutu vede státy k expanzi, ať už prostřednictvím války či prostřednictvím obchodu. V tomto ohledu připouští Mearsheimer možnost stabilního fungování regionálního hegemonu, který se však liší od liberálních zastánců teorie hegemonické stability. Regionální hegemon nejedná na základě přesvědčování, nýbrž prostřednictvím zastrašování a hrubé síly a je ještě více agresivní než stát, který je ohrožován svými sousedy.⁴⁴ V tomto ohledu Mearsheimer zřetelně oponuje Waltzovi, který tvrdí opak.⁴⁵

Názory a využití Krasnerovy původní teorie hegemonické stability se značně rozcházejí a to i v rámci jednotlivých teoretických škol mezinárodních vztahů. Teorii hegemonické stability lze využít jak v užším smyslu mezinárodní politické ekonomie, tak i v širším smyslu týkajícím se celé dynamiky mezinárodních vztahů.

1.2 Mezinárodní politická ekonomie a platební bilance

Nacionalistická větev mezinárodní politické ekonomie je jednou ze dvou nejdůležitějších škol mezinárodní politické ekonomie. Konkurentem nacionalistů je liberalistická škola mezinárodní politické ekonomie, která se od nacionální školy značně odlišuje. Obě školy prostřednictvím studia mezinárodních ekonomických vztahů vysvětlují svým vlastním způsobem a prostředky nejen fungování mezinárodního

⁴² Tlak od ostatních států, které by měly dorovnávat rovnováhu moci, jako například Velká Británie, Japonsko, Rusko či Čína

⁴³ Wohlforth, William C. „The Stability of a Unipolar World,“ *International Security* 24, č. 1 (1999): 5-43.

⁴⁴ John J. Mearsheimer, „The Tragedy of Great Power Politics“, (New York: Norton, 2001).

⁴⁵ Glenn H. Snyder, „Mearsheimer's World-Offensive Realism and the Struggle for Security: A Review Essay“, *International Security* 27, č. 1 (2002), 149-73.

ekonomického řádu, ale také mezinárodní politické vztahy. Nacionalisté obecně zakládají chápání mezinárodního ekonomického prostředí na vlivu národních zájmů, především ekonomických, ale také politických, na mezinárodní vztahy a jejich formování. Liberalisté oproti tomu kladou větší důraz na jedince a nestátní aktéry v mezinárodních vztazích, byť národní stát je v jejich teoretických modelech také důležitou složkou. Vztah mezi nacionalistickou a liberální větví v mezinárodní politické ekonomii připomíná vztah mezi neoliberálními a neorealistickými teoriemi mezinárodních vztahů, od kterých jsou částečně odvozeny a se kterými se zároveň prolínají. Vazba mezi ekonomickými a politickými prvky hraje důležitou roli v mezinárodních vztazích a proto je logický i blízký vztah mezi hlavními teoretickými školami mezinárodních vztahů a školami mezinárodní politické ekonomie.⁴⁶

Výhodnost volného obchodu je tématem rozsáhlé diskuze napříč jednotlivými teoretickými směry v rámci mezinárodní politické ekonomie. Liberální a realistické teoretické směry mezinárodní politické ekonomie se v současnosti shodují na výhodnosti volného obchodu, i když tomu tak vždy nebylo,⁴⁷ ale rozcházejí se v optimální výšce jeho míry a odpovědi na otázku proč státy sahají k protekcionismu. Čeští ekonomové Oldřich Krpec a Vladan Hodulák ve své práci zdůrazňují, že argumentace podporující výhodnost volného obchodu je velmi silná, ale zároveň dodávají, že argument omezení volného obchodu má na mezinárodní úrovni také svoji logiku. Logika omezení volného obchodu podle autorů vyplývá z faktu, že volný obchod funguje optimálně, pakliže funguje optimálně i trh, což je reálně nedosažitelné. Autoři tvrdí, že trh v praktických podmínkách fungovat optimálně nemůže a ukazují tak na příkladu neefektivní alokace investic nebo nedostatečné pracovní mobility. Obchodní omezení, cla a státní regulace tak mají za účel nerovnováhu trhu narovnat⁴⁸ Raymond Baldwin tvrdí, že protekcionismus může být použit k ochraně nízko příjmových skupin a míra regulace odpovídá voličskému potenciálu nízko příjmových skupin.⁴⁹ Robert Ekelund s Robertem Tollisonem ukazují na historických příkladech, že vlády se za pomoci ochrany vlastního trhu snaží dosáhnout obchodních přebytků, které považují za

⁴⁶ Oldřich Krpec a Vladan Hodulák, *Politická ekonomie mezinárodních vztahů* (Brno: Masarykova Univerzita, 2011). 45-64.

⁴⁷ Charles Kindleberger, „The Rise of Free Trade in Western Europe“, v Jeffrey Frieden, ed., *International Political Economy, 4th edn.* (Londýn: Routledge, 2003), 73-90.

⁴⁸ Hodulák „Politická ekonomie“, 82-83.

⁴⁹ Raymond E. Baldwin, „Political economy of U.S. import policy“, (Cambridge: MIT Press, 1985).

důležité buďto pro národní ekonomiku nebo vlastní národní bezpečnost.⁵⁰ Odpovědí na otázku, proč státy chrání svůj trh před vlivy volného mezinárodního obchodu, je mnoho, jak napovídá tento odstavec. Reálně však alespoň minimální ochrana domácího trhu před vnějšími vlivy zůstává nadále v mezinárodním obchodě u všech států i v dnešní době.

Americký politický ekonom Benjamin Cohen rozlišuje ve své práci *International Political Economy: An Intellectual History*⁵¹ dva různé metodologické přístupy k mezinárodní politické ekonomii, které nazývá americkou školou a britskou školou. Americký přístup k mezinárodní politické ekonomii je dle Cohena silně pozitivistický a zakládá svůj výzkum především na analýze kvantitativně nasbíraných dat. Americká škola pracuje s teoriemi, které jsou úžeji vymezeny a soustředí se především na studium sledovaného jevu. Naopak britský přístup k mezinárodní politické ekonomii je založen na teoretickém výkladu spíše než na empirickém výzkumu, což umožňuje větší prostor při interpretaci studovaných jevů. Britská škola z tohoto důvodu pracuje především s velkými teoriemi ať už politické ekonomie či mezinárodních vztahů a staví na nich svůj výzkum.⁵² Mezi oběma školami panuje vzájemná rivalita a obě školy se rovněž navzájem kritizují. Zastánci amerického přístupu kritizují zastánce britského přístupu za nedostatečnou empiričnost a za nedostatečný kvantitativní výzkum. Britská škola naopak kritizuje americkou školu za nedostatečný nadhled a příliš úzkoprsý pohled na mezinárodní politickou ekonomii. Cohen spatřuje výhody v obou školách a tvrdí, že namísto kritiky by měli zastánci obou směrů spolupracovat, aby mohli odstranit nedostatky ve svém metodologickém a teoretickém přístupu k mezinárodní politické ekonomii.⁵³

Platební bilance je v rámci mezinárodní politické ekonomie důležitým nástrojem. Platební bilance je metodou, která zachycuje ekonomické transakce mezi daným státem a zahraničními partnery, případně partnerem, v rámci vymezeného časového období.⁵⁴ Platební bilance se běžně skládá ze tří účetních složek (případně dvou) a nástroje srovnávajícího chyby a opomenutí. Vzorec pro výpočet platební bilance užívaná Mezinárodním měnovým fondem a dalšími mezinárodními

⁵⁰ Robert B. Ekelund a Robert Tollison, „Mercantilism as a rent seeking society“, (College Station: Texas A&M University Press, 1981).

⁵¹ Benjamin J. Cohen, „International Political Economy: An Intellectual History“, (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008), 16-65.

⁵² Ibid., 16-65.

⁵³ Benjamin J. Cohen, „The Transatlantic Divide: Why Are American and British IPE so Different?“, *Review of International Political Economy* 14, č. 2 (2007), 197-219.

⁵⁴ Hodulák, „Politická ekonomie“, 159.

organizacemi používá tři druhy účtů a položku pro dopočet platební bilance. Běžný účet zachycuje obchodní bilanci státu, která je složena z obchodu se zbožím a službami, ale i příjmy ze zahraničních investic. Dále je pak platební bilance složena z kapitálového účtu, který sleduje změny ve vlastnictví nefinančního kapitálu. Třetí složku tvoří finanční účet, který sleduje především finanční kapitálové toky, ať už privátní či veřejné. Položka pro dopočet platební bilance představuje pak součet všech neidentifikovaných toků v třech účtových složkách platební bilance. Platební bilance musí být vždy rovná nule.⁵⁵ Státy používají pro dorovnávání platební bilance devizové rezervy, které jsou zahraničními aktivy státu a musí být likvidní, tudíž musí být vedeny ve směnitelných měnách. Finanční transakce státu včetně operací s devizovými rezervami spadají do finančního účtu, proto je zapotřebí rozlišovat mezi širším pojetím finančního účtu, který obsahuje i státem prováděné finanční operace a užším pojetím, ve kterém se státem prováděnými finančními operacemi nepočítá. Pakliže se hovoří o deficitu případně přebytku platební bilance, jsou tím míněny kladné případně záporné hodnoty na součtu běžného účtu, kapitálového účtu a úzce vymezeného finančního účtu.⁵⁶ Pro mezinárodní politickou ekonomii je důležité sledování kladného či záporného stavu platební bilance a při výzkumu mezinárodního obchodu pak obchodní bilance, která je součástí běžného účtu. Další definice platební bilance slučuje kapitálový a finanční účet do jednoho, především kvůli menšímu významu kapitálového účtu, na kterém je oproti účtu běžnému a finančnímu mnohonásobně nižší objem transakcí i jejich velikost. Tuto metodu výpočtu platební bilance používají především američtí autoři.⁵⁷

Hodulák s Krpcem ve své knize tvrdí, že v klasickém ekonomickém prostředí nepředstavuje nerovnováha platební bilance závažný problém, protože by měla být teoreticky krátkodobá, ovšem zároveň autoři dodávají, že dlouhodobá nerovnováha platební bilance, která je praxi poměrně běžná, může vést k závažným ekonomickým problémům a krizím.⁵⁸ Platební bilance je důležitým indikátorem, který ukazuje udržitelnost vnější nerovnováhy a předpovídá případné měnové krize. Pakliže je platební bilance dlouhodobě záporná, může situace dojít až do bodu, kdy stát přestane

⁵⁵ International Monetary Fund, „Balance of Payments Manual, 5th ed.“, Washington, International Monetary Fund, 2005).

<http://www.imf.org/external/np/sta/bop/BOPman.pdf>

⁵⁶ International Monetary Fund, „Balance of Payments Textbook“, (Washington, International Monetary Fund, 1996), 1–11.

⁵⁷ Hodulák, „Politická ekonomie“, 159–161.

⁵⁸ Ibid., 161.

být schopen platit za klíčové importní položky, je enormně zadlužený a důvěra zahraničních investorů se sníží natolik, že začnou stahovat své investice ze země. Tím vznikne rozsáhlý tlak na stabilitu měny, kterou stát v krizi už nemůže z domácích prostředků financovat, a který může vést až k rozsáhlé měnové krizi.⁵⁹ Hlavně z keynesiánství vycházející ekonomické směry považují rovnováhu platební bilance za jeden z cílů makroekonomické politiky státu. Problémy s nerovnováhou platební bilance se zabývají tři základní ekonomické teorie, které se pokouší najít ideální ekonomický přístup k platební bilanci. Tyto teorie se mimo jiné zabývají efekty devalvace a znehodnocení měny na platební bilanci a vytváří podmínky, za jakých devalvace umožní zlepšení negativní platební bilance. První je teorie elasticity, která tvrdí, že problém s negativní platební bilancí je možné vyřešit pomocí devalvace či znehodnocením měny, pakliže jsou splněny podmínky založené především na Marshall-Lernerově podmínce. Teorie elasticity tak tvrdí, že dlouhodobě se platební bilance zlepší pouze v případě, že je cenová elasticita poptávky po importu a exportu vysoká, v Marshall-Lernerově modelu vyšší než jedna. Pakliže je cenová elasticita poptávky po importu a exportu nízká, dojde naopak k ještě výraznějšímu zhoršení platební bilance.⁶⁰ Například ekonom Anthony Thirwall ve své knize věnující se teoriím platební bilance ukazuje slabiny elastického přístupu, jakými jsou například nedostatečný ohled na stav nabídky a cenové změny ve výsledku devalvace.⁶¹ Druhá je teorie absorpce, také známá jako Keynesiánský přístup, která tvrdí, že pakliže má stát negativní platební bilanci, tak je to způsobeno tím, že lidé absorbují více, než kolik produkují. Absorpce je veličina, která představuje absolutní poptávku po zboží a službách od všech ekonomicky aktivních aktérů na trhu. Domácí výdaje, spotřeba a investice jsou tak vyšší než domácí příjem. Nejlepším řešením je dle této situace devalvace, která je pro stát nízko nákladová, především, když je plná zaměstnanost a navíc zvýší export a sníží import.⁶² Tento přístup je mnohdy považován za finančně nezodpovědný, je kritizován za to, že nebere ohled na cenu devalvace, která může mít velký negativní vliv na fungování domácí ekonomiky.⁶³ Posledním hlavním teoretickým přístupem k problematice

⁵⁹ Martin Wolf, *Fixing Global Finance* (Baltimore, The John Hopkins University Press 2008), 64-91.

⁶⁰ Anne O. Krueger, „Balance-of-Payments Theory“, *Journal of Economic Literature* 7, č. 1 (1969): 1-26.

⁶¹ Anthony P. Thirwall, *Balance-of-Payments Theory and the United Kingdom Experience*, (Londýn: Macmillan Education UK, 1980). 72-97.

⁶² J. C. Murphy a S. K. Das, „Money Illusion and Balance-of-Payments Adjustment“, *Journal of Political Economy* 84, č. 1. (1976), 73-82.

⁶³ Harry G. Johnson, „The Monetary Approach to Balance of Payments Theory and Policy: Explanation and Policy Implications.“ *Economica, New Series*, 44, č. 175 (1977), 217-229.

platební bilance je přístup monetární, který je založen především na prvcích monetaristické ekonomické teorie. Tento přístup tvrdí, že veškerá nerovnováha platební bilance je monetárního původu a není způsobena strukturálními problémy, tak jako tvrdí absorpční teorie. Nerovnováha platební bilance je podle této teorie pouze dočasným jevem, který nemůže ze samotné logiky platební bilance pokračovat dlouhodobě. Nejlepším východiskem je podle monetární teorie platební bilance domácí monetární intervence prostřednictvím centrální banky, která v případě negativní platební bilance žene peníze do oběhu a naopak je z oběhu stahuje, když je platební bilance kladná.⁶⁴ Obhájce monetárního přístupu k nerovnováze platební bilance Harry Johnson sám tvrdí, že monetární intervence může mít při krizi platební bilance v nevídaném rozsahu značné sociální dopady a že je možné dojít při krizi platební bilance až do bodu, kdy bude nutná devalvace. Avšak dodává, že devalvace musí být vždy doprovázena monetárními zásahy do domácí ekonomiky, jinak se zcela jistě mine účinkem a krizi akorát zhorší.⁶⁵

1.3 Aplikace na zkoumaný příklad

Teoretický rámec použitý v této práci částečně vychází z principů nacionální větve mezinárodní politické ekonomie a zároveň z na základě teoretické diskuze upraveného modelu hegemonické stability. Důležitost mezinárodních ekonomických vztahů po druhé světové válce rostla a zvyšoval se tak vliv ekonomických rozhodnutí jednotlivých států na jejich politické kroky. Ekonomický nacionalismus klade důraz na národní zájem a stát, který se snaží maximalizovat svůj ekonomický potenciál na mezinárodní půdě podobně, jako se snaží zajistit vlastní bezpečnost a co největší politickou moc v teoretických principech neorealismu. Vyjednávání o změnách v mezinárodním ekonomickém prostředí, oproti předválečnému stavu, stejně jako vývoj mezinárodního ekonomického prostředí, ležel po válce v rukou jednotlivých států, které se snažily prosadit vlastní vizi a národní zájmy. Z těchto důvodů je v poválečném období národní stát hlavním aktérem v ekonomickém i politickém prostředí.

Doplňkem k principům nacionalistické školy mezinárodní politické ekonomie je na základě kritiky upravená teorie hegemonické stability. Prakticky okamžitě po konci druhé světové války se začala naplno rozvíjet studená válka, která svět rozdělila do

⁶⁴ Marina V. N. Whitman, William H. Branson, David I. Fand, Lawrence B. Krause, a Walter S. Salant, „Global Monetarism and the Monetary Approach to the Balance of Payments“, *Brookings Papers on Economic Activity*, č. 3 (1975), 491-555.

⁶⁵ Johnson, „The Monetary Approach to Balance of Payments Theory and Policy“, 217-229.

bipolárního uspořádání. Nicméně lze Spojené státy považovat za hegemonu západu na základě jejich obrovského ekonomického a politického vlivu na západní mezinárodní prostředí i samotné státy spadající do západního bloku. Na rozdíl od Mearsheimerova tvrzení však nemohly Spojené státy využít svoji pozici k útlaku ostatních a agresivní expanzi, ale musely se soustředit hlavně na rostoucí hrozbu ze strany Sovětského svazu. Z tohoto důvodu práce předpokládá, že s narůstáním intenzity studené války docházelo v politice Spojených států k ústupu od prosazování vlastních zájmů na západě za pomoci nátlaku. Prioritním cílem Spojených států se stalo nastolení mezinárodní politické a ekonomické stability, která by pomohla s rekonstrukcí válkou zdecimované Evropy, aby se Evropa mohla po boku Spojených států postavit proti Sovětskému svazu. To by mělo logicky vést k větší toleranci hegemonu západu vůči ostatním zemím západu. Z tohoto důvodu lze také předpokládat, že Američané podporovali myšlenku ekonomicky a politicky spolupracující Evropy, což by dle klasických neorealistických úvah nedávalo smysl, pakliže by neexistovala hrozba ze strany Sovětského svazu.

Pozice Velké Británie v mezinárodním obchodu a měnové politice, tak musela být nutně úzce spjata s americkou ekonomickou hegemonií na západě. Jelikož Spojené království samo nebylo v pozici hegemonu, lze předpokládat, že jeho vliv na vytváření mezinárodního ekonomického a politického prostředí, byl značně omezený. V tomto ohledu hrál roli i špatný ekonomický stav Velké Británie, která vykazovala dlouhodobou negativní bilanci se Spojenými státy a západní Evropou, byla enormně zadlužená a i přes slabou ekonomickou výkonnost vynakládala značné prostředky na domácí projekt sociálního státu.⁶⁶ V tomto rámci je logické předpokládat, že Spojené království bylo značně závislé na Spojených státech, což mohlo Velké Británii způsobovat značné problémy, protože britské a americké národní zájmy se nemusely nutně shodovat. Ve vývoji britského postavení na západě by měly být v poválečném období rozpoznatelné dvě fáze. První fáze, kdy byla Velká Británie politicky a ekonomicky utlačována Spojenými státy a druhá fáze, kdy kvůli nárůstu intenzity studené války americký tlak na Velkou Británii upadal, což zvětšilo míru autonomního rozhodování Velké Británie v mezinárodním prostředí, které Spojené státy tolerovaly. To umožnilo Velké Británii sledovat vlastní ekonomické zájmy ve vztazích se šterlinkovou oblastí a západní Evropou.

⁶⁶ Překlad anglického výrazu Welfare state

Klíčovým předpokladem plynoucím z tohoto rámce je, že britská pozice ve světovém obchodu a postavení libry jako světové měny, přímo souviselo s přístupem Spojeného království k evropským politickým i ekonomickým integračním snahám. Měla by být zřejmá negativní korelace mezi intenzitou spolupráce Velké Británie se šterlinkovým blokem a ochotou Spojeného království zavázat se k myšlence evropské ekonomické integrace. Úpadek spolupráce se šterlinkovým blokem, by měl být ovlivněn několika základními faktory. Například slábnoucím ekonomickým postavením Velké Británie ve světovém měřítku a četnými domácími i mezinárodními ekonomickými problémy. Tyto problémy měly za důsledek slabou výkonnost britského hospodářství, které nebylo schopné podporovat britské mezinárodní ambice. Výše zmíněné skutečnosti vedly k přeorientování obchodních a finančních vazeb zemí šterlinkového bloku na jiné vyspělé industrializované ekonomiky v čele se Spojenými státy a k neudržitelnosti obchodní a měnové politiky Velké Británie vůči šterlinkovému bloku. Protože Velká Británie nebyla schopná obchodně ani měnově konkurovat Spojeným státům a udržet si tak svoji světovou pozici, musela akceptovat ztrátu světového statutu a spokojit se s Evropou.

Keynesiánský přístup k hospodářství, spočívající na úplné zaměstnanosti, rozsáhlých sociálních jistotách, silné státní ekonomické regulaci a rozsáhlých státních investicích, byl po válce hlavním ekonomickým směrem ve většině západoevropských států, Velkou Británií nevyjímaje.⁶⁷ Důraz na tvorbu sociálního státu ve Spojeném království měl však svoji cenu, kterou byly obrovské veřejné výdaje, které ještě zhoršovaly hospodářskou kondici Velké Británie, která už tak nebyla v dobrém stavu. Britská domácí hospodářská a sociální politika se pak odrážela na britských ekonomických a politických mezinárodních vztazích. Vzhledem ke keynesiánskému absorpčnímu přístupu k deficitní platební bilanci by řešením měla být devalvace a znehodnocení libry. Důležité je, že kvůli nastavení mezinárodního měnového systému na režimu fixních měnových kurzů byla možnost devalvace výrazným způsobem limitována, byť ne nemožná.⁶⁸ Monetární kritika absorpčního přístupu, však tvrdí, že devalvace sama o sobě není dlouhodobé řešení záporné platební bilance. S ohledem na monetární kritiku práce předpokládá, že britský přístup k řešení nerovnováhy platební bilance byl nedostatečný a nepodařilo se mu odvrátit měnové a platební krize, které byly

⁶⁷ Barry Eichengreen, *The Princeton Economic History of the Western World : The European Economy since 1945: Coordinated Capitalism and Beyond* (Princeton: Princeton University Press, 2008), 52-58.

⁶⁸ Articles of Agreement of the International Monetary Fund, Article IV. Obligations Regarding Exchange Agreements, 22. Června 1944.

ještě umocněny náтурой systému fixních směných kurzů, počáteční nekonvertibilitou libry, nadhodnocením libry oproti dolaru a zlatu nebo britskou domácí hospodářskou situací. Z těchto důvodů pak lze vyvodit pád libry jako světové měny a propad britské ekonomické pozice v mezinárodním prostředí, což vedlo k britskému opuštění důrazu na šterlinkový blok a naopak nutilo Velkou Británii k postupně se zvyšující ekonomické spolupráci s Evropou.

Tato diplomová práce metodologicky staví především na britské škole mezinárodní politické ekonomie. Více interpretačně zaměřený britský styl s důrazem na širší perspektivu politické ekonomie je vzhledem ke komplexnosti problémů, kterými se práce zabývá, vhodnější volbou než škola americká. Britský přístup umožňuje širší chápání britských problémů v mezinárodním ekonomickém prostředí a umožňuje vytvoření komplexní odpovědi na cíl práce. Americký přístup k politické ekonomii by byl lepší volbou, pakliže by se práce soustředila na jediný problém, avšak americký důraz na kvantitativní výzkum a jednotlivé problémy v rámci politické ekonomie neodpovídá ambicím práce. Z těchto důvodů práce používá pro výzkumné účely analýzu z obsahu primární a sekundární literatury a nikoliv kvantitativní metody výzkumu. Použití metody analýzy obsahu by mělo umožnit získání komplexních materiálů, které budou do práce v souladu s výše uvedeným teoretickým vymezením zpracovány.

2. Bretton Woods, Hegemonie USA a Velká Británie

V průběhu války začaly Velká Británie a Spojené státy americké vytvářet vizi poválečného světového pořádku. Jedním z klíčových poválečných cílů bylo pro Brity a Američany zabránit opakování hospodářské situace z 30. let. Protekcionalismus a ekonomický nacionalismus měl být nahrazen liberalizací. Mezinárodní měnová stabilita měla být udržována za pomoci nově vzniklých mezinárodních organizací a celkově měl být nový ekonomický světový řád založen na multilaterální bázi namísto bilaterálních dohod mezi jednotlivými státy. Američané byly přesvědčeni, že pro udržení dlouhodobého míru mezi evropskými státy je vybudování nového světového ekonomického pořádku na multilaterální a liberální bázi naprosto nezbytné, stejně jako rozvoj evropské ekonomické spolupráce.⁶⁹ Liberalizace a myšlenka multilateralismu, byly nedílnou součástí Atlantické charty podepsané v srpnu 1941. Také hrály důležitou roli při vytváření a formování brettonwoodského systému. Velká Británie hrála, jako jedna z vítězných velmocí a v této době stále jedna z největších ekonomik světa, ve vytváření nového světového pořádku významnou roli. Názory Spojenců se však v leccem rozcházely. Mezi USA a Spojeným Královstvím například panovalo napětí kvůli rozdílným názorům v otázkách spojených s britským impériem, v otázkách ohledně britského odhodlání k liberalizaci obchodu, či nastavení nového světového měnového režimu.⁷⁰ Pro správné pochopení britského měnového a obchodního vztahu k Evropě je nezbytné pochopit poválečný měnový systém, stejně jako pochopit postavení Spojeného království v novém světě, ve kterém dominovaly Spojené státy.

⁶⁹ Hajo Holborn, „American Foreign Policy and European Integration“, *World Politics* 6, č. 1 (Říjen 1953), 1-30, <http://www.jstor.org> (staženo 21. 7.2016).

⁷⁰ Ikenberry, „A World Economy Restored“, 289-321

2.1 Atlantická Charta

Prohlášení Spojenců ze 14. září 1941, běžně označovaného jako Atlantická charta, stanovilo poválečné cíle spojenců a stalo se předzvěstí nového světového uspořádání, které mělo být ustanoveno po válce. Atlantickou chartu tvořilo celkem osm bodů, z nichž většina se týkala největších problémů, které bylo nutné bezprostředně po válce vyřešit. Atlantická charta se nesla v duchu ekonomické liberalizace, šíření svobody a práva a multilateralizace mezinárodních vztahů. Ve čtvrtém a pátém bodu Atlantické charty byl kladen důraz na poválečnou ekonomickou liberalizaci. Přímou se v nich hovoří o snižování celních bariér, respektive o nastolení celosvětové hospodářské spolupráce.⁷¹ Atlantická charta je považována za první důležitý dokument vedoucí k vytvoření poválečného mezinárodního měnovému systému a dohodám z Bretton Woods. Na obsahu Atlantické charty však nepanovala mezi USA a Velkou Británií shoda. Problematický byl pro Brity především třetí bod, který zdůrazňoval právo všech lidí na sebeurčení. Vzhledem k tomu, že Británie byla největší koloniální velmoc, tak by pro ni možnost národního sebeurčení pro kolonie mohla znamenat rozpad britského impéria. Velká Británie měla se svým impériem rozsáhlé ekonomické vztahy a vazby proto by jakékoliv narušení impéria a jeho správy mohlo výrazně poškodit britskou ekonomiku, která v průběhu války nebyla v dobré kondici.⁷² Prakticky okamžitě po zveřejnění Atlantické charty se například barmští ministři nechali slyšet barmští ministři. Ti prohlásili, že na základě třetího bodu Atlantické charty po válce, nehledě na její výsledek, začnou pracovat na Barmské nezávislosti. Jako reakce se rozběhla v britské vládě debata o interpretaci třetího bodu Atlantické charty.⁷³ Pro Brity byl rozpad koloniálního impéria nepřijatelný, ale přesto se tento bod ve finálním znění Atlantické charty udržel. Důvod byl v tomto ohledu velice jednoduchý. Velká Británie potřebovala zapojit Spojené Státy do války a byla proto ochotna udělat značné kompromisy. Britská vláda odsouhlasila finální znění Atlantické charty i přesto, že pro Velkou Británii bylo její znění problematické. Znění Atlantické charty tak obsahuje nejen vizi spojenců o liberalizaci a větší ekonomické spolupráci v poválečném světě, ale

⁷¹ Atlantic Charter, Declaration of Principles issued by the President of the United States and the Prime Minister of the United Kingdom, 14. srpna 1941.

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_16912.htm (staženo 15.9.2016).

⁷² Foster Rhea Dulles a Gerald E. Ridinger, „The Anti-Colonial Policies of Franklin D. Roosevelt“, *Political Science Quarterly* 70, č. 1 (1955), 1-18. <http://www.jstor.org> (staženo 22. 7.2016).

⁷³ Interpretation of Point III of Atlantic Declaration in respect of the British Empire, 29. Srpna 1941, <http://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C9137000> (staženo 22.7.2016).

také pro Brity problematický a kontroverzní třetí bod, který měl potenciál po válce Britům způsobit velké množství problémů.⁷⁴

2.2 Bretton Woods

Konference v Bretton Woods, která se konala od 1. do 22. července 1944, ustanovila nový měnový systém. Ten ustanovil poválečná pravidla pro finanční vztahy mezi USA, Velkou Británií, západní Evropou a dalšími spojeneckými státy. Na základě dohod z Bretton Woods, podepsaných 22. července 1944, byly později založeny Mezinárodní měnový fond a Světová banka, které měly pomoci s poválečnou rekonstrukcí a udržováním brettonwoodského systému. Brettonwoodský systém měl zamezit opakování situace, jež nastala po krizi 30. let, kdy se státy uchýlily k protekcionismu a postupně upouštěli od zlatého standartu, což způsobilo chaos v mezinárodním obchodu. Finální dohoda představila systém fixních směnných kurzů, který byl de facto navázaný na americký dolar a zlato. Navázání ostatních spojeneckých měn na dolar pak mělo za důsledek dominantní postavení dolaru v poválečném světě a naopak postupný úpadek libry.⁷⁵ Konečná podoba brettonwoodského systému byla výsledkem dlouhých vyjednávání mezi jednotlivými státy, které se snažili prosadit vlastní zájmy a vize. Dohoda na novém měnovém systému se nerodila snadno, kvůli rozdílným názorům Velké Británie a Spojených států. Američané a Britové měli odlišné ekonomické zájmy a priority a obě země prosazovaly poměrně rozdílné návrhy na institucionální formu a zaměření nového mezinárodního měnového systému. Američané se snažili vystavět nový měnový systém na plánu Harry Dexter Whita, který byl založen na zlatu a dolaru a principiálně se podobal opuštěnému zlatému standardu. Jeho cílem bylo zajistit stabilní měnové prostředí. Proti Whitovu plánu stál v opozici plán britského ekonomy Johna Maynarda Keynesa, který prosazoval vytvoření jasně vymezené clearingové unie a bankovní nehmotné měny, zvané Bancor, jako novou rezervní měnu. Keynesův plán se zaměřoval především na problém mezinárodní měnové likvidity.⁷⁶

⁷⁴ Charles Luton, „The 'Atlantic Charter' Smokescreen: History As A Press Release“, *The Journal of Historical Review* 5, č. 2, 3, 4 (Winter 1984), 203. <http://www.ihr.org/jhr/v05/v05index.html> (staženo 15.12. 2016)

⁷⁵ Eric Helleiner, *Forgotten Foundations of Bretton Woods: International Development and the Making of the Postwar Order* (Ithaca, US: Cornell University Press, 2014), 13-14. ProQuest ebrary (staženo 30.8.2016).

⁷⁶ Bordo, „The Bretton Woods International Monetary System“, 32-37.

2.3 Pozice Velké Británie a Keynesův plán

John Maynard Keynes byl jedním z klíčových poradců britské vlády v otázkách poválečného mezinárodního měnového řádu a sehrál klíčovou roli při vytváření brettonwoodského systému. Keynes připravil v roce 1942 plán, který měl po válce zajistit rozvoj mezinárodního obchodu a měnovou stabilitu. Tento plán se soustředil na zvýšení mezinárodní měnové likvidity, kterou považoval Keynes během meziválečného období za nedostatečnou.⁷⁷ Základem Keynesova plánu bylo vytvoření mezinárodní clearingové unie, která by měla za úkol urovnávat mezinárodní měnové transakce a byla by organizována v nově vzniklé mezinárodní instituci zvané Mezinárodní clearingová banka, která by v principu byla nadnárodní centrální bankou.⁷⁸ Keynes navrhoval vytvoření nové nehmotné měny zvané Bancor, která by byla v rámci nově vzniklé clearingové unie používána jako základní platební jednotka a její kurz by byl fixně vázán na zlato, stejně jako by národní měny byly vázány na Bancor. Tím by se podle Keynesese předešlo problémům klasického zlatého standardu, výrazně by se zvýšila mezinárodní finanční likvidita a také by si jednotlivé státy zajistily volnost v oblasti národní monetární politiky.⁷⁹ Celý tento systém počítal se značnou regulací platebních bilancí, jak věřitelských tak dlužných států. Státy s kladnou bilancí by za udržování kladného stavu na účtu dostávaly úroky, zatímco státy se zápornou bilancí by mohly za předem definovaných podmínek překlenout negativní bilanci na svém účtu u Mezinárodní clearingové unie, která by poskytla potřebný kredit. Tento systém by státům s negativní platební bilancí umožnil jít do mínusu. Keynes argumentoval, že právě nemožnost jít na rezervách v klasickém zlatém standardu do mínusu rozevírala pomyslné kleště mezi státy s kladnou a negativní obchodní bilancí. Keynesův plán v tomto ohledu odrážel britské ekonomické zájmy.⁸⁰ Jedním z britských cílů pro vyjednávání bylo vytvořit systém, ve kterém by nebyli extrémně znevýhodněni dlužníci a státy s dlouhodobou negativní platební bilancí. Postavení států s negativní platební bilancí bylo pro Spojené království klíčové, neboť britští experti, včetně Keynesese, správně předpokládali, že v pozici státu s výraznou negativní platební bilancí Velká

⁷⁷ Hans Genberg a Alexander Swoboda, „The Provision of Liquidity in the Bretton Woods System“, v Michael D. Bordo a Eichengreen, Barry, ed. *National Bureau of Economic Research Project Report : A Retrospective on the Bretton Woods System : Lessons for International Monetary Reform*. (Chicago: University of Chicago Press, 2007), 269-316.

⁷⁸ Steil, „The Battle of Bretton Woods“, 140-147.

⁷⁹ Ibid., 140-147.

⁸⁰ Ibid., 138.

Británie po válce bude.⁸¹ V takto nastaveném systému by větší náklady nesli věřitelé, protože nebyla stanovena horní hranice pro maximální příjem z likvidity Bancoru, zatímco pro státy s negativní bilancí byly v tomto ohledu stanoveny kvóty.⁸² Tímto řešením chtěl Keynes zabránit příliš velkému poválečnému rozdílu mezi platebními bilancemi jednotlivých států, nerovnováze v držení klíčových rezervních měn a zlata, problémům s likviditou a zároveň tímto způsobem chtěl přispět k liberalizaci obchodu, které by umožnilo zmenšení měnových obchodních překážek.⁸³ Keynesův plán ukazuje priority Velké Británie na mezinárodní měnové scéně. Velká Británie se stejně jako Spojené státy snažila o liberalizaci mezinárodního obchodu, byť vzhledem k deficitu platební bilance v mnohem menší míře a ve směru, který jí vyhovoval. Spojené království mělo oprávněné obavy z postavení států s deficitní platební bilancí po konci války, protože bylo zřejmé, že mezi ně bude Británie patřit, kvůli obrovské ekonomické zátěži plynoucí z válečného úsilí a značných dluhů, jak vůči zemím Společenství národů tak Spojeným státům. Proto se Britové snažili vyhnout znevýhodnění dlužníků v novém systému a naopak pro ně vyjednat co nejlepší pozici.

2.4 Pozice USA a Whitův plán

Harry Dexter White byl jedním z klíčových strůjců amerického plánu pro založení poválečného mezinárodního měnového systému. White v roce 1942 přišel s plánem na poválečný mezinárodní měnový pořádek, který nebyl tak ambiciózní jako Keynesův a pro jeho provedení bylo zapotřebí mnohonásobně méně prostředků. Whitův plán byl zaměřen především na stabilitu směnných kurzů. Whitův plán spočíval na vytvoření dvou institucí, které by udržovaly měnovou stabilitu. Konkrétně to byly Banka Spojených a přidružených národů pro rekonstrukci a rozvoj⁸⁴ a Stabilizační fond spojených a přidružených národů.⁸⁵ Klíčový byl především stabilizační fond, do kterého by na základě předem stanovených kvót přispívaly členské státy ve zlatě a vlastní měně, v předem určeném poměru. V tomto systému by mohla země A, s negativní platební bilancí vůči zemi B, prodávat svoji měnu stabilizačnímu fondu a naopak z něj čerpat potřebné zdroje v měně země B, což by umožnilo srovnání závazků země A vůči zemi

⁸¹ Andrews, *Orderly Change*, 13-15.

⁸² Bordo, *The Bretton Woods International Monetary System*, 32-33.

⁸³ Steil, *The Battle of Bretton Woods*, 140-147.

⁸⁴ Autorův překlad

⁸⁵ Steil, *The Battle of Bretton Woods*, 126.

B. Každá členská země se musela řídit předem určeným fixním kurzem svojí měny k Unitas. Unitas byla účetní jednotka rovná deseti zlatým dolarům, kterou by používaly instituce ustavené ve Whitově modelu mezinárodního měnového systému. Členské státy by se musely zavázat, že budou udržovat smluvený kurz v rámci rozmezí +/-10% vůči Unitas. Tento plán byl celkově mnohem méně zatěžující pro věřitele a počítal s obdobnými sankcemi za nedodržování pravidel mezinárodního měnového systému jako plán Keynesův, ale nezohledňoval tolik postavení států s negativní bilancí.⁸⁶ Důraz Whitova plánu na dolar a zlato, ukazuje odhodlání USA vybudovat mezinárodní měnový systém kolem dolaru a zlata, což by Spojeným státům zajistilo dominantní ekonomické postavení v rámci systému. USA bylo v době na konci války v pozici ekonomické supervelmoci, která držela podle některých odhadů až 80 procent světových zlatých rezerv, ovládala polovinu světové těžby uhlí a vyráběla až dvě třetiny světové nafty.⁸⁷ Držení obrovského množství světových zásob zlatých rezerv, by v případě uskutečnění Whitova plánu, vložilo Američanům do rukou silný nástroj, který by jim umožňoval téměř absolutní kontrolu nad systémem. Systém navrhovaný Whitem, by pomohl Spojeným státům k dosažení a udržování ekonomicky hegemonního postavení. Důraz USA na liberalizaci obchodu, která měla jít ruku v ruce s nastavením mezinárodního měnového systému, nebyl v žádném případě čistě idealistický. Jako největší ekonomika světa by na odbourávání celních bariér a tarifů, stabilitě mezinárodního měnového systému a vzestupu mezinárodního obchodu USA ekonomicky těžilo nejvíce ze zemí zapojených do nového měnového systému. Dolar by se v případě prosazení Whitovy vize stal dominantní měnou a nahradil by tak britskou libru.⁸⁸

2.5 Brettonwoodský kompromis?

Jak Whitův, tak Keynesův plán, byly navrženy jako řešení poválečné měnové a hospodářské situace na mezinárodní úrovni. Oba plány byly značně rozdílné, stejně jako byly rozdílné priority a národní zájmy Velké Británie a USA. Tam, kde USA chtělo monetární stabilitu založenou na fixních kurzech, si Velká Británie přála zachovat

⁸⁶ Bordo, *The Bretton Woods International Monetary System*, 33.

⁸⁷ František Stellner a kolektiv, *Hospodářské dějiny* (Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2006), 87-94.

⁸⁸ Steil, *The Battle of Bretton Woods*, 155-172.

domácí monetární svobodu a kladla důraz na mezinárodní měnovou likviditu. Kvůli hegemonickému postavení Spojených států nedošlo ke kompromisu, který by zohledňoval obě strany stejnou měrou, ale ke kompromisu, který spíše vyhovoval Američanům a nepoškozoval tolik Brity. Nakonec se tak ani jeden z plánů v plném znění neprosadil.⁸⁹ Již dva roky před konferencí v Bretton Woods probíhala mezi britskou vládou a americkou administrativou rozsáhlá jednání, v nichž sehrály klíčovou roli White, Keynes a jejich plány. V obou plánech byla zamítnuta možnost založení nadnárodní instituce s rozsáhlými pravomocemi nad členskými státy. Oproti Whitovu plánu bylo sníženo finanční zatížení a sankcionování států s negativní bilancí, oboje na popud Velké Británie.⁹⁰ Největším vítězstvím Británie byla výjimka o počáteční nekonvertibilitě měn zahrnutá později ve článku 14 Dohody o založení Mezinárodního měnového fondu, která měla trvat 3 roky a zaručit Britům dostatečný čas na stabilizaci libry v poválečném období.⁹¹ Fakt, že Spojené království bylo pro sebe schopno vyjednat v některých ohledech pro sebe vyhovující podmínky, však neznamená, že Spojené státy nedosáhly, čeho chtěly. Výhody pro Velkou Británii byly vyjednány především v pro Američany nedůležitých bodech s výjimkou okamžité konvertibility měn, o které však Američané věděli, že bude okamžitě po válce pro evropské státy nedosažitelná.⁹² Výsledky jednání mezi Spojeným královstvím a USA se tak podobaly Whitově vizi mezinárodního měnového pořádku. Američanům se podařilo vystavět měnový systém, který byl politicky a ekonomicky výhodný především pro ně.⁹³ Již v roce 1943 byla zavrhnuta Keynesova vize Mezinárodní clearingové měny a Bancoru, jako nehmotné mezinárodní měny pro odpor Američanů přistoupit na Keynesem navržené řešení. Keynesův návrh Bancoru a Clearingové unie by podle argumentace americké administrativy nezajistil měnovou stabilitu, protože by nebyl dostatečně věrohodný a byl by náchylný k nestabilitě, ale v realitě by Bancor především narušoval dominantní postavení amerického dolaru, což si Američané nepřáli.⁹⁴ Priorita ve vyjednáváních mezi Brity a Američany byla postupně čím dál více kladena na stabilitu

⁸⁹ Ikenberry, „World Economy Restored“, 289-321.

⁹⁰ Bordo, *The Bretton Woods International Monetary System*, 33.

⁹¹ Articles of Agreement of the International Monetary Fund, Article XIV. Transitional Arrangements, 22. Června 1944 a Hudson, *Superimperialism*, 119-143.

⁹² Hudson, *Superimperialism*, 119-143.

⁹³ Ibid., 119-143.

⁹⁴ Wilfrid Eady, „Sterling-Dollar Diplomacy.“ *The Economic Journal* 67, č. 267 (1957): 471-89. <http://www.jstor.org/> (staženo 7.9.2016).

směnných kurzů spíše než na měnovou likviditu, která byla prioritou pro Keynesa.⁹⁵ Veškerá jednání vyvrcholila na konferenci v Bretton Woods, kde byl světu představen nový mezinárodní měnový systém. Ten byl založen na fixních kurzech měn, které na sebe byly navzájem navázány. Státy měly povinnost udržovat paritu vůči ostatním měnám v pásmu +/-1%, ať už za pomoci domácích měnových intervencí, či půjčkami od Mezinárodního měnového fondu. Teoreticky jednotlivé státy musely udržovat hodnotu svoji měny vůči všem zemím, které byly v systému zahrnuty. Tím pádem by vznikl mnoho měnový rezervní systém, aby bylo možné udržovat měnovou rovnováhu.⁹⁶ Reálně však státy zahrnuté v bretonwoodském systému musely upravovat kurz svojí měny pouze vůči americkému dolaru, který byl jako jediný podložený zlatem. Po dohodě USA s ostatními státy účastnicími se konference se Spojené státy zavázaly, že budou udržovat fixní kurz amerického dolaru vůči zlatu a to v kurzu 35 dolarů za trojskou unci zlata. Tento krok měl podle Američanů dodat nově vznikajícímu systému potřebnou stabilitu, zajištěnou kredibilitou dolaru a dominantní americkou ekonomikou.⁹⁷ Navázání poválečného měnového systému na dolar bylo zřejmým vítězstvím Američanů, kteří dosáhli svého a učinili z dolaru nejdůležitější mezinárodní měnu. Britský požadavek monetární svobody pro svojí centrální banku a libru byl v jistém smyslu vyřešen dodatkem o „zásadní nerovnováze“. Kurzy byly fixně stanoveny, ale za jistých v dohodách nejasně specifikovaných okolností, zvaných jako „zásadní nerovnováha“, bylo možné kurzy upravit bez schválení Mezinárodního měnového fondu. Tímto způsobem si byla Velká Británie schopná uchovat alespoň zdání monetární nezávislosti.⁹⁸ Konference v Bretton Woods a podoba nového mezinárodního měnového systému ukázala, že to budou Spojené státy, které budou mít v udržování a přizpůsobování nového světového pořádku hlavní slovo. Dolar se stal základem bretonwoodského systému a dal Spojeným státům do rukou nástroj, který mohl udržovat bretonwoodský systém, stejně jako ho mohl zničit.

⁹⁵ Richard K. Law, Anglo-American discussions under Article VII., 17.12.1943, <http://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/addtobasket/C9053550#imageViewerLink> (staženo 12.9.2016).

⁹⁶ Articles of Agreement of the International Monetary Fund, Article IV. Obligations Regarding Exchange Agreements, 22. Června 1944.

⁹⁷ Eichengreen, *Cairolí Lectures*, 8-10.

⁹⁸ *Ibid.*, 8-10.

2.6 Nedostatkový dolar a změna přístupu USA

Největším problémem brettonwoodského systému v poválečném období se stal nedostatek konvertibilního dolaru a zlata v Evropě. Tvůrci brettonwoodského měnového systému předpokládaly, že Mezinárodní měnový fond (MMF)⁹⁹ bude mít dostatečné prostředky na pokrytí nerovnováhy platebních bilancí, která nastane po válce. Počáteční prostředky pro srovnávání této nerovnováhy se rovnaly 8.8 miliardám amerických dolarů. Keynes pro porovnání navrhoval pro svoji clearingovou unii prostředky ve výši 30 miliard dolarů, aby byla zajištěna dostatečná likvidita jak pro mezinárodní rozvoj mezinárodní ekonomiky a zároveň šly srovnat nerovnováhy platebních bilancí účastnících se členů.¹⁰⁰ Prostředky MMF byly poskládány z kvót jednotlivých zemí, například USA přispělo k počátečním zdrojům MMF 2,75 miliardy dolarů, Velká Británie zhruba polovinou americké kvóty, zatímco třeba Liberie nebo Panama musely přispět do fondu pouze 500 000 dolarů. Vklad každé země musel být minimálně ze čtvrtiny tvořen zlatem, případně desetinou celkového množství státních zlatých rezerv, a z tří čtvrtin národní měnou.¹⁰¹ I přesto, že americký příspěvek byl zdaleka největší, se ukázalo, že pro srovnání bilance mezi Spojenými státy a západní Evropou je množství prostředků ve zlatě a dolaru v rukou MMF nedostatečné. Masivní rozdíl v bilanci mezi USA a evropskými státy zapříčinil, že zatímco americké rezervy se nadále rozrůstali, tak evropské doslova mizeli před očima. Za roky 1946 a 1947 dovezly státy západní Evropy produkty a suroviny z USA za 11,2 miliardy dolarů, zatímco vyvezla do USA produkty pouze v hodnotě 5.2 miliardy dolarů. Obchodní bilance byla z evropského pohledu na -6 miliardách dolarů. Takto vysokou cifru Mezinárodní měnový fond ze svých zdrojů pokrýt nemohl.¹⁰² Proto, aby se nově vzniklý měnový systém nerozložil hned ve svém počátku, bylo potřeba vyřešit problém s nedostatkovým množstvím dolarových a zlatých rezerv v Evropě a pokusit se napravit nerovnováhu mezi obchodní bilancí Evropy a USA a ulehčit tak roli Mezinárodnímu měnovému fondu. Tento

⁹⁹ Zkratka pro Mezinárodní měnový fond

¹⁰⁰ Steil, *The Battle of Bretton Woods*, 140-147.

¹⁰¹ B. H. Beckhart, „The Bretton Woods Proposal for an International Monetary Fund“ *Political Science Quarterly* 59, č. 4 (1944), 489-528. <http://www.jstor.org/> (staženo 12.9.2016).

¹⁰² J. Bradford de Long a Barry Eichengreen, „The Marshall Plan: History's Most Successful Structural Adjustment Program“, *National Bureau of Economic Research Working Paper 3899* (Listopad 1991) <http://www.nber.org> (staženo 7. 10. 2016).

problém se stal pro Američany akutním především proto, že Sovětský svaz představoval stále rostoucí bezpečnostní riziko.

S řešením tohoto problému přišel americký ministr zahraničí George C. Marshall, který ve svém projevu z 5. června 1947 na Harvardské univerzitě představil svůj Plán evropské obnovy, především známí pod názvem Marshallův plán.¹⁰³ Marshallův plán, který byl americkým kongresem schválen 2. dubna 1948, měl dostat dolar a zlato do Evropy a umožnit tak v plném rozsahu hospodářskou rekonstrukci Evropy a udržet naživu brettonwoodský systém v momentě, kdy MMF nemělo dostatečné prostředky na vyřešení evropského problému s platebními bilancemi. Další součástí řešení evropského problému s negativní platební bilancí bylo zavádění omezení „dolarového“ importu evropskými státy a po zkušenosti s konvertibilitou libry i prodloužení přechodného období nekonvertibility měn stanoveném v článku 14 dohody o založení MMF. Plné konvertibility měn hlavních industriálních států bylo dosaženo v rámci brettonwoodského systému až v roce 1958, s tím, že samotný systém začal fungovat prakticky až v roce 1955, kdy většina evropských států dosáhla konvertibility na běžném účtu.¹⁰⁴ Nejdůležitějším důvodem byla zkušenost s plnou konvertibilitou libry z roku 1947, kdy na ni Spojené království nebylo ekonomicky připraveno.

Britové si případné nestability libry v případě plné konvertibility byly vědomi, ale plnou konvertibilitou libry podměnily Spojené státy dohodu o angloamerické půjčce. Velká Británie byla po konci druhé světové války ve špatné ekonomické kondici. Británie byla enormně zadlužená, válečný dluh vůči věřitelům byl přes tři miliardy liber a vykazovala negativní platební bilanci se zeměmi západní Evropy a USA. Negativní platební bilance se mezi lety 1945 až 1950 kumulativně vyšplhala až na 1,25 miliardy liber, tedy zhruba 5 miliard dolarů. Obrovské množství financí také spotřeboval britský projekt sociálního státu a udržování plné zaměstnanosti.¹⁰⁵ I přes již vysoké státní zadlužení se Velká Británie musela uchýlit k vypůjčení dalších prostředků od Spojených států, aby mohla dostát svým domácím i zahraničním závazkům.

Vyjednávání o půjčce, která začala v roce 1945, se pro Velkou Británii nevyvíjela nejlépe. Nejprve chtěla Velká Británie vyjednat od Spojených států dar v hodnotě pěti miliard dolarů, po zamítnutí tohoto návrhu Američany se Britové pokusili vyjednat dohodu o částečné půjčce a částečném daru ve stejné hodnotě, ale tuto

¹⁰³ Kovář, *Dějiny evropské integrace I.*, 39-70.

¹⁰⁴ Bordo, *The Bretton Woods International Monetary System*, 35-42.

¹⁰⁵ Newton, Scott., „The Two Sterling Crises of 1964 and the Decision Not to Devalue“, *The Economic History Review, New Series* 62, č. 1 (2009), 73-98. <http://www.jstor.org/> (staženo 7.10.2016).

možnost USA také zamítlo. Nakonec muselo Spojené království přistoupit na podmínky Spojených států. Velká Británie nakonec plně akceptovala podmínky Američanů, kteří nabízeli Britům 3,75 miliard dolarů v 2 % zúročené půjčce. Aby Velká Británie půjčku vůbec dostala, musela splnit podmínky Spojených států. Zaprvé musela Velká Británie Američanům slíbit, že do 12 měsíců bude libra plně konvertibilní. Zadruhé se Britové museli zavázat ke spolupráci při vytváření Mezinárodní obchodní organizace a další snaze dále liberalizovat obchod, odbourávat tarify a zasadit se o vytváření nediskriminačního mezinárodního tržního prostředí. To mohlo v důsledku ohrozit britské preferenční obchodní vztahy v rámci šterlinkového bloku a odstranit diskriminační opatření zavedená proti americkému exportu, což by deficit britské platební bilance ještě navýšilo.¹⁰⁶

Jak se ukázalo, tak problém, který představovala plná konvertibilita libry, byl větší, než se očekávalo. Libra byla do roku 1947 konvertibilní jenom v rámci šterlinkového bloku, zatímco vně bloku byla nekonvertibilní, což fungovalo jako opatření proti odlivu dolarových a zlatých rezerv Velké Británie. Konvertibilita libry způsobila masivní odliv zlatých a především dolarových rezerv z rukou Spojeného království. Po dvou měsících byla Britská vláda nucena zastavit plnou směnitelnost libry, aby zastavila její dopad na domácí hospodářství. Původní plán Američanů dotlačit Británii k liberalizaci šterlinkového bloku se ukázal, jako neodpovídající poválečné ekonomické a měnové realitě. Realita studené války donutila Američany k přehodnocení strategie. Spojené státy si nadále nemohly dovolit hospodářsky a politicky slabou Evropu, protože potřebovaly Evropany jako spojence proti hrozbě Sovětského svazu.¹⁰⁷

2.7 Nedostatky a konec bretonwoodského systému

Brettonwoodský systém byl v praxi plně funkční v prostředí plně konvertibilních měn od roku 1958. Po spuštění konvertibility hlavních evropských měn v roce 1958 se prakticky okamžitě začaly ukazovat nedostatky systému vymyšleného v roce 1944. Problémem byla například oficiální cena zlata a fixní kurzy, které neodpovídaly reálné

¹⁰⁶ Alan Dobson, „Anglo-American Relations in the Twentieth Century: The Policy and Diplomacy of Friendly Superpowers“ (Londýn: Routledge, 2002), 88-92 a Washington Discussions on Financial Questions and Commercial Policy, 5.12.1945.

¹⁰⁷ Newton, „The Sterling Crisis of 1947“, 391-408.

tržní ceně. Tímto problémem trpěl například systém zlatého standardu. Dalším problémem byla nedostatečné politická a ekonomická síla Mezinárodního měnového fondu, která byla narušena bilaterálními dohodami nejsilnějších ekonomik a nedostatečnými zdroji fondu.¹⁰⁸ Zpráva podaná ředitelem MMF Perem Jacobsenem zdůraznila potřebu navýšení zdrojů fondu, aby byl fond schopen pokrýt globální ekonomickou expanzi a byl připraven poskytnout potřebnou pomoc. Reakcí na problémy MMF bylo vytvoření skupiny G-10, složené z nejsilnějších ekonomik v brettonwoodském systému, ve které měly hlavní slovo Spojené státy, a která poskytla MMF na základě Dohody o půjčce další zdroje ve výši 6 miliard amerických dolarů. Tento akt nejsilnějších ekonomik západu vytvořil v mezinárodní měnové politice další strukturu, která měla potenciál měnové problémy a nerovnováhu platebních bilancí řešit mimo rámec MMF.¹⁰⁹ To se ukázalo při měnových krizích Velké Británie mezi lety 1964 až 1967, kdy hrála skupina G-10 aktivní úlohu při pomoci Británii bez většího zapojení MMF a také při vytvoření Londýnského zlatého poolu v roce 1961, který měl za úkol za pomoci obchodních transakcí dotovaných zeměmi G-10 intervenovat v případě výkyvu ceny zlata a tak udržet tržní cenu zlata na 35 dolarech za trojskou unci. To mělo pomoci udržet funkčnost brettonwoodského systému fixních kurzů.¹¹⁰ Systém zlatého poolu se rozpadl v roce 1968, kdy vytvářel rozdíl mezi intervenovanou oficiální cenou a reálnou cenou obrovský tlak na americké zlaté a dolarové rezervy. Udržování ceny zlata, které bylo Američany garantováno dohodami z roku 1961, způsobilo rozevírání kleští mezi Američany držným množstvím zlata, které postupně klesalo, a americkými finančními závazky v cizině, které významně rostly. V roce 1958 se pohybovaly americké zahraniční finanční závazky okolo 20 miliard dolarů, zatímco v roce 1968 už to bylo téměř 40 miliard dolarů a v roce 1971 dokonce zhruba 70 miliard dolarů.¹¹¹ Neudržitelná oficiální cena zlata, která vytvářela značné měnové spekulace, jejichž intenzita rostla kvůli vzestupu státy nekontrolovaných kapitálových trhů. Jako reakce byl vytvořen systém dvou trhů v roce 1968, kdy byl jeden určený pouze pro státy, kde byla cena stále udržována na 35 dolarech za trojskou unci zlata a druhý pro privátní subjekty, kde se cena zlata po roce 1968 vyšplhala do závratných výšin. Tento

¹⁰⁸ Peter M. Garber, „The Collapse of the Bretton Woods Fixed Exchange Rate system“, v Michael D. Bordo a Eichengreen, Barry, ed. *National Bureau of Economic Research Project Report : A Retrospective on the Bretton Woods System : Lessons for International Monetary Reform*. (Chicago: University of Chicago Press, 2007), 461-467.

¹⁰⁹ Ibid., 461-467.

¹¹⁰ Ibid., 461-467.

¹¹¹ Eichengreen, *Cairolis Lectures*, 39-42.

system byl zneužitelný, protože umožnil některým aktérům směnit dolarové rezervy za zlato na trhu, kde bylo zlato za 35 dolarů a prodat je na privátním trhu, kde byla cena několikanásobná, čímž se nadále zvyšoval spekulativní tlak na americký dolar a rezervy.¹¹² Pro bilaterální řešení měnových problému a nerovnováhy na trhu za pomoci půjček na založených na derivátech se rozhodly Spojené státy na začátku 60. let, poté co se ukázalo, že měnový systém v čele s MMF je neefektivní a neschopný sám o sobě udržovat rovnováhu platebních bilancí a měnovou paritu v mezinárodním prostředí.¹¹³ Státy v brettonwoodském systému na konci 60. let prodělaly velké množství měnových a platebních krizí, které vedly k devalvaci některých evropských měn vůči dolaru, včetně britské libry. Na konci 60. let již bylo zřejmé, že bez výrazných změn není ani reformovaný brettonwoodský systém udržitelný, protože přestal odpovídat mezinárodní ekonomické realitě a náklady na jeho udržování neustále rostly. To vedlo, po dalších měnových krizích, neustálé se zhoršující platební bilanci Spojených států a spekulacích se zlatem, které poškozovaly americkou ekonomiku a dolar, k jednostrannému pozastavení směnitelnosti zlata za dolar americkým prezidentem Nixonem v roce 1971, alespoň dokud nedojde k revalvaci západoevropských měn a nenapraví se americká platební bilance. Revalvace měla ulevit Spojeným státům od mezinárodního tlaku na americkou ekonomiku, dolar a zlaté rezervy.¹¹⁴ Nakonec došlo k dohodě mezi státy G-10 a Spojené státy po revalvaci měn ostatních členů G-10 obnovily směnitelnost dolaru za zlato v novém poměru 38 dolarů za trojskou unci zlata. Brettonwoodský systém se však již zachránit nepodařilo a došlo tak k opuštění systému fixních kurzů.

2.8 Velká Británie a hegemonie USA

Spolupráce národních států na mezinárodní měnové politice, která měla zajistit světovou měnovou stabilitu a pomoci s liberalizací ekonomických vztahů mezi jednotlivými státy, probíhala pod taktovkou Spojených států. Poválečný mezinárodní měnový systém nebyl reálně založen ani koši národních měn, které budou navzájem udržovat paritu, ani na zlatu, nýbrž na americkém dolaru podloženém zlatem.

¹¹² Catherine Schenk, Sterling, „International Monetary Reform and Britain's Applications to Join the European Economic Community in the 1960s“. *Contemporary European History* 11, č. 3 (srpen 2002). pp. 345-369 ProQuest Central. (staženo 10.10.2016)

¹¹³ Ibid., 345-369.

¹¹⁴ Douglas A. Irwin, "The Nixon shock after forty years: the import surcharge revisited." *World Trade Review* 12, č. 1 (2013), 29-56. EBSCOhost (staženo 12.11.2016).

Dominance dolaru v mezinárodní měnové politice byla po druhé světové válce velmi zřetelná, byť si britská libra nadále udržovala velmi silnou pozici a až do devalvace v roce 1949 byla nejpoužívanější světovou rezervní měnou.¹¹⁵ Síla dolaru umožňovala Američanům upravovat systém dle vlastní potřeby. Byť byl nový mezinárodní měnový systém podle odborníků, jako například Petera Bordo, výsledkem kompromisu mezi Spojnými státy a Velkou Británií,¹¹⁶ tak reálně odrážel americkou vizi poválečné mezinárodní ekonomické spolupráce. Americká ekonomika byla hegemonem západu, který určoval pravidla, udržoval stabilitu a mohl si dupnout a vymoci si jeho změnu. Spojené státy tak mohly využít systém jako nástroj pro své vlastní ekonomické a politické zájmy, jako učinily například při vyjednávání o angloamerické půjčce či při zastavení směnitelnosti zlata za dolar prezidentem Nixonem. Možnosti Velké Británie byly v tomto systému proto značně omezené. Američané však potřebovali Brity na své straně kvůli bipolární realitě světového uspořádání. Američané tak museli s rostoucí hrozbou Sovětského svazu vyjít Britům vstříc. Nebyly to Britové ani další evropské státy, kdo přesvědčil Američany ke změně, která vedla k Marshallovu plánu a dlouhodobé americké ekonomické podpory Evropy, ale byl to Sovětský svaz. Velká Británie nemohla fakt hegemonie Spojených států změnit a tak Britům nezbývalo nic jiného, než se podvolit dominanci USA a snažit se ze svého vztahu s Američany získat co možná nejvíc pro své vlastní zájmy. Největší britskou pákou na Američany se pak ukázala být role libry, kterou Spojené státy potřebovaly udržet stabilní, aby zůstal stabilním i systém, což se projevilo především v 60. letech.¹¹⁷

¹¹⁵Catherine Schenk, „The Retirement of Sterling as a Reserve Currency after 1945: Lessons for the US Dollar?“, nepublikováno.

http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/sites/international_history_politics/users/stefano_ugolini/public/papers/Schenk.pdf (staženo 12.11.2016).

¹¹⁶Bordo, *The Bretton Woods International Monetary System*, 32-37.

¹¹⁷ Alan Milward, *The European Rescue of the Nation State* (Florence: Routledge, 1999), 348-349.

3. Šterlinkový blok, libra a impérium

Britská libra byla před první světovou válkou dominantní světovou měnou. Libra byla nejpoužívanější měnou v mezinárodním obchodu a také byla nejrozšířenější světovou rezervní měnou. Síla libry plynula z velmi silného mezinárodního postavení Spojeného království, které jakožto centrum impéria mělo ekonomické vazby s velkou částí světa. Velká Británie měla také bezkonkurenční pozici ve finanční a měnové sféře a Londýn byl finančním centrem světa. Po první světové válce síla libry citelně poklesla, což bylo způsobeno dlouhou a vyčerpávající válkou, stejně jako vzestupem amerického dolaru. Velká hospodářská krize nezpůsobila ve Velké Británii takové škody jako v Evropě i jiných částech světa.

Jedním z důvodů, proč se Velké Británie krize tolik nedotkla, byla i pozice libry a vytvoření šterlinkového bloku. Spojené království se v roce 1931 muselo podvolit mezinárodnímu tlaku na své rezervy, protože jeho zahraniční finanční závazky v libře byly čtyřikrát vyšší než velikost britských zlatých rezerv, odstoupit od zlatého standardu a zavést plovoucí kurz libry. Šterlinková oblast byla skupina zemí a teritorií, převážně z britského impéria, ale například sem spadalo i Dánsko a Portugalsko, které navázaly, v reakci na krizi 30. let, svoji domácí měnu fixně na libru.¹¹⁸ Členové šterlinkového bloku měli přístup na londýnský finanční a kapitálový trh, kde všechny transakce probíhaly v britské libře. V tomto systému působila Velká Británie jako bankéř, který měl přístup k rezervám a financím, které si členové šterlinkového bloku ukládali v bankách Londýně. Velká Británie tak měla pod kontrolou devizové rezervy zemí šterlinkového bloku, kvůli čemuž mohla Británie správně regulovat kurz libry. Po zavedení diskriminačních obchodních opatření a vnější nekonvertibility libry v průběhu 30. let umožňoval tento systém členským zemím volně obchodovat přes Londýn s dalšími členskými státy, zatímco mohly udržovat svoji platební bilanci v rozumných mezích. Navázání domácí měny na britskou libru a londýnský pooling reálně umožnily členským zemím pracovat s finančním deficitem vyšším, než by bylo reálně možné.¹¹⁹ Druhá světová válka přerušila po celém světě většinu obchodních a měnových vazeb, což platilo i pro šterlinkovou oblast. Zpřetrhání vazeb zemí šterlinkového bloku s Velkou Británií vedlo u některých členů k opuštění fixního kurzu k libře.

¹¹⁸ Catherine Schenk, „Britain and the Sterling Area: From Devaluation to Convertibility in the 1950s.“ (Florence: Routledge, 1994). 7-9.

¹¹⁹ Gerold Krozewski, „Sterling, the 'Minor' Territories, and the End of Formal Empire, 1939-1958." *The Economic History Review New Series* 46, č. 2 (1993), 239-265. <http://www.jstor.org/> (staženo 25.9.2016).

Šterlinkový blok se po válce podstatně změnil a to na základě zákona o devizové kontrole z roku 1947, který ji oproti předválečnému bloku formalizoval. Oproti předválečnému fungování šterlinkové oblasti byl poválečný blok mnohem těsněji provázaný a měl jasně vymezená pravidla. Po válce byla Velkou Británií nastavena společná devizová kontrola v rámci šterlinkového bloku, která měla zabránit odtékání zlatých a dolarových rezerv vně blok. Po válce měly všechny země v rámci bloku navázány svoji měnu fixně na libru a také udržovaly svoje národní rezervy v libře.¹²⁰ Šterlinkový blok přetrval až do roku 1972, kdy Velká Británie jednostranně zavedla devizové kontroly vůči zemím šterlinkového bloku a zároveň nechala libru plavat, tímto krokem britské vlády přestal šterlinkový blok de facto existovat.¹²¹ Do poválečné šterlinkové oblasti, formalizované zákonem o devizové kontrole, patřily země Společenství národů s výjimkou Kanady, britské kolonie, Barma, Irsko, Island a některé země blízkého východu, jako například Irák nebo Kuvajt.¹²² Šterlinková oblast sehrála po válce významnou úlohu ve vývoji světového ekonomického pořádku. Kvůli velkému množství států náležících do šterlinkového bloku, hrála libra ve světové ekonomice nadále silnou roli, byť komparativně ekonomická síla Spojeného království upadala. V letech krátce po válce byla libra stále nejvíce drženou rezervní měnou i přes fakt, že mimo blok nebyla plně konvertibilní až do roku 1958, vyjma krátkého okénka plné konvertibility v roce 1946 a bylo v ní prováděno velké množství transakcí především uvnitř bloku.¹²³ Téměř každé britské politické a ekonomické rozhodnutí muselo brát ohled na šterlinkovou oblast, kvůli jejímu významu pro Velkou Británii. Imperiální obchodní preference a vazba Velké Británie se šterlinkovou oblastí výrazným způsobem ovlivňovala britský vztah k Evropě, proto je nutné blíže zanalyzovat vztah Velké Británie a šterlinkového bloku.

3.1 Diskriminační politika a devalvace libry

Klíčovým opatřením, které mělo zabránit odlivu zlatých a dolarových rezerv a k narovnat výrazně deficitní obchodní bilanci se Spojenými státy, byla diskriminace amerického importu jak na Britské úrovni, tak na úrovni šterlinkového bloku. Velká

¹²⁰ Schenk, *Britain and the Sterling Area*, 7-9.

¹²¹ P.J. Cain, A. G. Hopkins, *British Imperialism: 1688-2000* (Londýn: Routledge, 1993), 632-635.

¹²² Schenk, „The Sterling area and economic disintegration“, 177-196.

¹²³ Schenk, „The Retirement of Sterling“.

Británie potřebovala dostatek dolarových a zlatých rezerv, aby mohla nadále financovat obchod se zeměmi mimo šterlinkovou oblast, především se Spojenými státy, který jí zajišťoval nezbytné potraviny, paliva a materiály pro ekonomickou obnovu poválečné Británie.¹²⁴ I přes pomoc v rámci Marshallova plánu bylo pro Brity nezbytné podniknout další ekonomická opatření, aby bylo možné zabránit odtoku zlatých a dolarových rezerv po krizi v roce 1947. Vzhledem k využívání libry jako rezervní měny a hlavní transakční měny v rámci šterlinkového bloku a faktu, že většina zemí bloku měla své rezervy v Londýně, kde s nimi mohla Velká Británie, co by bankéř disponovat, bylo logické, že pouze britská opatření vůči dolaru by byla neefektivní. Bylo proto nutné opatření proti dolarovému importu koordinována s celým blokem.

Prvním krokem k nastavení ochrany proti zemím mimo šterlinkovou oblast byl již zmiňovaný zákon o devizové kontrole z roku 1947, který museli přijmout všichni členové bloku. Ten však sám o sobě nebyl dostačující a tak se Spojené království rozhodlo po dohodě s členy bloku na dalším postupu. Další krok, který měl pomoci srovnat negativní bilanci s USA v rámci celého bloku, byl podniknut na ekonomické konferenci Společenství národů v roce 1949. Na této konferenci se ministrové financí zemí patřících zároveň do šterlinkové oblasti i britského Společenství národů dohodli na kvantitativním omezení importu z USA o čtvrtinu oproti roku 1948. Státy, kolonie a teritoria šterlinkového bloku začaly okamžitě rušit licence na americký import, aby se jim podařilo s Brity dohodnutého cíle dosáhnout.¹²⁵ Na dohodu o kvantitativním omezení importu ze Spojených států, pak navázala devalvace libry z roku 1949. Libra devalvovala vůči americkému dolaru o enormních 30%, z 4.03 dolaru za libru na 2.8 dolaru za libru.¹²⁶ Členské státy a teritoria šterlinkového bloku v reakci na devalvaci libry devalvovaly svoje domácí měny, čímž se podařilo opět dosáhnout kurzovní a měnové rovnováhy ve šterlinkovém bloku. Země šterlinkového bloku byly kvůli omezení amerického importu a znehodnocení libry vůči dolaru schopny dosáhnout snížení amerického importu o čtvrtinu do roku 1950.¹²⁷ Tímto způsobem se zemím šterlinkové oblasti podařilo dosáhnout značného snížení negativní obchodní bilance vůči Spojeným státům. To demonstruje fakt, že zatímco za první čtvrtletí roku 1949 byl deficit obchodní bilance bloku vůči USA 159 miliónů dolarů, tak za prvním čtvrtletí

¹²⁴ Hall, Margaret. "The United Kingdom after Devaluation." *The American Economic Review* 40, č. 5 (1950), 864-75. <http://www.jstor.org/> (staženo 27.9.2016).

¹²⁵ Schenk, *Britain and the Sterling Area*, 60-64.

¹²⁶ Newton, „The Two Sterling Crises of 1964“, 73-98.

¹²⁷ Schenk, *Britain and the Sterling Area*, 60-64.

roku 1950 byla obchodní bilance v mínusu o 22 milionů dolarů v celé šterlinkové oblasti. To znamenalo meziroční snížení deficitu obchodní bilance s USA o více jak 130 milionů dolarů.¹²⁸

Úspěch opatření proti americkému importu a narovnání obchodní bilanci s USA byl možný kvůli rozsáhlé spolupráci celého bloku, ať už hromadnou devalvací, či uvalením importních kvót. V prvních poválečných letech byla spolupráce v rámci bloku velice rozsáhlá. To bylo způsobeno především rozsáhlými problémy, kterými celá šterlinková oblast a především Velká Británie v té době trpěla. Pomocí intenzivní spolupráce ve šterlinkové oblasti se Velká Británie pokoušela znovu navázat na předválečný obchodní systém a imperiální obchodní preferenci. Britové doufali, že obnovení obchodních toků v rámci impéria a výhody pro země šterlinkového bloku, jako lehký přístup k Londýnskému kapitálovému a finančnímu trhu, či možnost většího deficitu kvůli, Británií centrálně prováděného dolarového poolingu, se jim podaří opět nastartovat starý imperiální obchodní systém.¹²⁹ Předválečný britský obchodní systém spočíval na principu, že Velká Británie dovážela ze zemí šterlinkového bloku suroviny, materiály a jídlo, zatímco vyvážela hotové produkty, s vyšší přidanou hodnotou. Velká Británie tak mohla dovážet hotové produkty ze Spojených států a Evropy, aniž by ohrozila výrazným způsobem svoji platební bilanci. Británie však při pokusu o obnovení starého imperiálního obchodního systému podcenila fakt, že mnoho zemí v rámci Společenství národů a šterlinkového bloku mělo samo ambice industrializovat.¹³⁰ Zároveň Velká Británie přecenila svoji schopnost produkovat zboží žádané v bloku, když nebyla schopná náležitě blok zásobovat vlastní produkcí, která po válce nebyla na dostatečně vysoké úrovni. Hospodářsky rostoucí země a teritoria šterlinkového bloku navíc potřebovaly více dovážet, aby měl ekonomický růst potřebné palivo. Situace se dostala do bodu, kdy Velká Británie nebyla schopna svoji průmyslovou produkcí uspokojit poptávku celého bloku.¹³¹ Logicky tak nemohla úzká spolupráce v obchodních a finančních záležitostech dlouho vydržet dlouho. Počátkem ústupu od úzce svázaného bloku, spolupracujícího společnými silami na obchodní a měnové politice, k volnějším svazku se pak stala Korejská válka, se kterou přišel i takzvaný „Korejský boom“.

¹²⁸ Schenk, *Britain and the Sterling Area*, 60-64.

¹²⁹ Joseph R. Cammarosano, *A Wider View of John Maynard Keynes: Beyond the General Theory of Employment* (Lanham: Lexington Books, 2016).

¹³⁰ Schenk, „The Sterling area and economic disintegration“, 177-196.

¹³¹ Cain, *British Imperialism*, 622-626.

3.2 Korejský boom a ústup úzké spolupráce

S vypuknutím Korejské války se značně zvýšila potřeba Spojených států po surových materiálech a energiích. Již před jejím vypuknutím byly Spojené státy čistým dovozcem mnoha materiálu jako například, cínu, vlny, gumy či juty. Právě export těchto materiálu a surovin byl po válce hlavním vývozním artiklem zemí šterlinkového bloku. Vývoz šterlinkové oblasti činil 40% celosvětového vývozu cínu, 60% celosvětového vývozu gumy, 70% celosvětového vývozu vlny a dokonce 100% celosvětového vývozu juty.¹³² Začátek Korejské války v roce 1950 odstartoval vysoký nárůst exportu zemí šterlinkové oblasti do USA. Export mimo šterlinkovou oblast se pouze v roce 1950 zvýšil o 52%, tudíž zhruba o jednu miliardu dolarů. Šterlinkový blok, tak byl poprvé od konce války schopen vyprodukovat kladnou platební bilanci se státy mimo blok.¹³³ Kladná platební bilance byla výsledkem zvýšeného exportu, dřívější limitace dolarového importu z USA a devalvace libry. Velká Británie jako bankéř celého šterlinkového bloku z nastalé situace těžila. Mohla totiž s rezervami vedenými v libře a uloženými v Londýně operovat a tím stabilizovat paritu libry k dolaru a zároveň umožnit vlastní větší negativní platební bilanci. Negativní obchodní bilance Spojeného království s USA nadále rostla.

Během roku 1951 se dovoz z USA zdvojnásobil a Velká Británie zakončila rok na mínus 637 milionech dolarů v obchodní bilanci se Spojenými státy, zatímco se šterlinkovou oblastí vykazovala plus pouze 60 milionů dolarů, což bylo oproti předchozím rokům výrazné snížení.¹³⁴ Nová konzervativní vláda Velké Británie proto doufala, že se podaří nastávající trend zvrátit pomocí dalších opatření proti americkému importu v rámci bloku. Britská vláda by dalšími omezeními proti importu z USA zmenšila svoji vlastní negativní bilanci a zároveň by zvýšila poptávku států a teritorií šterlinkového bloku po produktech ze Spojeného království. Británie toužila obnovit předválečný ekonomický stav, kdy mohla díky svému obchodnímu vztahu se šterlinkovým blokem dovážet ze zemí mimo blok pouze s minimálním dopadem na vlastní rezervy.

¹³² Schenk, *Britain and the Sterling Area*, 65.

¹³³ *Ibid.*, 65-70.

¹³⁴ *Ibid.*, 69

Navyšování asymetrie v obchodní bilanci vůči zemím mimo blok mezi Velkou Británií a šterlinkovým blokem, by při dalších omezeních stanovený na americký import vyhovovalo Britům, ovšem nevyhovovalo by ostatním zemím šterlinkové oblasti, které nutně potřebovaly zboží, materiály a suroviny, které Británie vzhledem ke své situaci nemohla poskytnout.¹³⁵ Velice rychle se tak začala mobilizovat opozice proti uzavřené nátuře šterlinkové oblasti, kvótám na dovoz ze zemí mimo blok a nízké míře konvertibility britské libry mimo blok. Například Malajsie začala v roce 1953 tlačit na Velkou Británii, aby uvolnila omezení dolarového dovozu a přestala tak poškozovat Malajskou ekonomiku, které Británie nemohla poskytnout produkty potřebné pro další rozvoj malajského hospodářství.¹³⁶ Státy šterlinkového bloku v odporu proti vnějším importním omezením vedla Austrálie, která byla po válce největším obchodním partnerem Britů v rámci bloku. Na předběžném setkání ministrů financí Společenství národů na začátku roku 1951 australský ministr financí hovořil o nutnosti udělat libru konvertibilní a ulehčit tak přístup zemí šterlinkového bloku ke kapitálu z vnější. Zároveň se vyjádřil i o nutnosti změny importních omezení vůči zemím mimo blok, aby země a teritoria šterlinkového bloku dostali možnost s nově nabytými přebytky platební bilance nakládat a tím podpořit rozvoj vlastních ekonomik.¹³⁷ Na tomto setkání byly naposledy přijaty ministry zemí šterlinkové oblasti omezení vůči dolarovému dovozu, byť již se značnou neochotou. Na dalších jednáních, konferencích a setkáních ministrů zemí šterlinkové oblasti se již řešila liberalizace obchodu se zeměmi mimo blok a celková liberalizace plateb v rámci bloku. V dubnu 1952 Austrálie zrušila zvýhodnění Velké Británie v obchodních vztazích, když zavedla obchodní omezení vůči všem státům, včetně zemí šterlinkového bloku. Příklad Austrálie posléze následovaly další země šterlinkového bloku, jako například Jižní Afrika, která zavedla podobné opatření od roku 1954, či Pákistán od roku 1955.¹³⁸ Šterlinkový blok v průběhu 50. let ustoupil od těsné spolupráce na společné obchodní politice a ve společné diskriminaci importu ze zemí mimo blok. To bylo způsobeno špatnou ekonomickou situací Velké Británie, která nebyla schopná dostatečně produkovat a zároveň rozvojem hospodářství zemí a teritorií šterlinkového bloku. Země bloku potřebovaly větší míru liberalizace pro svůj ekonomický rozvoj. Britům se kvůli odporu šterlinkového bloku nepodařilo znovu

¹³⁵ Schenk, „The Sterling area and economic disintegration“, 177-196.

¹³⁶ Gerold Krozewski, *Money and the End of Empire: British Economical Policy and the Colonies, 1947-1958* (Gordonville: Palgrave MacMillan 2001), 90-92.

¹³⁷ Singleton, *Economic Relations Between Britain and Australia*, 64-71.

¹³⁸ Schenk, „The Sterling area and economic disintegration“, 177-196.

nastartovat starý systém vyvažování platebních bilancí mezi Velkou Británií, šterlinkovou oblastí a USA a Evropou. Na druhou stranu země šterlinkového bloku byly stále v průběhu 50. let silně vázány na britskou libru, ve které držely většinu svých rezerv a používaly ji k obchodu v rámci šterlinkového bloku, který pro ně byl nadále největší složkou zahraničního obchodu.¹³⁹ Stále se také zachoval pro obě strany výhodný systém, který poskytoval zemím šterlinkového bloku možnost přístupu na Londýnský kapitálový a finanční trh a zároveň Britům umožňoval jako bankéři systému operovat s librovými rezervami zemí šterlinkové oblasti. Tento systém však na začátku 60. let začal upadat.

3.3 Narůstající problémy 60. let

V 60. letech se začala šterlinková oblast postupně rozpadat. Nejdůležitějšími faktory, které sehrály roli v rozpadu šterlinkového bloku, byla zaprvé diverzifikace mezinárodního obchodu a rezerv některých zemí šterlinkového bloku, které se začaly více orientovat na obchod mimo blok, což jim umožnilo nastřádat zlaté a dolarové rezervy a tak nahradit rezervy v libře.¹⁴⁰ Druhým důležitým faktorem byla rozsáhlá měnová a finanční krize Velké Británie v polovině 60. let, která ještě více oslabila hospodářství Velké Británie, při porovnání s ostatními vysoce industrializovanými ekonomikami. Důležitým faktorem bylo také přesunutí prioritního obchodního a ekonomického zaměření ze zemí šterlinkového bloku na západní Evropu. Velká Británie se od konce 50. let začala prioritně soustředit na západní Evropu, která měla na britskou ekonomiku, prostřednictvím obchodních a finančních vazeb čím dál větší vliv.¹⁴¹ Diverzifikace rezerv a obchodu se netýkala všech států a teritorií bloku ve stejné míře, ale nejvíce se týkala především nejdůležitějších obchodních partnerů Británie v té době, jako například Austrálie, nově vzniknuvší Jihoafrické republiky nebo států blízkého východu. Možnost připojení Velké Británie k Evropskému hospodářskému společenství by pak pro země šterlinkového bloku znamenala konec zvýhodněného přístupu na Londýnský kapitálový a finanční trh. Diverzifikaci obchodu a rezerv v rámci šterlinkového bloku lze demonstrovat na příkladu Austrálie. Na začátku roku 1960 tvořila britská libra 90% australských rezerv, zatímco v roce 1970 už to bylo méně 50% a v roce 1975 dokonce pod 5%. Tento vývoj byl zapříčiněn přeorientováním

¹³⁹ Krozewski, *Money and the End of Empire*, 128-143.

¹⁴⁰ Schenk, „The Sterling area and economic disintegration“, 177-196.

¹⁴¹ Milward, *The European Rescue*, 383-401.

australského obchodu na Spojené státy a Japonsko, rozpadem brettonwoodského systému a australským ústupem od obchodu s Velkou Británií, která se v průběhu 60. let potýkala s rozsáhlými ekonomickými problémy.¹⁴²

Ekonomické problémy Velké Británie byly způsobeny kombinací komparativního slábnutí britské ekonomiky a rozsáhlých domácích hospodářských problémů v 60. letech, čítajících i rozsáhlou měnovou krizi mezi lety 1964 a 1967. Tato krize měla počátek ve fixním kurzu libry k dolaru, který byl značně nadhodnocený především kvůli neodpovídající ekonomické výkonnosti Spojeného království. Labouristická vláda se však pokoušela paritu libry k dolaru udržet, kvůli naději na udržení libry jako světové měny, aniž by okamžitě v roce 1964 devalvovala a to se výrazným způsobem projevilo na mezinárodní důvěře k libře a vedlo výrazně deficitní platební bilanci.¹⁴³ V roce 1964 byl britský deficit na běžném účtu více než dvojnásobný, než byly odhady odborníků, téměř 800 milionů liber namísto zhruba 370 milionů liber, což vyvolalo okamžitě ekonomickou a především měnovou krizi.¹⁴⁴ Krize z konce roku 1964 byla zažehnána až získáním tří miliardové dolarového úvěru od centrálních bank ostatních států skupiny G-10. G-10 tvořily od začátku Belgie, Francie, Itálie, Japonsko, Kanada, Spolková republika Německo, Nizozemsko, Švédsko, Spojené království a Spojené státy a v roce 1964 se připojilo Švýcarsko. Důležitá byla především role Spojených států, když Federální rezervní banka New Yorku umožnila Velké Británie při výrazném propadu librových rezerv čerpat z vytvořeného derivátního nástroje s horní hranicí 750 milionů dolarů. Horní hranice pro čerpání byla po krizi v roce 1966 ještě navýšena o dalších 550 milionů, na 1,3 miliardy.¹⁴⁵ Spojené státy chtěly udržet libru stabilní, aby její krize nezpůsobila tlak na dolar. Krize byla znovu zažehnutá v červnu 1965, když Spojené království nevykazovalo žádné známky zlepšení situace, ale britský ministr financí přesto nevhodně prohlásil, že nebudou vládou podniknuta žádná další opatření. To vedlo k velkému množství burzovních spekulací, které uvrhly Velkou Británii opět do hluboké měnové krize. Krize roku 1965 se utišila až s vládním příslibem dalších škrťů veřejných financí.¹⁴⁶ V roce 1966 následovala další krize, která donutila britskou vládu k dalším úsporným opatřením.

¹⁴² Schenk, „The Sterling area and economic disintegration“, 177-196.

¹⁴³ Scott Newton, „The Two Sterling Crises of 1964 and the Decision Not to Devalue“, *The Economic History Review New Series* 62, č. 1 (2009), 73-98. <http://www.jstor.org/> (staženo 7.10.2016).

¹⁴⁴ *Ibid.*, 73-98.

¹⁴⁵ Michael D. Bordo, Ronald Macdonald a Michael J. Oliver, „Sterling in crisis, 1964-1967“ *European Review of Economic History* 13, č.3 (Prosinec 2009), 437-459.

¹⁴⁶ Bordo, „Sterling in crisis, 1964-1967“, 437-459.

Tyto krize se výrazně odrazily na síle libry a vedly k následné nucené devalvaci v roce 1967, kdy libra vůči dolaru oslabila z 2.80 dolarů za libru na kurz 2.40 dolarů za libru.¹⁴⁷ Devalvace měla významný vliv na země, které držely libru jako svoji rezervní měnu i na samotnou Británii, protože zároveň znehodnotila jejich librové rezervy. Devalvace z roku 1967 nebyla, na rozdíl od devalvace libry z roku 1949, v rámci bloku koordinována, což se setkalo s rozdílnou reakcí států šterlinkového bloku, některé země reagovaly rozzuřeně a cítily se Británií zrazeny, zatímco jiné to braly jako možnost k výstupu ze šterlinkového bloku. Většina členů bloku tak sama v reakci nedevalvovala svoje národní měny, což způsobilo libře a Británii další problémy.¹⁴⁸ Aby se byla libra schopná udržet v postavení světové měny, po rozsáhlých měnových spekulacích, které se po devalvaci libry odehrávaly a týkaly se především dolaru a zlata, ale velmi negativně ovlivňovaly libru, musely po dohodě se Spojeným královstvím v Basileji v roce 1968 opět zasáhnout Spojené státy, země G-10 a Banka pro mezinárodní vypořádání. Velké Británii bylo umožněno čerpat z derivátního nástroje s horním limitem dvě miliardy dolarů, ze kterého mohla Velká Británie čerpat v případě, že by její v libře denominované rezervy klesly pod tři miliardy liber, což byla jejich nominální velikost v roce 1968.¹⁴⁹ Důležitou podmínkou Basilejských dohod bylo stanovení minimální dolní hranice pro držení librových rezerv v rámci šterlinkového bloku, které musela Velká Británie bilaterálně vyjednat se zeměmi šterlinkového bloku, aby mohla čerpat z derivátního nástroje.¹⁵⁰ Velké Británii bylo umožněno okamžitě čerpat zhruba 600 milionů dolarů, aby dosáhla opětovné stabilizaci libry, ale další čerpání bylo spojeno s úspěšným vyjednáváním o minimální proporcí libry v rezervách států a teritorií šterlinkového bloku. Basilejské dohody, tak prozatímně zajistily udržení libry jako světové obchodní a rezervní měny, na čemž měly zájem především Američané, kvůli obavám ze zvýšeného tlaku na dolar, když alespoň částečně zpomalily totální úpadek libry jako rezervní měny a stabilizovaly libru.¹⁵¹ Na druhou stranu však postavili Američané Spojené království podmínkou o minimálním držení librových rezerv v již tak rozpadajícím se šterlinkovém bloku do nezáviděníhodné pozice. Dalo se totiž předpokládat, že při bilaterálních vyjednáváním se členy šterlinkového bloku se bude

¹⁴⁷ Michel J. Oliver, and Arran Hamilton, „Downhill from Devaluation: The Battle for Sterling, 1968-72“, *The Economic History Review New Series* 60, č. 3 (2007): 486-512. <http://www.jstor.org/> (staženo 8.11.2016).

¹⁴⁸ Schenk, „The Sterling area and economic disintegration“, 177-196.

¹⁴⁹ Schenk, „The Retirement of Sterling as a Reserve Currency“.

¹⁵⁰ Schenk, „The Sterling area and economic disintegration“, 177-196.

¹⁵¹ Oliver, „Downhill from Devaluation“, 486-512.

muset Británie uchýlit ke značným ústupkům. Ze všech měnových a ekonomických problémů Spojeného království plynul pomalý hospodářský růst, když mezi lety 1960 a 1970 rostlo hospodářství Velké Británie v průměru pouze o 2.8% za rok, zatímco žádná jiná vyspělá ekonomika v Severní Americe či západní Evropě nerostla ve stejném období v průměru o méně jak 4% za rok. V důsledku krizí se Británie na rozdíl od zbytku vyspělých členů Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj potýkala také se značně větší inflací, způsobenou masivním spekulativním tlakem na libru.¹⁵² Špatná ekonomická kondice Velké Británie v 60. letech tak snížila mezinárodní důvěru v libru, až do bodu, kdy musela Británie libru devalvovat vůči dolaru a zavázat se ke stanovení minimálního limitu držení librových rezerv. Zároveň Británie ztrácela ekonomickou konkurenceschopnost v porovnání s ostatními vyspělými zeměmi západu. Přeorientování šterlinkového bloku na jiné vyspělé ekonomiky bylo proto logické, stejně jako ústup libry jako rezervní měny i přes značnou snahu Američanů ji v pozici světové měny udržet.

3.4 Rozpad šterlinkového bloku

Vyjednávání o stanovení minimální proporce držení librových rezerv pro státy šterlinkové oblasti se setkalo s nevolí některých členů. Problémem bylo, že se jednalo o zásah do vnitřní struktury rezerv zemí, které byly zaprvé už suveréni a zadruhé neměly k britskému měnovému systému již takový vztah jako v poválečných letech. Aby Britové přesvědčili členy šterlinkového bloku, aby se vzdali suverenity nad kompozicí vlastních rezerv, tak členům šterlinkového bloku nabídli 90% dolarovou garanci na oficiální rezervy denominované v libře. Například Australané však požadovali kompletní dolarovou garanci nad svými rezervami, ale také garanci přístupu k Londýnskému kapitálovému trhu za zvýhodněných podmínek. Po vyčerpávajících vyjednáváních však Británie a Austrálie dospěla k dohodě, která odrážela australské požadavky. Australané tak mohli udržovat nižší proporční procento svých rezerv v libře, když by přišli o přístup k Londýnskému kapitálovému trhu, který byl nadále zajištěn britskou měnovou kontrolou, stále stojící na základech zákona o měnové kontrole

¹⁵² Susan Strange, „Sterling and British Policy: A Political View“, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 47, č. 2 (1971), 302-15. <http://www.jstor.org/> (staženo 11.11.2016).

z roku 1949.¹⁵³ Australské rezervy tak musely po dohodách o minimálních proporcích libry být tvořeny alespoň z 47% librou, případně z 40%, pakliže bude mít Austrálie omezený přístup k Londýnskému kapitálovému trhu. Největší proporci rezerv denominovaných v libře měly stanoveny Gambie a Východokaribská měnová autorita, které museli mít celé rezervy tvořeny librou. Naopak nejmenší procento libry ve státních rezervách musela držet Indie a to 13%.¹⁵⁴ Dohody o minimálních librových proporcích tak kompletně změnily dosavadní filosofii šterlinkového bloku. Místo dobrovolného sdružení zemí, které měly historicky ekonomické a finanční vazby s Velkou Británií, se šterlinkový blok stal sítí bilaterálních smluv mezi Velkou Británií a 34 zeměmi a teritorii. Hlavním zaměřením bloku se stala měnová stabilita libry, kterou se zavázali členské státy a teritoria šterlinkového bloku udržovat. Šterlinkové dohody měli platnost od roku 1968 do roku 1971, kdy byla prodloužena o další tři roky. Chvilí před uzavřením nových dohod v roce 1971 pozastavily Spojené státy, kvůli narůstajícím měnovým a ekonomickým problémům, směnitelnost dolaru za zlato a tím de facto pozastavily účinnost Brettowoodského systému.¹⁵⁵ Po dohodě zemí G-10 ve Washingtonu v Smithsonově institutu, která opět obnovila směnitelnost dolaru za zlato, v hodnotě 38 dolarů za trojskou unci zlata oproti předchozím 35 dolarům. Spojené státy si vymohly, aby ostatní země provedly apreciaci svých měn oproti americkému dolaru. Pro Velkou Británii to znamenalo, že se libra zhodnotila oproti dolaru o 8.5%.¹⁵⁶ Velká Británie však odmítla přizpůsobit šterlinkové dohody uzavřené v roce 1971 nové ceně libry. To vedlo k rozsáhlému spekulativnímu tlaku na libru, která byla opět přehodnocená, což způsobilo v roce 1972 k další krizi, když z britské centrální banky pouze za červen zmizelo přes jednu miliardu liber v cizí měně. Britové se proto místo další devalvace rozhodli nechat kurz libry plavat. To způsobilo, že nejsilnější země šterlinkové oblasti, jako Austrálie nebo Nový Zéland, se unilaterálně rozhodly, že navážou svoji měnu na dolar namísto libry. Posléze se stejným příkladem řídilo i mnoho dalších zemí bloku, kterým asociace s Velkou Británií a librou již nepřinášela takové výhody jako kdysi. Začátek plovoucího kurzu libry se tak stal koncem šterlinkové oblasti, byť šterlinkové dohody i přes veškeré potíže přetrvaly až do roku 1974.¹⁵⁷

¹⁵³ Schenk, „The Sterling area and economic disintegration“, 177-196.

¹⁵⁴ Schenk, „The Decline of Sterling“, 295.

¹⁵⁵ Schenk, „The Sterling area and economic disintegration“, 177-196.

¹⁵⁶ Oliver, „Downhill from Devaluation“, 486-512.

¹⁵⁷ Schenk, „The Sterling area and economic disintegration“, 177-196.

3.5 Velká Británie a šterlinková oblast

Šterlinkový blok sehrál ve vývoji britské obchodní a mezinárodní měnové politiky v poválečném období výraznou roli. Británie se po válce snažila dosáhnout svých ekonomických cílů prostřednictvím šterlinkového bloku, se kterým měla tradičně rozsáhlé obchodní a měnové vazby, když se pokoušela znovu obnovit předválečný preferenční imperiální systém. Úzká poválečná spolupráce a výrazná pomoc šterlinkového bloku při řešení problémů s platební bilancí a nestabilitou libry nasvědčovala, že preferenční imperiální obchodní systém obnovit půjde, nikdy se tak však nestalo. Británie proto s vidinou nastolení strach ekonomických pořádků odmítala svoje regionální přiřazení k Evropě. Počáteční symbióza mezi ekonomickými cíli Velké Británie a šterlinkového bloku dlouho nevydržela. V tomto ohledu sehrály roli dva důležité faktory. Zaprvé slábnoucí britská ekonomika při porovnání s jinými vyspělými státy a zadruhé měnící se hospodářské priority zemí šterlinkového bloku. S vypuknutím Korejské války se začaly platební bilance mnoha států šterlinkového bloku se zeměmi mimo blok a především USA otáčet z negativních čísel do pozitivních z důsledku zvýšeného exportu materiálů do USA. Pro šterlinkovou oblast přestaly být poválečné kvóty na americký import nezbytné, zatímco pro udržení obchodní bilance Velké Británie stále kritické byly. Spolupráce na omezení obchodu se zeměmi mimo blok začala logicky upadat. Šterlinkový blok však v tento moment stále skýtal pro členy výhody, jako byl například přístup na londýnský kapitálový trh či světové postavení libry, kterou v obchodu mezi sebou země šterlinkového bloku nadále využívaly. To se změnilo v průběhu 60. let, kdy po sérii krizí britská libra nadále ztrácela svoji mezinárodní váhu. Nejsilnější země šterlinkového bloku, jako například Austrálie, tak začali snižovat podíl státních rezerv v libře a začaly střídat dolar a zlato. Jako důsledek Basilejských dohod z roku 1968 se Británie musela bilaterálně dohodnout, pod tlakem skupiny G-10 vedené Američany, se zeměmi a teritorií bloku na minimální proporci britské libry v národních rezervách zemí bloku. Tento krok na krátkou dobu zamezil dalšímu úbytku podílu libry na rezervách členů bloku, ovšem s postupným rozpadem brettonwoodského systému a nastavením plovoucího kurzu libry, začali nejdůležitější členové blok opouštět a tak v polovině 70. let přestal blok zcela existovat.

4. Velká Británie a Evropská ekonomická integrace

Evropská ekonomická spolupráce a integrace měla pomoci s rekonstrukcí Evropy a zajistit, že se předválečné ekonomické problémy už nebudou nikdy opakovat. V ekonomické rekonstrukci Evropy a rozvoji evropské integrace hráli důležitou roli Spojené státy, které se rozhodly poskytnout Evropě pomoc v podobě Marshallova plánu. Primárním cílem Marshallova plánu, schváleného americkým kongresem v dubnu 1948, bylo vyřešit dolarový nedostatek v Evropě, srovnat rovnováhu platebních bilancí mezi Amerikou a Evropou a v neposlední řadě nastartovat evropská hospodářství. Důvod americké ekonomické a měnové pomoci Evropě měl počátek v Trůmanově doktríně o nešíření komunismu. Zároveň byla důvodem touha Američanů udržet naživu nově vzniklý brettonwoodský systém, který by bez rychlé hospodářské obnovy Evropy selhal.¹⁵⁸

Špatná a nestabilní hospodářská situace v západní Evropě mohla zapříčinit šíření komunismu do zemí západní Evropy a tím narušit představy Američanů o poválečném světě. V tom utvrdily Američany výsledky poválečných voleb ve Francii a Itálii, kde komunisté získaly 26.2% hlasů, respektive 19% hlasů, což učinilo z komunistů nejsilnější stranu ve Francii a třetí nejsilnější v Itálii, ale také občanská válka v Řecku či události z února 1948 v Československu. Marshallův plán měl komunistům zabránit v šíření komunistického vlivu v západní Evropě tím, že ji zachrání před rozsáhlou finanční a měnovou krizí. Marshallův plán a doktrína o nešíření komunismu měli být podle amerického prezidenta Henryho Trůmana dvěma polovinami jednoho ořechu, které zabrání dalšímu šíření komunismu.¹⁵⁹ Marshallův plán byl bez pochyb ambiciózní a Američané si od něj mnoho slibovali. Jedním z jeho výsledků měla být i politická a ekonomická evropská integrace, která se měla vytvořit pod hlavičkou Marshallova plánu. Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci měla být dle Američanů základem evropské integrace. Velmi rychle se však ukázalo, že nadnárodní evropské integrace nebude v rámci OEEC nikdy dosaženo kvůli odporu některých evropských států a především Velké Británie.

¹⁵⁸ Kovář, *Dějiny evropské integrace I.*, 39-70.

¹⁵⁹ Petr Luňák, *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce* (Praha: Libri 1997), 74, 79-83.

4.1 Velká Británie, Marshallův plán a OEEC

Po vyhlášení Marshallova plánu v červnu 1947 se tehdejší britský ministr zahraničí Ernest Bevin a francouzský ministr zahraničí Georges Bidault chopili iniciativy a začali formovat evropskou odpověď na vyhlášení Marshallova plánu. Již v září 1947 připravily západoevropské státy v rámci Komise pro evropskou hospodářskou spolupráci zprávu, která shrnovala ekonomické potřeby evropských států pro roky 1948 až 1951. Američané již od počátku vyjednávání o Marshallově plánu zdůrazňovali potřebu řešení ekonomických problému na celoevropské bázi, nikoliv v rámci jednotlivých států a zároveň kladly důraz na důležitost vnitroeuropejské obchodní liberalizace. Spojené státy navrhovali vytvoření evropské celní unie s Británií v jejím čele, která měla liberalizovat vnitroeuropejský obchod a položit základy jednotnému trhu. To plynulo z Amerického přesvědčení, že liberalizace obchodu a odstraňování tarifních a obchodních bariér mezi evropskými státy, mělo přispět k zvýšení evropské produktivity a tak odvrátit krizi zvýšením konkurenceschopnosti evropských zemí na mezinárodním trhu.¹⁶⁰ Jednotlivé evropské státy tak mohly očekávat americkou pomoc pouze v případě, že budou spolupracovat, protože americká pomoc byla určena celé Evropě a nikoliv jednotlivým státům.¹⁶¹

Velké Británii americká vize pomoci Evropě v rámci Marshallova plánu příliš nevyhovovala. Spojené království po Spojených státech žádalo speciální přístup, který by zohlednil britský vztah se šterlinkovou oblastí, britskou pozici mostu mezi kontinentální Evropou a Spojenými státy a její centrální pozici ve světové ekonomice. Britové se domnívali, že krize, které Británie i Evropa čelily, není krizí plynoucí z nedostatečné konkurenceschopnosti a nízké produktivity, jak se domnívali Američané, ale krizí nabídky a nedostatečné likvidity konvertibilního dolaru a zlata v Evropě.¹⁶² Britský závazek k Evropě byl problematický kvůli důležité roli, kterou hrál pro Spojené království šterlinkový blok. Šterlinková oblast byla klíčovým faktorem při řešení měnové krize po plné konvertibilitě libry a ekonomická stabilita Velké Británie na ní v mnoha ohledech záležela. Britové se proto obávali, že přílišná liberalizace v rámci Evropy by zrušila výhody plynoucí z uzavřené národy poválečného šterlinkového bloku,

¹⁶⁰ C. C. S. Newton, „The Sterling Crisis of 1947 and the British Response to the Marshall Plan“, *The Economic History Review New Series* 37, č. 3 (1984), 391-408. <http://www.jstor.org/> (staženo 14.9.2016).

¹⁶¹ Michael J. Hogan, *The Marshall Plan: America, Britain and the reconstruction of Western Europe, 1947-1952* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987), 211-222.

¹⁶² Newton, „The Sterling Crisis of 1947“ 391-408.

který pomáhal Británii stabilizovat nepříznivou měnovou a obchodní situaci. Velká Británie se z tohoto důvodu stavila proti americkým snahám pomoc v rámci Marshallova plánu podmínit evropskou ekonomickou integrací a liberalizací.¹⁶³

Představy Spojeného království, Spojených států a ostatních západoevropských zemí o rekonstrukci Evropy se značně lišily, což se výrazně projevilo i při vytváření Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci. Velká Británie podporovala organizaci fungující na mezivládním a konzultačním principu, zatímco Spojené státy se snažily prosadit mezi evropskými státy vizi obsahující nadnárodní prvek, úzkou ekonomickou spolupráci a liberalizaci vnitroeuropejského obchodu. Američané se rozhodli nevměšovat přímo do vytváření OEEC po naléhání Britů, ale i tak měly jejich návrhy značnou váhu. OEEC vytvářelo 16 evropských států, které se rozhodly účastnit Marshallova plánu. Rozdíl v ekonomických i politických zájmech mezi evropskými zeměmi vytvářejícími OEEC jsou nejvýrazněji zřetelné na postojích a vyjednávacích pozicích Francie, Velké Británie a Belgie. Francouzi chtěli především dosáhnout vytvoření evropské celní unie a internacionalizace Porúří. V návrhu celní unie spatřovali Francouzi možnost jak eliminovat německé tarifní překážky a zároveň si zachovat svoje vlastní kvantitativní opatření proti silnému německému exportu. Internacionalizace Porúří pak měla zpřístupnit obrovské zásoby uhlí potřebného pro francouzský železárenský průmysl.¹⁶⁴

Návrh na celní unii byl však rychle zamítnut kvůli britskému odporu a neochotě Belgie účastnit se celní unie bez Velké Británie. Belgie v celní unii a vnitroeuropejské liberalizaci spatřovala způsob jakým profitovat ze svého postavení vůči Velké Británii. Před britskou krizí z roku 1947, způsobenou konvertibilitou libry, měla Belgie k dispozici značné šterlinkové rezervy, které během krátkého okénka konvertibility libry proměnila na dolary, čímž Británii připravila o značnou část zlatých a dolarových rezerv. Zároveň se v průběhu krize stala Belgie největším britským evropským věřitelem.¹⁶⁵ V případě vzniku evropské celní unie by mohla na této situaci Belgie značně profitovat a díky obchodu ještě navýšit svůj zisk na úkor Spojeného království. Právě z obavy ztráty dalších dolarových a zlatých rezerv se Velká Británie stavěla k evropské celní unii negativně. Vzhledem k dlouhodobé negativní platební bilanci se zeměmi západní Evropy, by Spojené království zcela jistě na multilaterální liberalizaci

¹⁶³ Milward, *The Reconstruction of Western Europe*, 233-287.

¹⁶⁴ Hogan, *The Marshall Plan*, 65-68.

¹⁶⁵ Newton, „The Sterling Crisis of 1947“ 391-408.

obchodních vztahů se západní Evropou trátilo a přišlo tak o další dolarové a zlaté rezervy, které se jí za pomoci přerušení konvertibility libry a šterlinkového bloku podařilo uchránit.¹⁶⁶ Vyjednávání mezi evropskými státy, které se nebyly schopné dohodnout téměř ani na přerozdělení pomoci z Marshallova plánu, natož na institucionální strukturu OEEC, se táhla a Spojeným státům začala s Evropou docházet trpělivost. Američané museli dokonce několikrát pohrozit zrušením Marshallova plánu, než se podařilo dosáhnout evropským zemím kompromisu, který vytvořil OEEC.¹⁶⁷

Rada ministrů OEEC, hlavní institucionální těleso, zůstala daleko za americkými očekáváními, když fungovala pouze na mezivládní bázi a neobsahovala ani stopu po nadnárodním prvku, úzké spolupráci evropských zemí na liberalizaci obchodu a silných pravomocích, které mělo OEEC podle Američanů mít k dispozici. To bylo způsobeno především odporem Velké Británie, která nebyla ochotná být členem organizace, která by jí vázala k Evropě a zároveň měla pravomoci příliš zasahovat do britských vnitřních záležitostí.¹⁶⁸ Spojené státy se proto téměř ihned po vytvoření institucionální struktury pokusili prostřednictvím svého zástupce Averella W. Harrimana, který byl pověřen americkou administrativou dohledem nad Marshallovým plánem v Evropě, situaci napravit. Harriman neustále loboval za vytvoření dalšího tělesa v rámci OEEC, které by mělo silné pravomoci nad ekonomikami členských států a zároveň vedlo k evropské integraci. Američané s pokusem o změnu struktury OEEC neuspěli, opět především kvůli výraznému odporu Britů. OEEC tak zůstalo stát pouze na mezivládním principu a mělo pouze omezené pravomoci při vytváření liberalizované Evropy, a žádné pro zasahování do vnitřních záležitostí členských států. OEEC nemělo, kvůli přítomnosti Britů v organizaci nikdy šanci na to zahájit evropskou ekonomickou integraci na nadnárodních základech a započít tak změnu v evropském ekonomickém a politickém prostředí.¹⁶⁹ Spojené státy po neúspěchu, který pro ně OEEC představovalo, pochopily, že poválečná evropská integrace na Velké Británii stát nebude a musely tak obrátit svoji pozornost jinam. V tomto ohledu jim možnost podpory evropské integrace nabídla Francie a Robert Schuman, na jehož plánu později vzniklo Evropské společenství uhlí a

¹⁶⁶ Milward, *The Reconstruction of Western Europe*, 212-231.

¹⁶⁷ Hogan, *The Marshall Plan*, 211-222.

¹⁶⁸ Chris Clifford, *Making of Eurosceptic Britain: Identity and Economy in a Post-Imperial State* (Abingdon: Ashgate Publishing Group, 2008), 15-48.

¹⁶⁹ Milward, *The Reconstruction of Western Europe*, 190-210.

oceli, které později vedlo k vytvoření Evropského hospodářského společenství a hlavní linie evropské integrace, protože se ho neúčastnila Velká Británie.¹⁷⁰

4.2 Měnová politika, Evropa a EPU

Jedním z problémů, který bylo potřeba v rámci Evropy vyřešit, byla nerovnováha platebních bilancí a neexistující měnová spolupráce, která značně ztěžovala rozvoj vnitroeuropejského obchodu. Brettonwoodský systém a Mezinárodní měnový fond nebyly po válce schopné v Evropě, kvůli nedostatku prostředků a nekonvertibilitě evropských měn, zajistit správné fungování měnového režimu a zajistit dostatečnou likviditu konvertibilního dolaru a zlata.¹⁷¹ Muselo se najít vnitroeuropejské řešení, které by umožnilo nastartování ekonomiky evropských zemí a zároveň pomohlo s poválečným rozvojem vnitroeuropejského obchodu. S prvním návrhem na měnovou spolupráci v rámci dohody o multilaterální měnové kompenzaci přišly v roce 1947 země Beneluxu. Země Beneluxu navrhly evropský multilaterální clearingový systém, který by byl založený na srovnání závazků věřitelských států, například Belgie, prostřednictvím čerpání pomoci z Marshallova plánu určené dlužnickým státům, například Velká Británie. Tento návrh byl pro značný odpor Velké Británie, která se po krizi z roku 1947 obávala další ztráty dolarových a zlatých rezerv a pomoc z Marshallova plánu nezbytně potřebovala, zamítnut.¹⁷²

Další vyjednávání o multilaterálním clearingovém a kompenzačním systému se setkalo se střetem dvou odlišných pohledů a zájmů, které byly zastoupeny pohledem belgickým a pohledem britským. Belgie se jako věřitelský stát s kladnou platební bilancí snažila prostřednictvím dohody o clearingové unii zajistit pro sebe co největší množství konvertibilního dolaru a zlata. Belgie se proto snažila vyrovnání mezi věřiteli a dlužníky ideálně provést ve zlatě či americkém dolaru. Obchodní liberalizace plynoucí s případné multilaterální dohody by Belgii taktéž vyhovovala, protože by ji umožnila nadále udržovat kladnou bilanci a ještě navýšit své konvertibilní rezervy. Velká Británie naopak navrhovala vyrovnávání ve vlastní měně, které by nevystavilo pod tlak britské

¹⁷⁰ Greg Behrman, *The Most Noble Adventure: The Marshall Plan and the Reconstruction of Post-War Europe* (Londýn: Aurum press Ltd, 2008), 207-229.

¹⁷¹ Peter Coffey a John R. Presley, *European Monetary Integration* (Londýn: The Macmillan press 1971), 7-12.

¹⁷² *Ibid.*, 7-12.

dolarové a zlaté rezervy. Britové si přáli, aby systém fungoval na bilaterálním principu, což by zamezilo zneužívání britského postavení státu s negativní platební bilancí se zbytkem západní Evropy.¹⁷³ První dohoda o multilaterální měnové kompenzaci byla značným kompromisem a pokrývala v plném rozsahu pouze země Beneluxu, Itálii a Francii, které si navzájem automaticky urovnávaly platební bilance v domácí měně. Kompromis udělal z dohody velice neefektivní nástroj, který žádný z měnových či obchodních problémů nevyřešil. První dohoda byla v konečném důsledku bilaterálním urovnáváním platebních bilancí mezi jednotlivými státy a postrádala Američany, Belgičany a Francouzi požadovanou multilaterální složku, která by pomohla s obnovením vnitroeurovské platební rovnováhy a liberalizací obchodu.¹⁷⁴

Spojené státy však svou snahu o vytvoření jednotné Evropy a vyřešení evropského platebního a měnového problému nevzdávaly ani poté co první snahy o vytvoření evropské clearingové a platební unie skončili fiaskem, které s liberalizací ani ekonomickou spoluprací Evropy jako celku příliš nepomohlo. To dokládá i projev Paula Hoffmana z října 1949, který ředitel americké Správy ekonomické spolupráce pronesl na 75. zasedání rady Organizace pro evropskou ekonomickou spolupráci. Hoffman ve svém projevu přímo mluvil o nutnosti evropské ekonomické integrace, která by vytvořila silný konkurenceschopný evropský trh a pomohla evropským státům znovu rozdmýchat evropský obchod a hospodářský růst. Hoffman také hovořil o nutnosti vytvoření evropské clearingové a platební unie, která by pomohla překonat stále přetrvávající obchodní diskriminaci a problém s konvertibilitou evropských měn.¹⁷⁵ Evropa se však stále dělila na dva tábory. Na jedné straně stály příznivci volného trhu a liberalizace jako například Belgie, Spolková republika Německo nebo Itálie, na druhé straně stály státy stojící na domácí plné zaměstnanosti a sociálních výhodách, jako například Velká Británie, Švédsko nebo Dánsko. Velká Británie se navíc obávala dopadu vytvoření Evropské platební unie na šterlinkový blok, se kterým v roce 1949 prováděla 43% svého celkového zahraničního obchodu, zatímco se zeměmi OEEC to bylo pouze 21%.¹⁷⁶ Vyjednávání o Evropské platební unii (EPU)¹⁷⁷, která byla nakonec založena v roce 1950, byla kvůli zmíněným rozdílům mezi ekonomickými zájmy

¹⁷³ Hogan, *The Marshall Plan*, 135-188.

¹⁷⁴ *Ibid.*, 135-188.

¹⁷⁵ Statement by Paul Hoffman at the 75th OEEC Council meeting, 31 října 1949

http://www.cvce.eu/en/obj/statement_by_paul_hoffman_at_the_75th_oeec_council_meeting_31_october_1949-en-840d9b55-4d17-4c33-8b09-7ea547b85b40.html (staženo 8.12.2016).

¹⁷⁶ Kurt F. Flexner, „The Creation of the European Payments Union: An Example in International Compromise“, *Political Science Quarterly* 72, č. 2 (červen 1957), 241-260.

¹⁷⁷ Zkratka pro Evropskou platební unii

členských zemí OEEC obtížná, ale nakonec úspěšná kvůli méně agresivnímu přístupu Velké Británie. Po devalvaci britské libry vůči dolaru v roce 1949 se britská ekonomická situace stabilizovala. Stabilizaci pomohla jak pomoc poskytnutá Velké Británii Američany, tak v rámci šterlinkového bloku přijatá opatření proti americkému exportu. Velká Británie nezaujímal tak tvrdé stanovisko jako v roce 1947 a byla ochotná dospět ke kompromisu, protože po vyřešení krize z roku 1947 se zmenšil statut Velké Británie, co by hlavního dlužníka v rámci OEEC. Poté co byla smetena ze stolu verze Evropské platební unie, která by samovolně bez souhlasu národních vlád srovnávala platební bilance, byla Británie ochotná do EPU vstoupit.¹⁷⁸ Velká Británie měla ve vyjednáváních o EPU hlavní slovo a konečný kompromis, kterého 16 členských zemí OEEC dosáhlo, byl pro ni vyhovující. Velké Británii se podařilo vyjednat poměrně výhodné podmínky pro dlužící státy a libru.¹⁷⁹ Například se jednalo o speciální dolarové garance pro Velkou Británii v případě výrazných ztrát britských rezerv skrze EPU.¹⁸⁰

Po vzniku Evropské platební unie účastníci se státy jednou za měsíc připsaly svoje deficity případně kladná čísla platební bilance na obchodní účty s ostatními členskými státy EPU. Všechny tyto účty vybraného států se poté sečetly dohromady a tak vznikl výsledný celkový platební deficit či přebytek, který se srovnával na úrovni EPU v národní měně. Státy už nedržely dluhy případně přebytky platební bilance vůči sobě přímo, ale nepřímo vůči všem členským zemím EPU. Multilaterální měnový systém zbavil vnitroeuropejský ekonomický prostor měnových bariér a odboural problém, kdy se státy rozhodovali o importu případně exportu do dané západoevropské země na základě jejich pozitivní, případně negativní, platební bilance, kvůli obavě o ztrátu dolarových a zlatých rezerv. Evropská platební unie se ukázala být jedním z největších úspěchů OEEC, když se jí podařilo pomoci odbourat měnové bariéry a tím pádem oživit vnitroeuropejský obchod.¹⁸¹ Důkazem úspěchu EPU je navýšení vnitroeuropejského obchodu z 10 miliard dolarů v roce 1950 na 23 miliard dolarů v roce 1958.¹⁸² V roce 1958 Evropská platební unie zanikla, protože s obnovením plné konvertibility měn členů OEEC už nemusela dál plnit svůj účel při zprostředkování kompenzace platebních bilancí. EPU bylo nejzazším bodem, kam byla Velká Británie v poválečném období

¹⁷⁸ Ibid., 241-260,

¹⁷⁹ Hogan, *The Marshall Plan*, 293-335.

¹⁸⁰ Milward, *The Reconstruction of Western Europe*, 299-234.

¹⁸¹ Richard Baldwin a Charles Wyplosz, *The Economics of European Integration* (Londýn: McGraw-Hill, 2015), 6-7.

¹⁸² Barry Eichengreen a Andrea Boltho, „The economic impact of European integration“, in Stephen Broadberry, Kevin H. O'Rourke, *The Cambridge Economic History of Modern Europe Volume 2* (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 267-295.

v evropské ekonomické integraci zajít. Spojené království sice mělo ekonomické a obchodní vztahy s Evropou, ovšem poválečná priorita Velké Británie ležela na domácí půdě a v rámci šterlinkového bloku. Ekonomické a obchodní zájmy Spojeného království v Evropě se začali v průběhu 50. let stávat mnohem důležitějšími, což vedlo k výrazné změně britského postoje k Evropě a integraci.

4.3 Velká Británie a Evropské sdružení volného obchodu

V průběhu 50. let přestával být šterlinkový blok tak úzce měnově a obchodně propojený jako byl v období na konci 40. a začátku 50. let. Naopak nárůst objemu vnitroeuropejského obchodu byl po založení EPU přímo hmatatelný. Se vznikem EHS na základě Římských smluv byl mezi šestkou členských zemí přijat plán na vytvoření společného trhu, který by umožňoval volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu mezi zeměmi Beneluxu, Francií, Itálií a Německem. Projekt takového rozsahu si mimo jiné vyžadoval kromě ekonomické integrace také integraci politickou.¹⁸³ V rámci OEEC začala okamžitě debata o budoucnosti mezievropských ekonomických a obchodních vztahů, protože reálně hrozilo, že Evropa bude rozdělena na členské země EHS a zbytek. Velká Británie, jejíž ekonomické zájmy v Evropě v průběhu 50. let rostly, se dostala do čela proudu, který chtěl v Evropě vytvořit zónu volného obchodu, která by zahrnovala i členské země EHS. Britským cílem bylo rozmělnit EHS a zároveň ovlivnit jím vyvíjené politiky, jako například společnou zemědělskou politiku, která by Britům při případném vstupu od EHS rozhodně nevyhovovala.¹⁸⁴ Vzhledem k velkému rozdílu mezi britskou pozicí a tou francouzskou byl však tento plán již od začátku odsouzen k zániku. Britský návrh na vytvoření Evropského sdružení volného obchodu, kterého by se účastnili všechny státy OEEC, byl založen na mezivládním přístupu a co možná nejmenší nutnosti politického závazku Britů k Evropě. Francouzi se již od počátku vyjednávání obávaly, že při vytvoření Evropského sdružení volného obchodu by došlo k značnému rozmělnění integrace a de facto stornování nadnárodního prvku, který EHS obsahovalo.¹⁸⁵ Dalšími problémy, které Francie s britským návrhem měla, bylo nezahrnutí zemědělství britským návrhem a značné zvýšení konkurence, způsobené

¹⁸³ Treaty establishing the European Economic Community, Article II. 25. 3. 1957, <http://www.gleichstellung.uni-freiburg.de/dokumente/treaty-of-rome> (staženo 6. 11. 2016).

¹⁸⁴ Eichengreen, *The European Economy since 1945*, 176-178.

¹⁸⁵ George A. Schopflin, „EFTA: The Other Europe“, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 40, č. 4 (1964), 674-84. <http://www.jstor.org/> (staženo 24.11.2016).

rozšířením prostoru volného obchodu na 17 států, které měly být součástí předpokládané zóny volného obchodu, namísto stávajících pěti v rámci EHS.¹⁸⁶ Francouzský protinávrh, který byl pro Británii nepřijatelný, čehož si byli Francouzi vědomi, obsahoval zahrnutí zemědělství, společný vnější tarif a harmonizaci sociálních plateb. Pro Británii by společný vnější tarif představoval ohrožení britské obchodní flexibility a stále přetrvávajících obchodních vztahů se šterlinkovou oblastí a Společenstvím národů. Harmonizace sociálních plateb byla nepřijatelná kvůli odmítavému britskému přístupu k zasahování do vnitřních záležitostí států. Spolupráce v zemědělství a obchodu se zemědělskými produkty by ohrozila pozici Británie ve šterlinkovém bloku, odkud většinu zemědělských produktů Británie dovážela.¹⁸⁷ Britský pokus o ovlivnění záležitostí zemí EHS selhal a vedl k vytvoření Evropského sdružení volného obchodu (ESVO)¹⁸⁸ v roce 1960, které nezahrnovalo členské země EHS a fungovalo na mezivládním přístupu a konzultacích. ESVO na rozdíl od EHS nemělo dostatečně silnou institucionální strukturu, nemělo za sebou dostatečnou politickou podporu ani ekonomické prostředky, aby se mohlo vyrovnat EHS. Britský obchod se zeměmi EHS rostl stále rychleji a měl větší objem než obchod s členskými státy ESVO. Pro Velkou Británii přestalo mít členství v ESVO bez členství v EHS smysl.¹⁸⁹ Britové hned rok poté co bylo ESVO založeno začali vyjednávat o svém vstupu do EHS, které bylo však značně problematické jak dokazují i dvě Francouzi vetované přihlášky.

4.4 Britské přihlášky do EHS a libra

Po tom co se Britům nepodařilo v roce 1960 zabránit vzniku Společného vnějšího tarifu v EHS a obchodní vazby se zeměmi Šestky nadále rostly, si Spojené království uvědomilo, že nemůže ovlivňovat záležitosti EHS z vnějšku, a aby je mohlo ovlivnit, bude se muset stát členem.¹⁹⁰ To vedlo k první přihlášce do EHS v roce 1961, kterou podala labouristická vláda v čele s premiérem Macmillanem. První britská přihláška zdaleka nebyla plným britským závazkem k evropské integraci, nýbrž spíš

¹⁸⁶ Jeffrey Glen Giauque, *Grand Designs and Visions of Unity : The Atlantic Powers and the Reorganization of Western Europe, 1955-1963*, (Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2002), 48-76.

¹⁸⁷ George A. Schopflin, „EFTA: The Other Europe“, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 40, č. 4 (1964), 674-84. <http://www.jstor.org/> (staženo 24.11.2016).

¹⁸⁸ Zkratka pro Evropské sdružení volného obchodu

¹⁸⁹ Eichengreen, *The European Economy since 1945*, 176-178.

¹⁹⁰ Giauque, *Grand Designs and Visions of Unity*, 158-159.

pokus Velké Británie dostat se do EHS a zároveň si nadále udržet své světové vazby. Při vyjednávání se zeměmi Šestky a především Francií, která probíhala od roku 1961, Britové již od začátku zdůrazňovali, že britské členství v EHS by mělo zohlednit speciální vztah s USA, Společenstvím národů a šterlinkovým blokem. Problémem byl vztah Britů s Američany, který neodpovídal představám francouzského prezidenta Charlese de Gaulla o evropské integraci bez vlivu Spojených států. Prezident de Gaulle se obával, že by přijetí Velké Británie mohlo znamenat také přijetí značného vlivu Američanů v EHS.¹⁹¹ Příkladem dalších britských požadavků a připomínek ke svému členství v EHS bylo i odmítní opuštění devizové kontroly nad librou. Státy EHS na začátku 60. let jednaly o omezení devizové kontroly v rámci EHS, aby byla umožněna další liberalizaci finančních a kapitálových toků. Byť vyjednávání nebyla nijak intenzivní a první direktiva o devizové kontrole měnila pouze minimum na devizových kontrolách členských států, tak přesto Velká Británie v případě vstupu žádala výjimku, protože tvrdila, že libra je příliš slabá na to, aby mohla Velká Británie upustit od devizové kontroly.¹⁹² Další problém představovala pro členy EHS nestabilita libry, negativní platební bilance a celkově špatná ekonomická situace Velké Británie, která se sice po pomoci obdržené na začátku roku 1961 od IMF a Banky pro mezinárodní srovnávání zlepšila, ale stále panovaly obavy o hospodářskou kondici Velké Británie. Členství Spojeného království v EHS by pro EHS mohlo znamenat značnou finanční zátěž. V případě britských ekonomických a měnových problému by bylo Společenství zavázáno na základě Římských smluv poskytnout potřebnou pomoc Velké Británii a libře. Tehdejší francouzský ministr Couve de Murville řekl ve svých pamětech, že francouzské obavy o stabilitu libry a deficit platební bilance se při vyjednávání setkaly pouze s britským podrážděním a překvapením.¹⁹³ Britové se také snažili přesvědčit Francouze, že šterlinkový blok a britské vůdčí postavení v něm, bude kompatibilní s britským členstvím v EHS neboť podle Britů se již jednalo pouze o bankovní síť a nikoliv o ekonomický a obchodní blok, o čemž Francouzi nebyly přesvědčeni.¹⁹⁴ Většina odborníků se shoduje, že konečné francouzské veto britského členství bylo snahou Francie udržet mimo EHS americký vliv a vybudovat si vůdčí úlohu v EHS, kterou by Velká Británie mohla ohrozit. Na druhou stranu je zřejmé, že problémy s librou a její světovou pozicí, britskou ekonomickou stabilitou a britskými

¹⁹¹ Luňák, *Západ*, 174-181

¹⁹² Schenk, „Britain's Applications to Join the European Economic Community“, 345-369.

¹⁹³ Ibid., 345-369.

¹⁹⁴ Schenk, *The Decline of Sterling*, 124-131.

obchodními a měnovými vazbami se šterlinkovým blokem a USA, hrály taktéž při vetování první přihlášky významnou roli.

Mezi francouzským vetem britské přihlášky do EHS a druhou přihláškou Velké Británie podanou v roce 1967 se měnová a finanční situace Spojeného království podstatně změnila, především kvůli krizím mezi lety 1964 a 1967 a celkovými problémy brettonwoodského systému. Značné zapojení Spojených států v pomoci Velké Británii během krizových let znemožnilo Britům před podáním druhé přihlášky opustit zvláštní vztah se Spojenými státy, jak požadovala Francie.¹⁹⁵ Vyjednávání o řešení mezinárodní měnové krize bylo rozděleno na dva tábory, kdy Francie na jedné straně požadovala přehodnocení tehdejšího rezervního systému a založení nové rezervní jednotky v rámci IMF, aby se vyřešily americké a britské problémy s platební bilancí, zatímco Američané a Britové se pomocí derivátních nástrojů pokoušeli navýšit mezinárodní měnovou likviditu. Nedostatečnou likviditu považovali Spojené státy a Velká Británie za největší problém mezinárodního měnového prostředí, nikoliv Francouzi zdůrazňovanou nerovnováhu platební bilancí. Po uzavření dohody o speciálních čerpacích právech v rámci MMF v roce 1967 stále panovalo mezi Francouzi na jedné straně a Brity a Američany na straně druhé značné napětí, když Francouzi nesouhlasily s možností využívání speciálních čerpacích práv k urovnávání deficitu platebních bilancí jednotlivých států.¹⁹⁶ Rozdílný pohled na mezinárodní měnovou politiku mezi Brity a Francouzi, tak ještě znásobil rozpor ohledně ekonomické stránky britského přístupu do EHS. Britové při vyjednáváních o vstupu do EHS používaly stejné argumenty jako při vyjednáváních před prvním francouzským vetem i přes ještě zřetelněji viditelný problém s librou. Britové stále trvali na svém, když tvrdily, že britská platební bilance, navázání Británie na šterlinkový blok a USA a problematická stabilita libry nebudou při vstupu Spojeného království do EHS představovat problém, což se samozřejmě setkalo se značnou francouzskou skepsí.¹⁹⁷ Došlo tak k vetu britské přihlášky do EHS francouzským prezidentem De Gaullem, který byl přesvědčen, že vstup Británie a libry do EHS by zničilo rovnováhu platebních bilancí členských států a ohrozilo měnovou stabilitu v EHS.¹⁹⁸ Přístup Velké Británie k členství v EHS byl při prvních dvou přihláškách přinejmenším naivní, když si Britové mysleli, že se členové

¹⁹⁵ Schenk, „Britain's Applications to Join the European Economic Community“, 345-369.

¹⁹⁶ Ibid., 354-369.

¹⁹⁷ Schenk, *The Decline of Sterling*, 131-138.

¹⁹⁸ Schenk, „Britain's Applications to Join the European Economic Community“, 345-369.

EHS a v první řadě Francie přizpůsobí Britským požadavkům a budou opomíjet hospodářský stav Velké Británie a mezinárodní problémy libry.

4.5 Vstup Velké Británie do ES

Spojené království nakonec přistoupilo do Evropských společenství v roce 1973 společně s Dánskem a Irskem. Před přijetím Velké Británie do EHS probíhalo dlouhé vyjednávání, které se potýkalo s podobnými problémy jako při britských prvních dvou přihláškách. Po abdikaci prezidenta de Gaulla se již na evropském summitu v Haagu v roce 1969 rozhodlo o obnovení přístupových rozhovorů s Velkou Británií. Nejtěžší částí přístupového procesu bylo opět vyjednávání mezi Francií a Velkou Británií i přes abdikaci De Gaulla. Všichni ostatní členové ES víceméně podporovali vstup Spojeného království do Společenství. Problém při vyjednáváních představovala především Společná zemědělská politika, kde představoval pro Francouze problém britský dovoz potravin a zemědělských produktů ze zemí Společenství národů a šterlinkového bloku, jako například másla z Nového Zélandu, či dovoz cukru z Antil. Britové se snažili vyjednat výjimky z jednotného vnějšího tarifu a společné zemědělské politiky, které by jim umožnily nadále udržovat obchod s těmito zeměmi bez výrazného omezení. Jediné ústupky Britům byly v tomto ohledu učiněny v případě rybolovu a novozélandského másla, za které museli ovšem Britové ustoupit v záležitostech financování Společenství, když souhlasily s postupným navyšováním svého příspěvku z 3% celkového objemu v roce 1973 na 19% v roce 1977, což nebylo pro křehké hospodářství Velké Británie zcela ideální.¹⁹⁹ Podobně jako při vyjednáváních o prvních dvou britských pokusech vstoupit do EHS se opět řešila problematická negativní platební bilance Spojeného království a postavení libry jako světové měny, které by mohlo narušit měnovou rovnováhu v ES. To bylo ještě umocněno mezinárodními měnovými problémy roku 1971 a britským spuštěním plovoucího kurzu v roce 1972, které značily začátek konce brettonwoodského systému. Francouzi se obávali, že vstup Velké Británie by mohl zpomalit či dokonce zastavit plány na vytvoření monetární unie. Cesta k monetární unii v ES měla začít nastavením fixních kurzů měn členských zemí vůči ostatním měnám členských států a vytvořit tak systém vzájemné fixace kurzů.²⁰⁰ Francouzi si také přáli,

¹⁹⁹ Martin Kovář a Václav Horčíčka, *Dějiny evropské integrace II.*, (Praha: Triton, 2006), 55-57.

²⁰⁰ Schenk, *The Decline of Sterling*, 137-144.

podobně jako při prvních dvou přihláškách Británie do EHS, aby libra pozbyla statutu světové rezervní měny, protože to podle nich zatěžovalo britskou ekonomiku a umožňovalo Britům jít do platebních deficitů, které nebyly kompatibilní s ES. Velká Británie souhlasila v tomto ohledu s většinou podmínek Francie, ovšem k jejich doladění v rámci ES nikdy nedošlo kvůli kolapsu brettonwoodského systému a rozpadu plánů na měnovou spolupráci v rámci ES.²⁰¹ V roce 1972 při rozhovorech mezi Británií a Francií o měnové unii byl hlavním problémem plovoucí kurz libry, ke kterému Britové přešli ve stejném roce. Prvním krokem k monetární unii byl takzvaný princip „Hada v tunelu“, který měl fungovat na systému vzájemných fixních kurzů všech měn členských zemí, včetně libry po britském přistoupení k ES. Plovoucí libra samozřejmě odporovala logice fixního navázání kurzů a Francouzi tak na Brity tlačily, aby co nejdříve opět zafixovaly kurz libry. Britové se samy snažili dosáhnout opětovné fixace kurzu libry, protože plovoucí kurz měl na britskou ekonomiku značný inflační dopady. Britové se proto zavázali, že co možná nejdříve po vyřešení problému s paritou libry a platební bilancí se navrátí k fixnímu kurzu v rámci Evropské měnové unie.²⁰² Po definitivním rozpadu brettonwoodského systému a generálním plavání většiny měn vyspělých západních zemí včetně zemí ES, k návratu k systému fixních kurzů nikdy nedošlo, protože se ukázal jako v realitě nepoužitelný.²⁰³

4.6 Velká Británie a Evropa

Postoj Velké Británie k Evropě se od konce války až do britského přijetí do ES značně změnil. Krátce po válce se nechtělo Spojené království zapojit do žádné formy evropské integrace, která by zasahovala do domácích záležitostí členských států, což souviselo s budováním sociálního státu na domácí půdě. Britové se také pokoušeli mírnit snahy Američanů a evropských národů o rychlou liberalizaci mezinárodního obchodu na multilaterální bázi. Liberalizace obchodu a multilateralizace kompenzací platebních bilancí zpočátku Britům nevyhovovala především kvůli obavám o dopad liberalizace na vlastní ekonomiku, stav dolarových a zlatých rezerv a ztráty výhod plynoucích z úzkého svazku se šterlinkovým blokem. S postupným úpadkem intenzivní spolupráce v rámci šterlinkového bloku a rozvoje britských obchodních vztahů

²⁰¹ Ibid., 137-144.

²⁰² Stephen Wall, *The Official History of Britain and the European Community, Vol. II: From Rejection to Referendum, 1963-1975* (Abington:Routledge 2013), 440-445.

²⁰³ Emmanuel Mourlon-Druol, *Cornell Studies in Money : A Europe Made of Money: the emergence of the European Monetary System*. (Ithaca: Cornell University Press, 2012), 15-30.

s Evropou, se britská pozice začala postupně měnit. Pokusy o ovlivnění politik EHS a vytvoření obchodní spolupráce v Evropě vyhovující Velké Británii se neseťkaly s úspěchem. Velká Británie tak musela připustit, že je v jejím jak politickém, tak ekonomickém zájmu vstup do EHS. Největším odpůrcem vstupu Spojeného království do EHS byla Francie. Lze argumentovat, že otevřené odmítání vstupu Spojeného království do EHS Francií bylo především politické rozhodnutí, nikoliv ekonomické, jak činí například McCourt,²⁰⁴ avšak předpokládané ekonomické důsledky vstupu Velké Británie do EHS a rozdílné pohledy Britů a Francouzů na řešení mezinárodních měnových problémů a problémů s platebními bilancemi, hrály ve francouzském vetu britskému vstupu významnou roli. Až s definitivním kolapsem brettonwoodského systému, rozpadem šterlinkového bloku a abdikací francouzského prezidenta De Gaulla bylo Velké Británii umožněno vstoupit do Evropských společenství a stát se tak plnohodnotným členem evropské integrace.

²⁰⁴David M, McCourt, *Configurations: Critical Studies Of World Politics : Britain and World Power since 1945: Constructing a Nation's Role in International Politics*. (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2014).

Závěr

Mezinárodní obchod, britská měnová politika a mezinárodní měnový systém sehrály významnou roli v britském postoji k evropské integraci a jeho vývoji. Hegemonické postavení Spojených států značně omezilo a limitovalo Spojené království při sledování vlastních ekonomických zájmů. Měnové a obchodní vztahy Velké Británie se šterlinkovým blokem byly jedním z hlavních důvodů, proč Velká Británie odmítala v poválečných letech myšlenku vlastní integrace do Evropy. Šterlinkový blok byl pro Velkou Británii až do konce 50. let ekonomicky důležitějším než Evropa. Až postupný úpadek významu šterlinkového bloku pro Velkou Británii a souběžný růst ekonomického významu Evropy vedl k pozvolnému obratu britského smýšlení o evropské integraci.

Svět se po válce změnil, stejně jako se změnila role Spojeného království v něm. Spojené státy přetvořily svět novou vizí založenou na liberalizaci mezinárodního obchodu, stabilizaci měnového systému prostřednictvím systému pevných kurzů a důrazem multilaterální spolupráci jednotlivých států a národů. Spojené království hrálo v novém světě důležitou roli, ale nikdy se ekonomicky ani politicky nemohlo rovnat novému hegemonovi západu ve Spojených státech. Byly to Spojené státy, které hrály v ekonomickém i politickém prostředí západu hlavní roli a Velká Británie se tak musela spokojit pouze s drobečky. Už od samotného počátku vyjednávání o bretonwoodském mezinárodním měnovém systému bylo zřejmé, kdo bude hrát při vytváření nového mezinárodního pořádku na západě hlavní roli. Byť Spojené státy Velké Británii v některých ohledech týkajících se například počáteční nekonvertibility měn v bretonwoodském systému vyhověly, udělaly tak především proto, že pro ně nebyly prioritou. Spojené státy tlačily v prvních poválečných letech na Velkou Británii a ustaly až poté, co zjistily, že nátlak a hrubá ekonomická síla problémy Britů ani Evropanů nevyřeší. Kvůli vzestupu Sovětského svazu musely Spojené státy upravit svoje plány a pokusit se pomoci evropským státům, včetně Velké Británie na nohy a to co možná nejrychleji. I přes změnu v americkém uvažování byly ekonomické možnosti Velké Británie značně omezené, neboť je svazoval bretonwoodský systém a špatná domácí hospodářská situace. Světová pozice libry sice umožnila Britům spolupráci se Šterlinkovým blokem, ale zároveň jim svázala ruce, protože nemohli vlastní silou stav libry zlepšit. Velká Británie se tak musela přizpůsobit a čelit častým měnovým a finančním krizím, z kterých vyvázla většinou pouze s pomocí Američanů. Velká

Británie byla na Spojených státech v období od konce války až prakticky do rozpadu brettonwoodského systému závislá.

Spolupráce na obchodní a měnové politice v rámci Evropy byla pro Brity druhořadou záležitostí, protože vztah se šterlinkovým blokem a Spojenými státy byl pro Brity důležitější. Byly to právě Spojené státy a šterlinkový blok, kdo pomohl Velké Británii po válce přežít rozsáhlé vnitřní ekonomické problémy, nikoliv Evropa. Proto je pochopitelné, že na ni Britové nekladli důraz a odmítali každou iniciativu o integraci Evropy, která by byť jen potenciálně mohla ohrozit výhody plynoucí ze Šterlinkového bloku, britský projekt sociálního státu nebo speciální vztah s USA. Ve svých obchodních vztazích a měnových vztazích se šterlinkovým blokem viděli Britové na základě dlouhé imperiální tradice svoji ekonomickou prosperitu a nový vzestup Velké Británie jako světové velmoci, která nemá zapotřebí plést se do přízemních evropských záležitostí, které by ji akorát omezovaly při vzestupu. Evropané měli po válce své problémy v Evropě, stejně jako v Evropě měli svoji budoucnost a zájmy. Spojené království toto s Evropany krátce po válce zkrátka nesdílelo, ale to se brzy začalo měnit.

Zatímco země a teritoria šterlinkového bloku se nadále ekonomicky rozvíjela a hospodářsky rostla, Velká Británie uvízla ve spirále ekonomických problémů a měnových krizí. Obchodní vztahy a vazby s Velkou Británií v průběhu 50. let přestaly být pro země šterlinkového bloku jedinou možností. S vypuknutím korejské války se nezadržitelně začalo měnit postavení zemí šterlinkového bloku ve světě, neboť jejich produkce potřebovaly pro studenou válku Spojené státy. Svazek s Velkou Británií se pro státy a teritoria šterlinkového bloku čím dál více podobal okovům, které bránily jejich rozvoji. Velká Británie, která sama nebyla schopná utěšit touhu a hospodářské potřeby zemí šterlinkového bloku, s tím nemohla vzhledem ke své situaci nic dělat. Země šterlinkového bloku se proto začaly přeorientovávat na jiné vyspělé země. To neznamenalo, že veškeré obchodní a měnové vztahy mezi blokem a Velkou Británií ustaly, jenom už nebyly tak důležité jako kdysi.

V tento moment si Britové poprvé začali uvědomovat, že možná nakonec neleží jejich budoucnost a ekonomická prosperita v imperiální minulosti, ale v Evropě, kterou po válce ignorovali. Čím více rostly obchodní a ekonomické vazby s Evropou a především zeměmi EHS a zároveň upadaly obchodní vazby se šterlinkovým blokem, tím víc se britské národní ekonomické a obchodní zájmy obracely k Evropě. Problém bylo, že Evropa už se bez Velké Británie začala integrovat a rozvíjet politiky, se kterými Britové nesouhlasili, jako například společná zemědělská politika. Proto se Velká

Británie pokusila přijít s vlastním projektem, který by vytvořil evropskou ekonomickou integraci na principech, které by vyhovovaly i Britům a zároveň omezily postup integrace zemí EHS. Stejně jako po válce však britský přístup nebyl kompatibilní s přístupem zemí EHS a ty tak nadále pokračovaly ve svém projektu.

Po neúspěchu Brity podporovaného Evropského sdružení pro volný obchod se britský postoj k EHS změnil, když si Velká Británie uvědomila, že nemá jinou možnost než vstoupit do EHS pokud chce rozvíjet své ekonomické vztahy s Evropou. Jako významný problém, při vyjednávání Britů s Evropany a v první řadě s Francouzi, se ukázaly být světové vazby Velké Británie. Postavení libry jako druhé nejdůležitější světové rezervní měny, dlouhodobě udržované Američany, britský zvláštní vztah se Spojenými státy, přetrvávající obchodní a měnové vazby se šterlinkovým blokem a v neposlední řadě britská ambice upravit EHS k obrazu svému byly důvody, proč bylo Francii členství Velké Británie v EHS nepředstavitelné a důvodem proč první dvě přihlášky Britů do EHS byly vetovány. Situace se však s abdikací De Gaulla, postupným rozpadem brettonwoodského systému a šterlinkového bloku a ústupem libry z pozice světové měny změnila. Velká Británie byla nakonec schopná najít s členy Evropských společenství kompromis, který jí umožnil připojit k Evropským společenstvím.

. Odpovědi získané prostřednictvím této práce nemusí být nutně jediným úhlem pohledu na britský vztah k Evropě. Proti tomuto textu lze argumentovat z mnoha různých úhlů, jako například nedostatečným důrazem na roli politických faktorů v postoji Velké Británie k evropské integraci a jeho vývoji, či nedostatečným důrazem na domácí politiku a aktéry. Tato práce neposkytuje kompletní pohled na problematiku vztahu Velké Británie s Evropou, což ani nebyla nikdy její ambice, ale poskytuje úhel pohledu prostřednictvím vlivu mezinárodního obchodu a měnové politiky na britský postoj k evropské integraci. Teoretický rámec založený na teorii hegemonické stability a prvcích nacionalistické větve mezinárodní politické ekonomie, rozhodně není jediným způsobem jak téma zkoumat, ale podle autora je způsobem v politické ekonomii nejvhodnějším.

Summary

The International trade, the British monetary politics and the Bretton Woods system played a significant role in the British attitude towards the European integration and its evolution. Hegemonic position of the United States vastly limited the United Kingdom in following its own economic goals. Monetary and trade relations of Great Britain and the Sterling area were major reasons, why Great Britain was constantly refusing the idea of its own association with the European integration. The Sterling area was economically more important for the United Kingdom than Europe was. Only after the Sterling area's importance for Great Britain began to decline and in the same time economic importance of Europe for Britain was on the rise, British attitude towards the European integration started to change.

Great Britain's role in the world has changed after the Second World War. United States' vision of a more economically liberal and cooperative World order shaped the post-war reality. The United Kingdom still played an important role in this new world, but it could never be compared to the new economic and political superpower of the West, the United States. Therefore Great Britain had to be satisfied with anything the United States offered gave to it, no matter what it was. Who would play the most important role in the West was clear from the onset of the negotiations about the Bretton Woods system. During early post-war years Great Britain was under economic and political pressure from the United States, which diminished only with the rise of the Soviet Union as the other superpower. After a rise of a Soviet threat, the United States had to change their politics and started to actively support Europe and the United Kingdom so they would have allies for the Cold War conflict with the Soviet Union. Even after the United States' attitude towards the United Kingdom had changed, Great Britain was still limited in its decision making due to settings of the Bretton Woods system and the hegemony of the United States, which led to several crises and left Great Britain dependent on the United States.

European cooperation on trade liberalisations and currency issues was inferior, because it was the British relationship with the Sterling Area and the United States that did matter to the United Kingdom. It was the United States and the Sterling bloc in the first place that had helped Great Britain with solving post-war economic crisis, not

Europe. That is why Great Britain did not put an emphasis on its relations with the European integration and declined any participation in the European integration process that could endanger its beneficial relations with the Sterling Area, British project of the Welfare state or special relationship with the United States. Great Britain saw its future in preferential trade preference with the Sterling bloc, not Europe, but that had changed shortly afterwards. While the Sterling Area countries continued in their economic development in the 50s, the United Kingdom got stuck in a spiral of crises. Due to that fact and comparative weakening of its international economic position the United Kingdom was no longer able to support the development of Sterling Area countries. They started to reorient on other industrially developed countries to seek products and investment needed for their economic growth. Ties between Great Britain the bloc weakened. At that point Great Britain started to realise that maybe the future did not lie in its imperial past but in Europe instead. As economic ties with the Sterling Area were less important for British economy, economic ties with Europe started to be more important for the British economy. Problem was that the part of Europe which was the most important for Great Britain was already very integrated. Great Britain came up with a plan to construct the European Free Trade Association which would allow it to have influence on the European integration. This plan failed as it lacked any proper support and dedication from the countries of the European Economic Community. The United Kingdom realised that it needed to become one of the EEC members to have any influence. Negotiations about Britain's entry to the EEC were difficult due to remaining British economic relations with the Sterling area and its Special relationship with the United States. Those were major reasons behind a French veto of Great Britain's first two applications into the EEC. However, by the beginning of the 70s situation had changed with decomposition of the Bretton Woods system and the Sterling Area and abdication of De Gaulle. After all, Great Britain was allowed to enter the European Communities and become a full member of the European integration.

Použitá literatura

Primární zdroje

Anglo-American discussions under Article VII., 17.12.1943,
<http://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/addtobasket/C9053550#imageViewerLink> (staženo 12.9.2016).

Articles of Agreement of the International Monetary Fund, Article IV. Obligations Regarding Exchange Agreements, 22. června 1944.

Articles of Agreement of the International Monetary Fund, Article XIV. Transitional Arrangements, 22. června 1944.

Atlantic Charter, Declaration of Principles issued by the President of the United States and the Prime Minister of the United Kingdom, 14. srpna 1941.

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_16912.htm (staženo 15.9.2016).

International Monetary Fund, „ Balance of Payments Manual, 5th ed.“, (Washington, International Monetary Fund, 2005),

<http://www.imf.org/external/np/sta/bop/BOPman.pdf> (staženo 5. 12. 2016).

Interpretation of Point III of Atlantic Declaration in respect of the British Empire, 29. Srpna 1941, <http://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C9137000> (staženo 22.7.2016).

Statement by Paul Hoffman at the 75th OEEC Council meeting, 31 října 1949

http://www.cvce.eu/en/obj/statement_by_paul_hoffman_at_the_75th_oeec_council_meeting_31_october_1949-en-840d9b55-4d17-4c33-8b09-7ea547b85b40.html

(staženo 8.12.2016)

Treaty establishing the European Economic Community, Article II. 25. 3. 1957,

<http://www.gleichstellung.uni-freiburg.de/dokumente/treaty-of-rome> (staženo 6. 11. 2016)

Washington Discussions on Financial Questions and Commercial Policy, 5. 12. 1945.
<http://www.nationalarchives.gov.uk/releases/2006/march/washington.htm>

(staženo 4.10.2016).

Knihy a sborníky

Andrews, David S, *Orderly Change: International Monetary Relations since Bretton Woods* (Ithaca: Cornell University Press, 2008).

Baldwin, Raymond E., *Political economy of U.S. import policy* (Cambridge: MIT Press, 1985).

Baldwin, Richard a Charles Wyplosz, *The Economics of European Integration* (Londýn: McGraw-Hill, 2015), 6-7.

Behrman, Greg, *The Most Noble Adventure: The Marshall Plan and the Reconstruction of Post-War Europe* (Londýn: Aurum press Ltd, 2008).

Bordo, Michael D. a Barry Eichengreen, ed., *National Bureau of Economic Research Project Report : A Retrospective on the Bretton Woods System : Lessons for International Monetary Reform* (Chicago: University of Chicago Press, 2007).

Cain, P.J. a A. G. Hopkins, *British Imperialism: 1688-2000* (Londýn: Routhledge, 1993).

Calleo, David, ed., *Money and the Coming World Order* (New York: New York University Press, 1976).

Cammarosano, Joseph R., *A Wider View of John Maynard Keynes: Beyond the General Theory of Employment* (Lanham: Lexington Books, 2016).

Clifford, Chris, *Making of Eurosceptic Britain: Identity and Economy in a Post-Imperial State* (Abigdon: Ashgate Publishing Group, 2008).

Coffey, Peter a John R. Presley, *European Monetary Integration* (Londýn: The Macmillan press 1971).

Cohen, Benjamin J., *International Political Economy: An Intellectual History* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008).

Dobson, Alan, *Anglo-American Relations in the Twentieth Century: The Policy and Diplomacy of Friendly Superpowers* (Londýn: Routledge, 2002)

Drulák, Petr, *Teorie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál, 2003).

Eichengreen, Barry, *Cairli Lectures: Global Imbalances and the Lessons of Bretton Woods* (Cambridge: The MIT Press, 2010).

Eichengreen, Barry, *The Princeton Economic History of the Western World : The European Economy since 1945: Coordinated Capitalism and Beyond*(Princeton: Princeton University Press, 2008).

Ekelund, Robert B., a Robert Tollison, *Mercantilism as a rent seeking society* (College Station: Texas A&M University Press, 1981).

Frieden Jeffrey, ed., *International Political Economy, 4th edn.* (Londýn: Routledge, 2003).

Giauque, Jeffrey Glen, *Grand Designs and Visions of Unity: The Atlantic Powers and the Reorganization of Western Europe, 1955-1963* (Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2002).

Gilpin, Robert, *Global Political Economy - Understanding the International Economic Order* (Princeton: Princeton University Press, 2001).

Gilpin, Robert, *War and Change in World Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1981).

Helleiner, Eric, *Forgotten Foundations of Bretton Woods: International Development and the Making of the Postwar Order*(Ithaca, US: Cornell University Press, 2014), 13-14. ProQuest ebrary (staženo 30.8.2016).

Hudson, Michael, *Super Imperialism: The Economic Strategy of American Empire* (Londýn: Pluto Press, 2003).

Hogan, Michael J., *The Marshall Plan: America, Britain and the reconstruction of Western Europe, 1947-1952* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987).

Keohane, Robert O., *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (Princeton; Princeton University Press, 1984), 29-34.

Kovář, Martin a Václav Horčíčka, *Dějiny evropské integrace I*, (Praha: Triton, 2006).

Kovář, Martin a Václav Horčíčka, *Dějiny evropské integrace II.*, (Praha: Triton, 2006).

Krpec, Oldřich a Vladan Hodulák, *Politická ekonomie mezinárodních vztahů* (Brno: Masarykova Univerzita, 2011). 45-64.

Krozewski, Gerold, *Money and the End of Empire: British Economical Policy and the Colonies, 1947-1958* (Gordonsville: Palgrave MacMillan 2001).

- Luňák, Petr, *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce* (Praha: Libri 1997).
- McCourt, David M, *Configurations: Critical Studies Of World Politics : Britain and World Power since 1945: Constructing a Nation's Role in International Politics* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2014).
- Mearsheimer, John J., *The Tragedy of Great Power Politics* (New York: Norton, 2001).
- Miller, Eugene F., ed., *Essays Moral, Political, and Literary*, (Indianapolis: Liberty Fund, 1987).
- Milward, Alan, *The European Rescue of the Nation State* (Florence: Routledge, 1999).
- Milward, Alan, *The Reconstruction of Western Europe 1945-51* (Berkeley: University of California press 1984).
- Mourlon-Druol, Emmanuel, *Cornell Studies in Money : A Europe Made of Money: the emergence of the European Monetary System* (Ithaca: Cornell University Press, 2012).
- Stellner, František a kolektiv, *Hospodářské dějiny* (Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2006).
- Organski, Aramo F. K., *World Politics* (New York: Alfred A. Knopf, Inc., 1958).
- O'Rourke , Kevin H. ed., *The Cambridge Economic History of Modern Europe Volume 2* (Cambridge:Cambridge Pniversity Press, 2010).
- Schenk, Catherine, *The Decline of Sterling: Managing the Retreat of an International Currency, 1945-1992* (Cambridge:Cambridge University Press, 2010).
- Schenk, Catherine, *Britain and the Sterling Area: From Devaluation to Convertibility in the 1950s.* (Florence: Routledge, 1994).
- Singleton, John a Paul L. Robertson, *Cambridge Imperial and Post-Colonial Studies Series: Economic Relations Between Britain and Australia from the 1940s-1960s* (Gordonsville: Palgrave Macmillan, 2001).
- Steil, Benn, *The Battle of Bretton Woods: John Maynard Keynes, Harry Dexter White, and the Making of a New World Order* (Princeton: Princeton University Press, 2013),
- Thirwall, Antohny P., *Balance-of-Payments Theory and the United Kingdom Experience* (Londýn: Macmillan Education UK, 1980).
- Wall, Stephen, *The Official History of Britain and the European Community, Vol. II: From Rejection to Referendum, 1963-1975* (Abington:Routhledge 2013).
- Waltz, Kenneth, *Man, the State, and War* (New York: Columbia University Press, 1959).
- Waltz, Kenneth, *Theory of International Politics* (New York: McGraw Hill, 1979).

Wolf, Martin, *Fixing Global Finance* (Baltimore, The John Hopkins University Press 2008).

Odborné články

Ikenberry, John G., „A World Economy Restored: Expert Consensus and the Anglo-American Postwar Settlement“, *International Organization* 46, č. 1 (1992), 289-321. <http://www.jstor.org/> (staženo 4.9.2016).

Beckhart, B. H., „The Bretton Woods Proposal for an International Monetary Fund“, *Political Science Quarterly* 59, č. 4 (1944), 489-528. <http://www.jstor.org/> (staženo 12.9.2016).

Bordo, Michael D., Ronald Macdonald a Michael J. Oliver, „Sterling in crisis, 1964-1967“, *European Review of Economic History* 13, č.3 (Prosinec 2009), 437-459.

Cohen, Benjamin J., „The Transatlantic Divide: Why Are American and British IPE so Different?“, *Review of International Political Economy* 14, č. 2 (2007), 197-219.

Dulles, Foster Rhea Dulles a Gerald E. Ridinger, „The Anti-Colonial Policies of Franklin D. Roosevelt“, *Political Science Quarterly* 70, č. 1 (1955), 1-18. http://www.jstor.org (staženo 22. 7.2016).

Eady, Wilfrid, „Sterling-Dollar Diplomacy.“ *The Economic Journal* 67, č. 267 (1957): 471-89. <http://www.jstor.org/> (staženo 7.9.2016).

Eichengreen, Barry a J. Bradford de Long, „The Marshall Plan: History's Most Successful Structural Adjustment Program“, *National Bureau of Economic Research Working Paper* 3899 (Listopad 1991) <http://www.nber.org> (staženo 7. 10. 2016).

Flexner, Kurt F., „The Creation of the European Payments Union: An Example in International Compromise“, *Political Science Quarterly* 72, č. 2 (červen 1957), 241-260. <http://www.jstor.org/> (staženo 12.12.2016).

Hall, Margaret, „The United Kingdom after Devaluation“, *The American Economic Review* 40, č. 5 (1950), 864-75. <http://www.jstor.org/> (staženo 27.9.2016).

Holborn, Hajo, „American Foreign Policy and European Integration“, *World Politics* 6, č. 1 (Říjen 1953), 1-30, <http://www.jstor.org> (staženo 21. 7.2016).

Irwin, Douglas A., „The Nixon shock after forty years: the import surcharge revisited“, *World Trade Review* 12, č. 1 (2013), 29-56. EBSCOhost (staženo 12.11.2016).

Johnson, Harry G., „The Monetary Approach to Balance of Payments Theory and Policy: Explanation and Policy Implications“, *Economica, New Series*, 44, č. 175 (1977), 217-229.

Keohane, Robert O., „Problematic Lucidity: Stephen Krasner's "State Power" and the Structure of International Trade“, *World Politics* 50, č. 1 (1997), 150-70.

Krasner, Stephen D., „State Power and the Structure of International Trade“, *World Politics* 28, č. 3 (1976), 317-347.

Krozewski, Gerold, „Sterling, the 'Minor' Territories, and the End of Formal Empire, 1939-1958“, *The Economic History Review, New Series* 46, č. 2 (1993), 239-265.
<http://www.jstor.org/> (staženo 25.9.2016).

Krueger, Anne O, „Balance-of-Payments Theory“, *Journal of Economic Literature* 7, č. 1 (1969): 1-26.

Lutton, Charles, „The 'Atlantic Charter' Smokescreen: History As A Press Release“, *The Journal of Historical Review* 5, č. 2, 3, 4 (Winter 1984), 203.
<http://www.ihr.org/jhr/v05/v05index.html> (staženo 15.12. 2016)

Murphy, J. C. a S. K. Das, „Money Illusion and Balance-of-Payments Adjustment“, *Journal of Political Economy* 84, č. 1. (1976), 73-82.

Newton, Scott., „The Sterling Crisis of 1947 and the British Response to the Marshall Plan“, *The Economic History Review, New Series*, 37, č. 3 (1984), 391-408.
<http://www.jstor.org/> (staženo 14.9.2016).

Newton, Scott., „The Two Sterling Crises of 1964 and the Decision Not to Devalue“, *The Economic History Review, New Series* 62, č. 1 (2009), 73-98. <http://www.jstor.org/> (staženo 7.10.2016).

Oliver, Michel J., and Arran Hamilton, „Downhill from Devaluation: The Battle for Sterling, 1968-72“, *The Economic History Review, New Series* 60, č. 3 (2007): 486-512.
<http://www.jstor.org/> (staženo 8.11.2016).

Schenk, Catharine, „International Monetary Reform and Britain's Applications to Join the European Economic Community in the 1960s.“, *Contemporary European History* 11, č. 3. (srpen 2002), 345-369. ProQuest Central (staženo 2.12.2016).

Schenk, Catharine, „The Retirement of Sterling as a Reserve Currency after 1945: Lessons for the US Dollar?“, nepublikováno.
http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/sites/international_history_politics/users/stefano Ugolini/public/papers/Schenk.pdf (staženo 12.11.2016).

Schenk, Catharine, „The Sterling Area and British Policy Alternatives in the 1950s“, *Contemporary British History* 6, č. 2, (1992), 266-286.

Schenk, Catharine, „The Sterling area and economic disintegration“, *Geschichte und Gesellschaft* 39, č. 2 (2013), 177-196. <http://eprints.gla.ac.uk/79977/1/79977.pdf> (staženo 27.9.2016).

Singleton, John a Paul L. Robertson, „Britain, Butter, and European Integration, 1957-1964“, *The Economic History Review, New Series* 50, č. 2 (1997), 327-347.

- Singleton, John a Paul L. Robertson, „The Old Commonwealth and Britain's First Application to Join the EEC, 1961–3“, *Australian Economic History Review* 40, č.2, (2000), 153–177.
- Snidal, Duncan, „The Limits of Hegemonic Stability Theory“, *International Organization* 39, č. 4 (1985), 579-614.
- Schopflin, George A., „EFTA: The Other Europe“, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 40, č. 4 (1964), 674-84. <http://www.jstor.org/> (staženo 24.11.2016).
- Snyder, Glenn H., „Mearsheimer's World-Offensive Realism and the Struggle for Security: A Review Essay“, *International Security* 27, č. 1 (2002), 149-73.
- Strange, Susan, „Sterling and British Policy: A Political View“, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 47, č. 2 (1971), 302-15. <http://www.jstor.org/> (staženo 11.11.2016).
- Strange, Susan, „The Persistent Myth of Lost Hegemony“, *International Organization* 41, č. 4. (1987), 551-574.
- Walton, Gary M., „Review The Reconstruction of Western Europe, 1945-51, od Alan S. Milward“, *The Journal of Economic History* 45, č. 4 (1985), 987-88.
- Waltz, Kenneth, „Evaluating Theories“, *American Political Science Review* 91, č. 4 (Prosinec 1997): 915-916.
- Webb, Michael C. a Stephen D. Krasner, „Hegemonic stability theory: an empirical assessment“, *Review of International Studies* 15, č. 2 (Duben 1989), 183-198.
- Whitman, Marina V. N., William H. Branson, David I. Fand, Lawrence B. Krause a Walter S. Salant, „Global Monetarism and the Monetary Approach to the Balance of Payments“, *Brookings Papers on Economic Activity*, č. 3 (1975), 491-555.
- Wohlforth. William C., „Realism and the End of the Cold War,“ *International Security* 19, č. 3 (1994): 91-128.
- Wohlworth, Wiliam C., „The Stability of a Unipolar World,“ *International Security* 24, č. 1 (1999): 5-43.